

ЗМІСТ

Держава і освіта

<i>Василь Кремень</i> . Пріоритети реформування української школи у дослідженнях Академії	4
Візитка АПН: діловий портрет	5
Діяльність АПН у звітному 2005 році	6
Вчені прагнуть поліпшити ефективність своєї праці!....	6
„АПН – школі”: спільний проект АПН і нашого журналу	7
Звернення редакції журналу до читачів	7
Наукові розробки, готові до практичного застосування ...	7

Педагогіка школи

<i>Надія Ананьєва</i> . Формування полілінгвістичної особистості гімназиста	14
<i>Валерій Федоренко</i> . Яким має бути навчання з точки зору школяра.....	21
<i>Ірина Родигіна</i> . Формування основних груп компетентностей учнів: продуктивне навчання	27
<i>Олена Марченко</i> . Роль дослідницької діяльності у формуванні життєвих цінностей старшокласників.....	32

Інноваційна школа

<i>Софія Гнідая</i> . Алла Забарна. Впровадження інформаційних технологій в навчально-виховний процес	38
<i>Галина Шур</i> . Директор школи – організатор впровадження освітніх інновацій.	42
Зустріч з нащадком Великого Каменяра	47
Дев'ята міжнародна виставка “Сучасна освіта в Україні – 2006”	49
<i>Наші ювіляри</i>	52

Освіта зарубіжжя

<i>Ірина Ветрова</i> . Джерела формування альтернативної освіти в США	54
<i>Дерек Девіс</i> . Школа і церква в контексті релігійно-державних взаємин: американський досвід	59

Управління школою

<i>Віра Гуменюк</i> . Нетрадиційні ресурси управління якістю освіти.....	64
<i>Іван Довбиш</i> . Модель державно-громадського управління ЗНЗ	69
<i>Тетяна Дрожджина</i> . Як зробити управління школою демократичним?	76

ДИРЕКТОР ШКОЛИ ЛІЦЕЮ ГІМНАЗІЇ

НАУКОВО-ПРАКТИЧНИЙ ЖУРНАЛ ДЛЯ КЕРІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ

Свідectво про державну реєстрацію
Серія КВ № 3826 від 9 березня 2004 р.

ФАХОВЕ ВИДАННЯ З ПЕДАГОГІЧНИХ
ТА ПСИХОЛОГІЧНИХ НАУК

Постанова Президії

ВАК

У К Р А І Н И

№ 5 – 05/4 від 11 квітня 2001 року

Головний та науковий редактор

Ольга ВИГОВСЬКА

Літературна редакція та коректура:

Олег БАКУН

Валерій ФЕДОРЕНКО

Художній та відповідальний редактор

Олексій ВИГОВСЬКИЙ

Верстка

Владислав ЗАХАРЕНКО

Відповідальний редактор
Тетяна ГОДЕЦЬКА

Фотокореспондент
Наталія БОЙКО

ЗАСНОВНИКИ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ
І НАУКИ УКРАЇНИ
АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ
НАУК УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ім. М.П. ДРАГОМАНОВА
ВИДАВНИЦТВО
“ПЕДАГОГІЧНА ПРЕСА”
ЦЕНТР СПРИЯННЯ
СУСПІЛЬНОМУ РОЗВИТКУ
ім. МИКОЛИ ПИРОГОВА

Передплатні індекси:

22953

23974

Редакційна рада

Голова **Василь КРЕМЕНЬ**

Віктор **АНДРУЩЕНКО**
Ірина **БАРМАТОВА**
Іван **БЕХ**
Оксана **БЕЛКІНА**
Надія **БІБІК**
Володимир **БОНДАР**
Тетяна **БОРЗЕНКОВА**
Маріана **БОСЕНКО**
Людмила **ВАЩЕНКО**
Ольга **ВИГОВСЬКА**
Борис **ГАДЗЕЦЬКИЙ**
Микола **ГУЗИК**
Ірина **ГОРЕЦЬКА**
Лідія **ДАНИЛЕНКО**
Петро **ДМИТРЕНКО**
Лілія **ДОНСЬКА**
Олександра **ДУБОГАЙ**
Олександр **ДУСАВИЦЬКИЙ**
Ольга **ЗАЙЧЕНКО**
Валентин **ЗАЙЧУК**
Іван **ЗЯЗЮН**
Олександр **ЛЯШЕНКО**
Людмила **КАЛІНІНА**
Юрій **КУЗНЕЦОВ**
Василь **МАДЗІГОН**
Сергій **МАКСИМЕНКО**
Юрій **МАЛЬОВАННИЙ**
Валентин **МОЛЯКО**
Григорій **НАУМЕНКО**
Віктор **ОГНЕВ'ЮК**
Віктор **ОЛІЙНИК**
Іван **ОСАДЧИЙ**
Надія **ОСТРОВЕРХОВА**
Людмила **ПАРАЩЕНКО**
Павло **ПОЛЯНСЬКИЙ**
Валентин **РОМАНЕНКО**
Світлана **РУДАКІВСЬКА**
Олександр **САВЧЕНКО**
Володимир **СКИБА**
Анатолій **СОЛОГУБ**
Юрій **ТРОФІМОВ**
Геннадій **ФЕДОРОВ**
Георгій **ФІЛІПЧУК**
Василина **ХАЙРУЛІНА**
Наталія **ЧЕПЕЛЄВА**
Олена **ЧИНОК**
Микола **ШКІЛЬ**

Підвищуємо кваліфікацію

Ольга Виговська. Цілісний розвиток дитини: елементи авторської технології.....78
Ольга Шеглова. Ваші запитання – відповіді МОН.....88
Наказ МОНУ № 30 від 21.01.2006 „*Про організаційні заходи щодо підготовки та проведення у 2006 р. зовнішнього незалежного оцінювання та моніторингу якості освіти випускників навчальних закладів системи загальної середньої освіти*”89
Валерій Федоренко. Уроки рідної мови.....93
Етичний кодекс українського педагога: проект96
Обговорюємо проект:
О. Гордієнко. „Етичний кодекс” і суспільні перспективи.....101
О. Вауліна. Про етику педагогічного спілкування.....104
Ювілеї святкують люди і ... установи
Генератор ідей, стратег і тактик... Слово про В.І. Бондаря – Вчителя директорів106
Непередбачена функція журналу
Ольга Виговська. Нарис про 55-річний ювілей київської школи № 18109
Ірина Леськів. У нашій школі – ювілей.....111
Четверта обкладинка. Першій міській гімназії м. Черкас – 125 років!

*Журнал рекомендовано до друку Вченою радою
Національного педагогічного університету
ім. М.П. Драгоманова
(протокол № 7 від 23.02.2006 р.)*

УМОВИ ПУБЛІКАЦІЇ В ЖУРНАЛІ “ДИРЕКТОР ШКОЛИ, ЛІЦЕЮ, ГІМНАЗІЇ”

1. Статті мають бути написані спеціально для часопису “Директор школи, ліцею, гімназії” (ніде раніше не друковані і не надіслані до інших видань). Наукові статті повинні відповідати вимогам ВАКу до наукових праць.

2. Редакція лишає за собою право скорочувати, редагувати статті, а також вносити зміни в назву.

3. За достовірність фактів, дат, назв і точність цитування несуть відповідальність автори.

4. Статті приймаються у вигляді файлів текстового редактора MS Word for Windows електронною поштою або на дискетах 3,5”.

Електронна пошта редакції: **director@oldbank.com**
Адреси редакції: 01033, м. Київ, а/с 116; 03037, м. Київ, вул. Освіти, 6, кімната 12.

5. Дискети, рукописи, малюнки, фотографії та інші матеріали, надіслані до редакції, не повертаються.

6. Стаття має бути підписана всіма авторами і супроводжуватися авторською довідкою (вказати повне ім'я, по батькові та посаду), стислою анотацією.

Повний або частковий передрук матеріалів журналу “Директор школи, ліцею, гімназії” можливий лише за письмової згоди редакції.

Підписано до друку 28.03.2006 р. Формат 70x100 1/16.

Папір офсетний. 7,5 умов. друк. арк. Наклад 1750

Віддруковано на ЗАТ “Книга”. Зам. 6-53.

Свідоцтво ДК №2325 від 25.10.2005 р.

Центр ССР ім. Миколи Пирогова
03037, м. Київ, вул. Освіти, 6
Свідоцтво: ДК №1709 від 9.03.2004 р.

ДЕРЖАВА І ОСВІТА

Чи існують паралельні світи?

Так, це педагогічна теорія і практика.

Борис Жебровський,
перший заступник Міністра освіти і науки України

Важливим завданням АПН є впровадження результатів наукових досліджень. Лише в 2005 році в освітній практиці було використано результати понад 450 наукових розробок учених академії, 60 відсотків із яких є інноваційними.

На жаль, система заходів у нашій державі, яка б оперативно забезпечувала реальне застосування освітніми та іншими установами України найновіших досягнень учених АПН, поки що не є досконалою. Тому лише спільними зусиллями тих, хто створює науковий продукт, і тих, хто його втілює в педагогічну практику, зможемо подолати цю перешкоду.

Василь Кремень,
президент Академії педагогічних наук України

ПРІОРИТЕТИ РЕФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ В ДОСЛІДЖЕННЯХ АКАДЕМІЇ

Держава
і освіта

Жити в глобалізованому світі і бути відокремленим від його досягнень – це прямий шлях до застою і регресу.

З огляду на дискусію, що відбувається сьогодні в українському суспільстві, ученим слід було б активніше висловлювати свою позицію в засобах масової інформації, на засіданнях круглих столів, що проводяться з цих

проблем. Учені загалом повинні бути провідниками у формуванні громадської думки, щодо освіти, педагогіки, людини, її розвитку.

В АПН мають активніше розгорнутися дослідження щодо здоров'язберігаючих технологій розвитку дитини. Адже ця проблема вийшла на передній план і є нині найактуальнішою з огляду на той факт, що у нас щороку знижується кількість здорових дітей дошкільного і шкільного віку. Під час розробки змісту освіти, вимог щодо його зас-

воєння і формування компетентностей, якими мають володіти школярі, слід приділити першочергову увагу формуванню здорового способу життя, навчити їх цінувати своє здоров'я.

Проведено значну роботу з формування й удосконалення змісту освіти на всіх ступенях середньої школи. Зокрема, завершено чотирирічну апробацію в масовій шкільній практиці змісту початкової освіти, а також спеціальні моніторингові дослідження цієї проблеми, що здійснювалися в експериментальних школах Інституту педагогіки. Підтвердивши продуктивність підходів, покладених в основу формування змісту початкового навчання, ці дослідження дозволили водночас внести корективи в Державний стандарт початкової освіти й уточнити навчальні програми для 1-2 класів. Завершено роботу над доопрацюванням програм для 3-4 класів.

Завершено створення й видання серії методичних посібників з проблем навчання й виховання учнів початкової школи, де розглянуто як загальні питання виховання і розвитку молодших школярів, так і конкретні методики нав-

**Василь
КРЕМЕНЬ**

Президент АПН
України

чання з предметів навчального плану початкової школи.

Продовжено роботу з формування змісту навчання в старшій школі з урахуванням її профільного характеру. Обґрунтовано, зокрема, концепції профільної освіти із суспільно-гуманітарного напрямку, а також інтегрованих курсів природознавства. Створено навчальні програми з фізики й інформатики для вивчення цих предметів на академічному і профільному рівнях, розроблено зміст ряду географічних курсів відповідно до різних профілів навчання. Можна відзначити також розроблені наукові засади диференціації змісту освіти на етапі допрофільної підготовки, критерії формування змісту курсів за вибором, дидактичні засади створення типових програм для вивчення предметів на профільному рівні.

Разом з тим дослідження проблеми профільного навчання поки ще бракує цілісності. Це стосується не лише вчених цього відділення, а й інших відділень, причетних до цієї проблеми. Не почули ми ще конкретних рекомендацій психологів щодо засад профільного навчання в старшій школі. На часі розгортання системних досліджень із науково-методичного забезпечення реалізації ідеї профільного навчання.

У дослідженнях проблем дидактичного і методичного забезпечення реалізації змісту шкільної освіти слід відзначити позитивну тенденцію створення цілісних

ВІЗИТКА АПН: ДІЛОВИЙ ПОРТРЕТ

Нині загальна чисельність членів АПН становить 134 особи, з них 51 дійсний член і 83 членів-кореспондентів. У складі академії також 26 іноземний члени та 8 почесних академіків. Президентом академії є академік *Василь Кремень*, першим віце-президентом – академік *Василь Мадзігон*, віце-президентом – академік *Олександра Савченко*, головним ученим секретарем – академік *Олександр Ляшенко*.

Наукові структури академії об'єднано у п'ять відділень:

- теорії та історії педагогіки (академік-секретар *Ольга Сухомлинська*);
- дидактики, методики та інформаційних технологій в освіті (академік-секретар *Надія Бібік*);
- психології, вікової фізіології та дефектології (академік-секретар *Сергій Максименко*);
- педагогіки і психології вищої школи (академік-секретар *Микола Євтух*);
- педагогіки і психології професійно-технічної освіти (академік-секретар *Нелля Ничкало*).

До складу академії входить вісім науково-дослідних інститутів, п'ять наукових центрів, два інститути післядипломної освіти, Державна науково-педагогічна бібліотека, Педагогічний музей.

ДІЯЛЬНІСТЬ АПН У ЗВІТНОМУ 2005 РОЦІ

Учені академії основну увагу приділяли дослідженням тих психолого-педагогічних проблем, які визначають сьгодні пріоритети реформування української школи, окреслені її інтеграцією у світовий освітній простір.

Насамперед – це:

- модернізація змісту освіти у зв'язку з переходом середньої школи на нову структуру і 12-річний термін навчання,
- розвиток духовного потенціалу особистості в умовах поступу українського суспільства до демократії,
- необхідність навчально-методичного і нормативного забезпечення професійно-технічної освіти відповідно до потреб ринкової економіки,
- поліпшення якості підготовки фахівців з вищою освітою у контексті приєднання до Болонського процесу,
- психологічний супровід трансформаційних процесів в освіті та суспільстві загалом.

Продовжувалися дослідження щодо впровадження інноваційних технологій навчання і виховання дітей та молоді, розробка засобів навчання, що відповідають сучасному стану технологічного розвитку суспільства, психолого-педагогічного забезпечення інформатизації освіти тощо.

Найбільш вагомими й значущими результатами наукових досліджень є розробка духовно-моральних складових розвитку особистості, пошук і реалізація змістового наповнення аксіологічних вимірів навчання і виховання школярів та студентської молоді. У цьому контексті особливо увага приділялася вивченню трансформацій релігійної свідомості в сучасному українському суспільстві та її впливу на навчально-виховний процес.

Значим здобутком вважаємо вихід у світ двотомного видання навчального посібника “Українська педагогіка в персоналіях”. Це фундаментальне дослідження енциклопедичного характеру, в якому через творчі біографії 165 педагогів, аналіз їхніх праць сформовано новий погляд на розвиток педагогічної думки і науки в Україні.

На нашу думку, необхідно більше вести підготовку

академічних видань, публікацій оригінальних текстів наших видатних педагогів минулого – Софії Русової, Якова Чепіги, Якова Мамонтова, Олександра Залужного, Тимофія Лубенця (перелік цих імен можна продовжити), твори яких взагалі не перевидавалися з часу їх появи, а деякі з них до сих пір зберігаються в архівах. Потребують також перекладу українською мовою твори вітчизняних та зарубіжних класиків педагогіки.

У спеціалізованих радах у 2005 році захищено 21 докторську і 160 кандидатських дисертацій; одна дисертація отримала негативну оцінку. Проте ще залишається значна частка неактуальних тем дисертацій, які переважно задовольняють особисті інтереси пошукачів, а не потреби розвитку педагогічної і психологічної наук.

За результатами наукових досліджень членами академії та науковцями підвідомчих установ **опубліковано** понад **3 тисячі праць**, у тому числі 53 монографії, 213 підручників і навчальних посібників, 179 методичних посібників і рекомендацій, 110 навчальних програм і концепцій, 20 словників і довідників, 81 збірник наукових праць тощо.

Лише в 2005 році в освітній практиці було використано результати понад **450 наукових розробок** учених академії, **60 відсотків** із яких є **інноваційними**.

ВЧЕНІ ПРАГНУТЬ ПОЛІПШИТИ ЕФЕКТИВНІСТЬ СВОЄЇ ПРАЦІ!

Ситуація, що склалася в країні щодо запровадження наукових досягнень у практику, коли значна частина робіт науковців залишається не запитаною, не доходить до споживача: чи то вчителя, учня, чи то батьків і управлінців, потребує негайного розв'язання, бо перетворилася з рушія прогресу у нейтральний чинник, а часом і гальмівний.

Тож одне з найважливіших завдань академії цього року – це вирішення проблеми впровадження результатів наукових досліджень вчених у практику.

Стратегічну позицію українського вченого окреслив на цьогорічних Загальних зборах АПН у звітній доповіді її Президент Василь Кремень: „Психолого-педагогічні теорії не мусять бути відірваними від практичного життя, від людської практики. Вони повинні бути практико-орієнтованими, націленими на реалізацію практичних потреб розвитку освіти. ... Кожний виконавець наукової роботи має відповідати за повний цикл дослідження – від визначення проблематики до впровадження результатів дослідження”.

Справді, наука – найпродуктивніша сила розвитку суспільства. Тому з моменту заснування видання стратегією своєї діяльності редакційний колектив журналу „Директор школи, ліцею, гімназії” обрав сприяння обізнаності директора школи з усіма найважливішими досягненнями і доробками як українських учених, так і світової наукової спільноти. Наш читач мав можливість переконатися, що зазначене є стрижневою темою кожного номера журналу.

„АПН – ШКОЛІ”: спільний проект АПН і нашого журналу

Цьогорічний спільний проект АПН і нашого журналу „АПН – школі” надасть цій роботі широкої масштабності й глибинності охоплення найдієвіших наукових пропозицій для середньої освіти.

У цьому контексті зазначимо, що вже в наступному числі Ви зможете ознайомитися з системою роботи однієї зі шкіл, що є експериментальним майданчиком АПН, з проблемами й перевагами партнерства вчених і вчителів.

предметних методик. У звітному році завершено підготовку і видано методичку навчання історії, економічної і соціальної географії світу, підготовлено навчальні посібники з методики навчання української мови в початкових класах шкіл з російською мовою викладання, методики трудового навчання тощо.

ФОНД НОВИХ НАЦІОНАЛЬНИХ ПІДРУЧНИКІВ

Певні здобутки маємо в опрацюванні теоретичних основ сучасного підручника та формуванні фонду нових національних підручників для загальноосвітньої школи. Це, зокрема, створені за новими програмами підручники для 5 класу, які перемогли у всеукраїнському конкурсі: з рідної мови, української мови для шкіл з російською і польською мовами навчання, російської мови, англійської, німецької, іспанської мов, природознавства, трудового навчання, етики. Побачили світ також підручники з фізичної географії України, економічної і соціальної географії світу, фізики, хімії, базового курсу інформатики тощо.

Продовжено роботу зі створення дидактичних і методичних посібників на електронних носіях. У звітному році виготовлено модифіковану електронну версію методичного посібника з економічної і соціальної географії світу, хімії для 8-11 класів, електронний програмно-педагогічний запис «Фізика – 10» тощо.

Водночас слід зазначити, що створення навчальних посібників на електронних носіях має поки що спорадичний, недостатньо керований характер. Відчувається нерозробленість теоретичних основ цієї проблеми, відсутність хоча б добротної концепції таких посібників, рекомендацій щодо їх використання у навчальному процесі. Вагоміших досліджень з цих питань чекаємо від Інституту інформаційних технологій і засобів навчання разом з відповідними підрозділами Інституту педагогіки.

Завершено дослідження ряду актуальних організаційно-педагогічних і дидактичних проблем, пов'язаних із функціонуванням 12-річної школи сільської місцевості, в результаті яких розроблено концепцію профільної школи сільської місцевості, моделі її функціонування.

Завершено цикл робіт з проблем формування і педагогічно доцільного використання сучасного навчального середовища. Визначено принципи і критерії створення комп'ютерно орієнтованого навчального середовища, розроблено педагогічні технології його проєктування в загальноосвітніх навчальних закладах.

Заслужують схвалення експериментальні пошуки шляхів реалізації нових педагогічних ідей. Ідеться, зокрема, про створення й апробацію складових персоналізованих педагогічних технологій, методів і прийомів, що сприяють посиленню можливостей навчання

ЗВЕРНЕННЯ РЕДАКЦІЇ ЖУРНАЛУ ДО ЧИТАЧІВ

Звертаємося до Вас, шановний читачу, з проханням висловитися щодо корисних для Вас у Вашій практичній освітянсько-управлінській роботі статей у нашому часописі. Як і з розробок зацікавили Вас, шановний Колего, або їх розробку Ви хочете запропонувати – пишіть нам на адресу редакції з тим, щоб сприяти подальшому поліпшенню роботи установ академії, наших українських вчених, ефективної роботи яких потребує сучасна школа.

НАУКОВІ РОЗРОБКИ, ГОТОВІ ДО ПРАКТИЧНОГО ЗАСТОСУВАННЯ*

У цьому числі ми пропонуємо Вам ознайомитися зі збірником анотованого переліку наукових розробок учених АПН і її установ, який щойно започатковано як щорічне видання з назвою, що обнадіює та надіє на ще більш значущі перемоги на освітянській ниві – „Наукові розробки, готові до практичного застосування” (див. вріз на с.7-9). У своєму слові до читачів Василь Кремень зазначає: „Сподіваємось, що підготовлений збірник слугуватиме зближенню науки з практикою, сприятиме вирішенню нагальних проблем освіти і виховання дітей та молоді з науково обґрунтованих позицій”.

Навчання і виховання учнів (Савченко О.Я., Бібік Н.М., Вашуленко М.С., Байбара Т.М. та ін.)

У посібнику вміщено матеріали про організацію навчально-виховного процесу в 4 класі, рекомендації з виховання і розвитку молодших школярів, методики навчання учнів з усіх навчальних предметів нової чотирирічної початкової школи.

Для вчителів початкових класів загальноосвітніх навчальних закладів, студентів педагогічних університетів, які готуються стати вчителями початкової школи.

(Савченко О.Я., Бібік Н.М., Вашуленко М.С., Байбара Т.М. та ін. *Навчання і виховання учнів 4 класу: Метод. посібник для вчителів / Упор. О.Я.Савченко.* – К.: Початкова школа, 2005. – 33,6).

Профільне навчання у сільських загальноосвітніх навчальних закладах (Волошук І.С., Іванюк Г.І., Мелешко В.В. та ін.)

У науково-методичних матеріалах розкрито актуальні проблеми, пов'язані з організацією та впровадженням профільного навчання в загальноосвітніх навчальних закладах сільської місцевості. Охарактеризовано сучасні підходи до здійснення управління навчально-виховним процесом та організаційні заса-

* Наукові розробки Академії педагогічних наук України, готові до практичного застосування: Збірник анотованого переліку наукових розробок. – Тернопіль: ТИПУ, 2006. – 190 с.

ди забезпечення допрофільної підготовки учнів 8-9-х класів і профільного навчання старшокласників.

Для керівників органів управління освітою, директорів загальноосвітніх навчальних закладів, учителів-практиків, студентів вищих педагогічних закладів.

(*Волошук І.С., Іванюк Г.І., Мелешко В.В. та ін. Організація профільного навчання у сільських загальноосвітніх навчальних закладах: Методичні рекомендації. — К.: Генеза, 2005. — 6,5).*

Комп'ютерна програма оцінки діяльності шкільних закладів (Єльнікова Г.В.)

Запропонований алгоритм оцінки діяльності шкільних закладів значною мірою скорочує час та підвищує якість проведення відповідної експертизи.

Для методистів, директорів шкіл, працівників інститутів післядипломної освіти, експертних комісій МОН України та обласних управлінь освіти.

(*Єльнікова Г.В. Комп'ютерна програма оцінки діяльності загальноосвітніх навчальних закладів (CD-R диск). — Київ-Гага, 2005.—2,0).*

Вивчення курсу „Я і Україна. Довкілля”

(*Ільченко В.Р., Гуз К.Ж.*)

Методичні рекомендації розкривають особливості вивчення курсу „Я і Україна. Довкілля” у 1-4 класах, методичні основи викладання кожної з тем курсу та особливості оцінювання навчальних досягнень учнів. У рекомендаціях наведено критерії оцінювання навчальних досягнень учнів 1-2 та 3-4 класів.

Для вчителів початкових класів, які викладають курс „Я і Україна. Довкілля” в 1-4 класах загальноосвітніх навчальних закладах.

(*Ільченко В.Р., Гуз К.Ж. Я і Україна. Довкілля: Методичні рекомендації до нового 2005/2006 навчального року // Початкова освіта. — № 33. — 2005. — 1,0).*

Книга класного керівника

(*Кириленко С.В., Косарева Н.І.*)

У методичних рекомендаціях представлено матеріал, в якому узагальнено передовий досвід виховної роботи класного керівника в сучасній школі. Запропоновано нову концепцію діяльності класного керівника, визначено зміст, напрями, форми і методи роботи щодо згуртування учнівського колективу, взаємодії з батьками та вчителями. У матеріалах рекомендацій висвітлено сучасні цікаві творчі програми, конкурси педагогічної майстерності, навчальна література.

Для науковців, учителів, викладачів середніх та вищих навчальних закладів, студентів.

(*Книга класного керівника (методичні рекомендації, самоосвіта класних керівників, вивчення класного колективу, цільові програми виховання учнів, конкурси педагогічної майстерності, творчі програми, навчальна література) / Упоряд. С.В. Кириленко, Н.І. Косарева. — Х.: Торсінг плюс, 2005. — 22,0).*

в контексті виховання високоморальної, дієвої і успішної особистості, системи учнівського самоменеджменту, створення загальношкільної системи формування самостійної навчальної діяльності учнів.

НАЦІОНАЛЬНА СИСТЕМА ПСИХОЛОГІЧНОГО СУПРОВОДУ

Сучасне українське суспільство в процесі реформування зіткнулося з багатьма проблемами: під впливом нестабільності в суспільстві у частини громадян відбувається підвищення тривожності, актуалізується комплекс явищ, які іноді об'єднують терміном «соціальний невроз».

У зв'язку з цим постає завдання проводити постійну роботу з глибокого аналізу поведінки людей у суспільстві та заохочення таких способів поведінки, які найбільше сприяють особистісному й суспільному розвитку. Видається потрібним створення національної системи психологічного супроводу і підтримки людини на всьому її життєвому шляху.

У контексті особистісно орієнтованого підходу до організації та здійснення навчально-виховного процесу маємо в наукових установах академії низку певних здобутків у розробці психологічних проблем розвитку особистості. Успішно розробляються теоретико-методологічні засади генетичної психології, досліджуються проблеми гуманістичної орієнтації в психоло-

гії. Проведено дослідження закономірностей становлення самосвідомості особистості та її громадянської спрямованості. Психологами простежено залежність можливостей реалізації в освіті особистісної орієнтації від характеристик педагогів та педагогічної діяльності.

Разом з тим потребують подальшої розробки проблеми розвивального навчання, розвитку особистості в процесі учіння, психологічного супроводу навчально-виховного процесу з відповідним науковообґрунтованим інструментарієм.

Особливої уваги потребують психолого-педагогічні проблеми дошкільної освіти й виховання. Це проблема і педагогічна, і психологічна, оскільки слід не просто готувати дітей до школи через формування певної сукупності знань і навичок, а й забезпечувати гармонійний фізичний, пізнавальний і особистісний розвиток дитини, готувність до взаємодії з навколишнім світом.

До вагомих наукових здобутків у галузі соціальної та політичної психології можна віднести обґрунтування ідеї просторово-часового континууму соціально-психологічного дослідження, побудову системної теоретичної моделі соціально-психологічних механізмів впливу людини на людину, розуміння природи колективної суб'єктності, основ теорії проектування особистістю свого майбутнього тощо.

Поряд з теоретичними напрацюваннями творчий доробок соціальних психо-

логів поповнився новими діагностичними і корекційними методиками, тренінговими програмами, зокрема щодо соціально-психологічного супроводу сімей та дітей, що живуть з ВІЛ/СНІД, роботи груп взаємодопомоги наркозалежних, подолання соціальної дезадаптації молоді в пенітенціарних закладах.

У галузі спеціальної педагогіки започатковано новий напрям пошукової роботи, який відбиває вимоги сьогодення і спрямований на оновлення змісту й науково-методичного забезпечення початкової загальної освіти дітей з порушеннями психофізичного розвитку.

Практики чекають най-практичніших теорій!

Педагогічні основи культурологічної підготовки майбутнього вчителя (Іванова Т.В.)

У монографії досліджується проблема культурологічної підготовки майбутнього вчителя. Аналізуються чинники формування особливих культурозначущих рис майбутнього педагога. Розкривається роль вищої педагогічної освіти в умовах демократизації та гуманізації суспільства. Показано значення вищої педагогічної освіти у формуванні культурологічного світогляду майбутнього педагога.

Монографія рекомендована викладачам педагогіки та соціальної психології, аспірантам, слухачам закладів післядипломної освіти, які цікавляться проблемами педагогічної культурології.

(Іванова Т.В. *Культурологічна підготовка майбутнього вчителя: Монографія.* -К: ЦЕП, 2005. -10,0; рос. мовою).

Від редакції. Автора цієї монографії – **Тетяну Іванову**, доктора педагогічних наук, старшого наукового співробітника відділу теорії і практики педагогічної майстерності Інституту педагогіки і психології професійної освіти АПН України – нагороджено у номінації „За крашу монографію” третьою премією із врученням диплому III ступеня. *Щиро вітаємо колегу з перемогою!*

Додамо, що за рішенням експертної комісії про відзначення наукових праць, опублікованих у 2005 році, визначено 11 переможців з присудженням премій і дипломів трьох ступенів. *Бажаємо усім – переможцям цього року і наступних – завжди й у всьому досягати власних вершин!*

Розроблено нові навчальні програми для початкових класів усіх восьми типів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів, у яких уперше подано зміст і засоби корекційно-розвивальної роботи.

Варто також назвати готову до впровадження Комплексну програму виявлення і педагогічної підтримки обдарованих дітей-інвалідів, яку виконано в контексті Указу Президента України щодо обдарованої молоді, та Концепцію розвитку, навчання і соціалізації дітей з аутизмом, побудовану на новій психолого-педагогічній моделі. У межах всеукраїнського експерименту напрацьовано й апробовано методики інклюзивного навчання дітей-інвалідів. Плідною можна вважати співпрацю наших науковців з ученими Канади в спільному проекті з вивчення жестової мови.

Водночас залишаються поза увагою вчених-дефектологів проблеми психолого-педагогічної підтримки дітей шкільного віку із тяжкими та комбінованими порушеннями психофізичного розвитку.

Загалом уважаємо суттєвим недоліком наукової діяльності психологів недостатнє розширення сфери впровадження здобутків науки в соціальну практику, в реальну життєдіяльність українського суспільства. На жаль, можна констатувати, що більшість напрацювань науковців не виходять за межі академічних видань, наукових симпозіумів і конференцій. Тому нагальним завданням є розробка й реалізація програми впровадження результатів психологічних досліджень у суспільну практику. Варто привернути увагу громадськості до нагальних психолого-педагогічних проблем розвитку освіти і суспільства шляхом психологічного й педагогічного просвітництва. Виступи на радіо, телебаченні, систематичні публікації в пресі мають стати відповідальним обов'язком усіх науковців Академії, особливо наших академіків і членів-кореспондентів.

ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ: здобутки і проблеми

Впродовж десятиріч ми пишаємося здобутками вітчизняної вищої освіти, особливо, коли ведемо мову про її природничо-технічну галузь. Проте ми маємо низку проблем у галузі підготовки фахівців, особливо в контексті приєднання до Болонського процесу. Ці проблеми, безперечно, стосуються і змісту освіти, і організації навчання, і оцінювання якості підготовки фахівців тощо. Успішне розв'язання більшості з них потребує відповідного наукового супроводу.

Водночас потрібно уточнити сучасний зміст поняття “якість професійної освіти”, здійснити його критеріальне наповнення, обґрунтувати теоретичні засади забезпечення якості професійної освіти тощо.

НОВІ ЗАВДАННЯ ПЕРЕД ЛЮДИНОЮ

Трансформаційні процеси в Україні, ряд важливих загальноцивілізаційних тенденцій розвитку ставлять нові завдання перед людиною, а значить і освітою та її науково-методичним забезпеченням. Назву лише декілька з них.

По-перше, нам слід підготувати людину до життя в інноваційному за типом розвитку суспільстві, що закономірно стверджується в сучасному світі. Для цього освіта і система виховання повинні переорієнтуватися на формування у дитини, молоді людини інноваційного типу культури, інноваційного типу мислення і готовності до інноваційного типу дій. Динамізм розвитку, змінність як така стають сутнісною рисою способу життя людини. І сформувати людину, здатну творити й органічно сприймати зміни, – значить і людину зробити успішною і забезпечити системний прогрес суспільства.

По-друге, слід підготувати людину до життя в глобалізованому просторі, де відбувається незчисленна кількість

динамічних і часто суперечливих комунікативних впливів на людину. Це вимагає приділити особливу увагу особистісному розвитку, формуванню самодостатності людини, здатності ефективно і свідомо співпрацювати в глобальному життєвому просторі. Забезпечивши, серед іншого, здійснення мовного прориву в освіті, а потім і суспільстві в цілому.

По-третє, освіта повинна готувати людину, здатну до життя в демократичному суспільстві, здатну бути його активним суб'єктом. Без демократії не тільки неможлива свобода, самореалізація особистості, а й неможливе ефективне сучасне виробництво на основі науково-інформаційних технологій.

По-четверте, освіта повинна готувати людину до життя в майбутньому суспільстві знань. Іноді саме поняття «суспільство знань» зводять лише (або переважно) до інформаційної складової. Не заперечуючи значущість цієї складової, зазначимо, що в основі такого суспільства все-таки буде людина. Людина, здатна жити, діяти, приймати рішення, функціонувати в різних сферах на основі отриманих знань, для якої знання не є чимось зовнішнім, а стають основою, базою, методологією дії, визначають сутність самої людини, чого не можна досягти без суттєвих змін у навчанні. Знання, його засвоєння — не самоціль, а шлях, спосіб формування методології поведінки і дії людини.

П'яте. Освіта повинна формувати у дитини сучасну систему цінностей, орієнтація на які дозволить людині максимально самореалізуватися, зміцнюючи при цьому гуманістичні засади самого суспільства. Дозволу зазначити, що розуміння і конкретне трактування навіть таких усталених і основоположних категорій, як добро і зло та багато інших, вимагає коригування порівняно з реаліями минулого століття в нашій країні. Слід акцентувати увагу на значущості ряду

цінностей, увага до яких є недостатньою, в тому числі із причини неправильного розуміння їхнього місця в сучасному людстві. Мова йде, наприклад, про формування патріотизму, почуття національної єдності, які не тільки не відміняються процесами глобалізації, а навпаки — з ряду причин їх значущість зростає, бо глобалізація, окрім іншого, означає загострення конкуренції між державами-націями. І національне згуртування слугує позитивним чинником для досягнення успіху держави.

Безумовно, усі ці та інші важливі цілі освіта й суспільство в цілому можуть досягти, як можна ближче наблизивши навчання і виховання кожної дитини до її конкретної сутності, її здібностей і особливостей, що, на мій погляд, повинно бути червоною ниткою в усій справі модернізації освіти.

ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ

— Фундаменталізація науки

Успішне вирішення названих та інших першочергових проблем вимагає, по-перше, фундаменталізації науки, в тому числі педагогіки і психології. Світові тенденції розвитку науки вказують на те, що в більшості галузей наукового знання переглядаються засадничі положення і теорії, вибудовуються нові концепції і моделі, відкриваються нові закономірності.

Фундаменталізація педагогіки і психології потребує передусім оновлення духовно-ціннісних орієнтирів сучасної людини, особливо молоді, побудови нових теорій розвитку людини, які б враховували соціальні реалії сучасного життя, розкривали глибинну сутність її формування і розвитку. Тут широке поле діяльності і педагогіки, і психології, які мають сформувати цілісну теорію сучасної особистості, відтворити психологічні і педагогічні основи розвитку людини в глобалізованому інформаційному сус-

У нас є достатній науковий потенціал, щоб у співпраці з Міністерством освіти і науки, органами управління освітою, педагогічною громадськістю, всіма зацікавленими організаціями забезпечити виконання цих важливих і відповідальних завдань розвитку української освіти і науки

пільстві, зокрема в освітньому середовищі.

Особливо це стосується теорії виховання, яка має позбутися старих виховних стереотипів, набути нового змісту, стати продуктивною у формуванні молодого покоління, створенні Людини. Звичайно, насамперед це стосується Інституту проблем виховання. Проте ми чекаємо таких досліджень від усіх академічних установ, які причетні до процесу формування особистості.

У контексті фундаменталізації вчення академії слід активніше звернутися до проблеми створення теорії змісту освіти на всіх її рівнях – від дошкілля до професійного становлення і післядипломного навчання людини впродовж життя. Сьогодні має діяти виключно креативна парадигма освіти, технологія навчання якої ґрунтується на принципі «створи» замість принципу «повтори». Особливо важливо це для вищої освіти, де знання є лише основою, компонентом уміння, складовою формування компетентності фахівця.

– **Практико-орієнтовані теорії**

Слід наголосити, що педагогічні й психологічні теорії не можуть бути відірваними від практичного життя, від людської практики. Вони повинні бути практико-орієнтованими, націленими на реалізацію практичних потреб розвитку освіти. І це наша друга проблема.

ВПРОВАДЖЕННЯ НАУКОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Загалом учені академії, виконуючи в основному фундаментальні дослідження, зорієнтовані на запити освіти. Ми маємо суттєвий доробок у підготовці підручників і навчальних посібників, у створенні програм і методичних посібників, рекомендацій. Але мова йде про те, що значна частка наших робіт залишається не запитаною, не доходить до споживача: чи то вчителя, учня, чи то батьків і керівників.

У цьому сенсі постає третя проблема – впровадження результатів наукових досліджень у практику. Я далекий від думки, що кожне дослідження має завершуватися методичними розробками чи рекомендаціями органам управління освітою. Проблема, безумовно, ширша і глибша.

Цього року ми вперше підготували перелік наукових розробок, готових до впровадження (див. вріз).

ПЕДАГОГІЗАЦІЯ СУСПІЛЬСТВА

Це допоможе здійснити педагогізацію суспільства, набути ним такої масової педагогічної культури, коли кожний громадянин оволодіє розумінням сутності навчання і виховання дитини, проникатиме в глибину педагогічного процесу і не перекреслюватиме результату копітких багатолітніх зусиль учителя з формування особистості, системи її цінностей антипедагогічними діями поза освітою.

ПЕДАГОГІКА ШКОЛИ

Учителю вклоняюся доземно.

*Учителю! Вклоняюся доземно
Перед великим іменем твоїм.
Вже проростають ті маленькі зерна
Під поглядом, як сонце, золотим.
Учителю! Ти – наче нездоланність,
Крізь все просієш іскру доброти,
Щоб засвітить у серденьку дитячій
Вогонь священний розуму й краси.
Учителю! Невже ти не втомився
У юні душі класти щось нове?!
Для цього ти на світі народився,
У цьому є покликання твоє!
Учителю! Прекрасного ти гідний,
Бо вибрав у житті свою мету.
Від імені усіх скажу “спасибі”
За працю вчительську святу.*

І. Леськів,
учитель ЗОШ №9 м. Ірпеня

Педагогіка
школи

ФОРМУВАННЯ ПОЛІЛІНГВІСТИЧНОЇ ОСОБИСТОСТІ ГІМНАЗІСТА

Сучасне життя переконливо доводить нам, що знання іноземної мови – необхідність, це завдання, виконання якого людина третього тисячоліття просто не може уникнути. Від освіченої людини очікують вільного володіння трьома-чотирма іноземними мовами, що є перепусткою в сучасне суспільство. Загальновідомо, що володіння мовою – це не тільки правильне використання іноземних слів, а й соціокультурна компетенція в сфері мови, яку вивчають. Без неї володіння мовою просто неможливе.

Починаючи з другої половини ХХ століття ставлення до соціокультурної складової у навчанні іноземних мов у багатьох європейських країнах радикально змінилося. В Україні ця складова також набуває особливої значущості. Після проголошення країною незалежності в людей з'явилася можливість вільно подорожувати за кордон для отримання освіти, участі в різноманітних міжнародних семінарах, конференціях і програмах, підвищення кваліфікації, працевлаштування чи проведення дозвілля.

Ось чому навчання іноземних мов і отримання со-

ціокультурних знань набувають особливої важливості в середній школі України.

Базова освітня програма основної та старшої школи ставить нові цілі у навчанні іноземних мов. Найголовніша з них – це гнучке та ефективне використання мови, яку вивчають як засіб спілкування у міжкультурному діалозі.

Уважаємо, що соціокультурна компетенція учня прямо впливає на комунікативні вміння в сфері мови, яку вивчають, тому що недостатньо розвинені соціокультурні навички, невміння правильно застосувати їх у різних комунікативних ситуаціях знижують комунікативну компетенцію учня в цілому. Таким чином, соціокультурна складова у навчанні іноземних мов закладає основу для міжкультурного спілкування, яке ми розуміємо як діалог різних культур, кожна з яких є складним багатокомпонентним утворенням: “культура – мова – особистість.”

Ідея створення полілінгвістичної гімназії через введення системних змін до існуючої моделі середньої школи виникла в 1990 році.

На сьогодні ПМГЧ – єдина полілінгвістична гімназія в Україні, в якій викладаються/вивчаються 14 мов: українська, російська,

**Надія
АНАНЬЄВА**

Заступник директора Першої міської гімназії м. Черкас, заслужений учитель України

англійська, іспанська, французька, німецька, польська, італійська, латина, арабська, китайська, японська, корейська та іврит.

Ми вважаємо, що успішний розвиток полілінгвістичної гімназії забезпечується такими умовами:

- створенням полілінгвістичного та полікультурного простору в гімназії;
- розробкою концепції загальноосвітнього навчального закладу інноваційного типу (полілінгвістична гімназія);
- організацією інноваційної структури управління полілінгвістичною гімназією зі створенням Центру полілінгвістичного і полікультурного спрямування та міжнародного співробітництва;
- розробкою і реалізацією моделі функціонування полілінгвістичної гімназії та моделі випускника гімназії;
- створенням авторської програми “Діалог культур”, схем і моделей її впровадження в полілінгвістичній гімназії;
- застосуванням комунікативного підходу до викладання/вивчення іноземних мов.

Саме тому ПМГЧ забезпечує учнів високим рівнем комунікативної компетенції, яка, крім володіння мовою, включає соціокультурні знання. Це стає можливим завдяки тому, що в учнів формуються мовленнєві уміння в сфері іноземної мови, а також забезпечується засвоєння знань з історії,

ВІЗИТКА ГІМНАЗІЇ

Цей навчальний заклад надає середню освіту 650 учням віком від 6 до 17 років. Багато уваги приділяється ранньому навчанню іноземних мов. Суботня школа для дітей 4-5-річного віку працює вже протягом 15 років. Гімназія є колективним членом Phi Delta Kappa International, IATEFL, TESOL, ASAU і Всеукраїнського руху педагогів за мир та взаєморозуміння.

Правильність курсу, вибраного педагогічним колективом гімназії, підтверджують її численні досягнення. ПМГЧ є активним і успішним учасником українсько-американської програми навчального обміну майбутніх лідерів, яка діє вже 12 років. За цей період 59 учнів гімназії отримали стипендію, яка дає можливість навчатися у середній школі США протягом року. Гімназія постійно бере участь у навчальних програмах обміну учнями із Францією, Бельгією, США, Великою Британією та Данією. Встановлено партнерські стосунки з 16 навчальними закладами різних країн світу.

2004–2005 н.р. був для гімназії особливо успішним. На IV етапі Всеукраїнських олімпіад Ганна Кисельова, учениця 11 класу, посіла III місце з німецької мови; Кротов Дмитро, учень 11 класу, – I місце з іспанської мови; Ганна Сенюта, Дарина Шевченко та Олена Кузеванова, учениці 10 класу, – II і III місця з іспанської мови; Ліана Пшеворська, учениця 11 класу, – III місце з французької мови; Анна Володіна, учениця 11 класу, – III місце з правознавства; Марія Шедріна виборола III місце з японської мови на Всеукраїнській олімпіаді східних мов. 10 гімназистів стали лауреатами V Всеукраїнської WEB-олімпіади, а І. Поліщук, учениця 11 класу, посіла II місце з української мови.

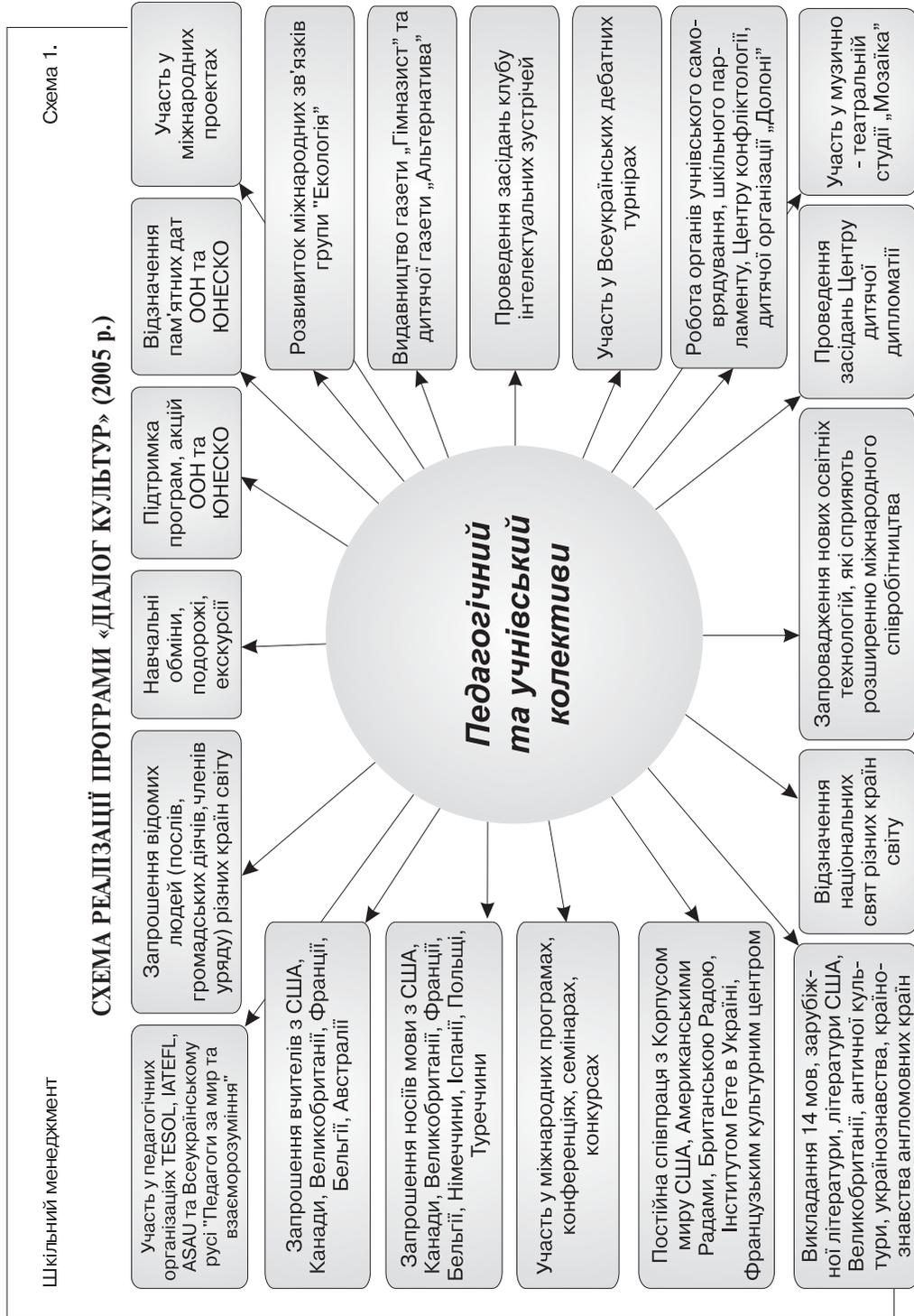
Валентина Охота, учениця 10 класу, стала переможницею програми FLEX та продовжує навчання в одній із шкіл США. Ганна Кисельова, учениця 11 класу, посіла перше місце у Всеукраїнському конкурсі МАН (секція німецької мови), а Анна Світлична, учениця 11 класу, – II місце (секція англійської мови).

Сприяє таким успіхам кадрове забезпечення гімназії: у гімназії працює 65 учителів, серед яких учителів мов – 51.

Учителі іноземних мов ПМГЧ отримали 85 міжнародних сертифікатів і дипломів за досягнення в різних галузях професійної діяльності, що підтверджує їхню високу кваліфікацію й участь у різноманітних міжнародних програмах. Їхня професійна компетенція, ентузіазм і творчих підхід допомагають у впровадженні новітніх освітніх технологій у викладанні іноземних мов.

Серед них:

- 2 заслужених учителів України;
- 16 учителів-методистів;
- 4 старших учителів;
- 29 мають кваліфікаційну категорію “спеціаліст вищої категорії”;
- 6 учителів стали національними переможцями українсько-американських програм;
- 32 учителі – дипломанти українсько-американської програми “За досягнення у викладанні англійської мови і країнознавства” – нагороджені почесним знаком за підписом Міністра освіти і науки України та Посла США в Україні (за 8 років існування програми);
- 2 учителі – призери Всеукраїнських конкурсів “Учитель року”.

Шкільний менеджмент

Перша міська гімназія м. Черкас Асоційованої школи ЮНЕСКО
МОДЕЛЬ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПОЛІЛІНГВІСТИЧНОЇ ГІМНАЗІЇ

Схема 2.

Схема сучасного інноваційного управління гімназією

географії, економіки і культури країни, мова якої вивчається. У початковій ланці учні отримують фонові знання, у той час як в середній і старшій ланці це вже комплекс практично орієнтованих соціокультурних знань, який ознайомлює їх з основними реаліями, звичаями та традиціями країни, мова якої вивчається. Такий діапазон знань допомагає учням гімназії краще розуміти мову, яку вони вивчають, і вільно спілкуватися з носіями мови. Усвідомлення міжкультурних особливостей – це фактор, який одночасно стимулює до вивчення мови і сприяє гармонійному розвитку особистості. Процес здобуття міжкультурних знань є поступовим: учні початкової ланки бачать різні картинки, які розповідають їм про життя в країні, мова якої вивчається, учні середньої ланки вивчають географію і життєвий стиль цієї країни, учні старшої ланки вивчають політичну систему, культуру і літературу країни.

Розроблено “Модель функціонування полілінгвістичної гімназії”, яка ґрунтується на інноваційній системі управління та складається з 6 блоків (див. схему 2).

Модель допомагає в аналізі полікультурного та полілінгвістичного спрямування у навчанні та вихованні гімназистів та прогнозуванні подальшого розвитку гімназії.

Вважаємо що, педагогічний колектив гімназії ство-

рив полілінгвістичний та полікультурний простір, у межах якого існує можливість для сприйняття і розуміння культур різних країн через взаємодію системи:

*учитель – культура – учень;
учень – знання – культура.*

Розроблено авторську програму “Діалог культур”, яка успішно впроваджується. Вона передбачає три етапи:

перший (початковий):

1 – 4 класи;

другий (середній):

5 – 7 класи;

третій (завершальний):

I – IV курси.

Розроблено схему реалізації програми “Діалог культур” (див. схему 1) та схему формування навчальних здібностей гімназистів при запровадженні програми “Діалог культур”.

Оскільки мова є універсальним засобом передачі соціокультурного досвіду, така ретельна робота в полілінгвістичній гімназії над соціокультурним компонентом викладання/вивченням іноземної мови, безсумнівно, допомагає формуванню полілінгвістичної особистості.

МОДЕЛЬ ВИПУСКНИКА

При орієнтації на модель випускника полілінгвістичної гімназії було враховано такі чинники:

- важливість вивчення мов і культур при обранні власного життєвого напрямку;
- методи критичного мислення, проблемного навчання та комунікативний підхід у вивченні мов, орі-

єнтовані на розвиток особистості, виходять на перший план;

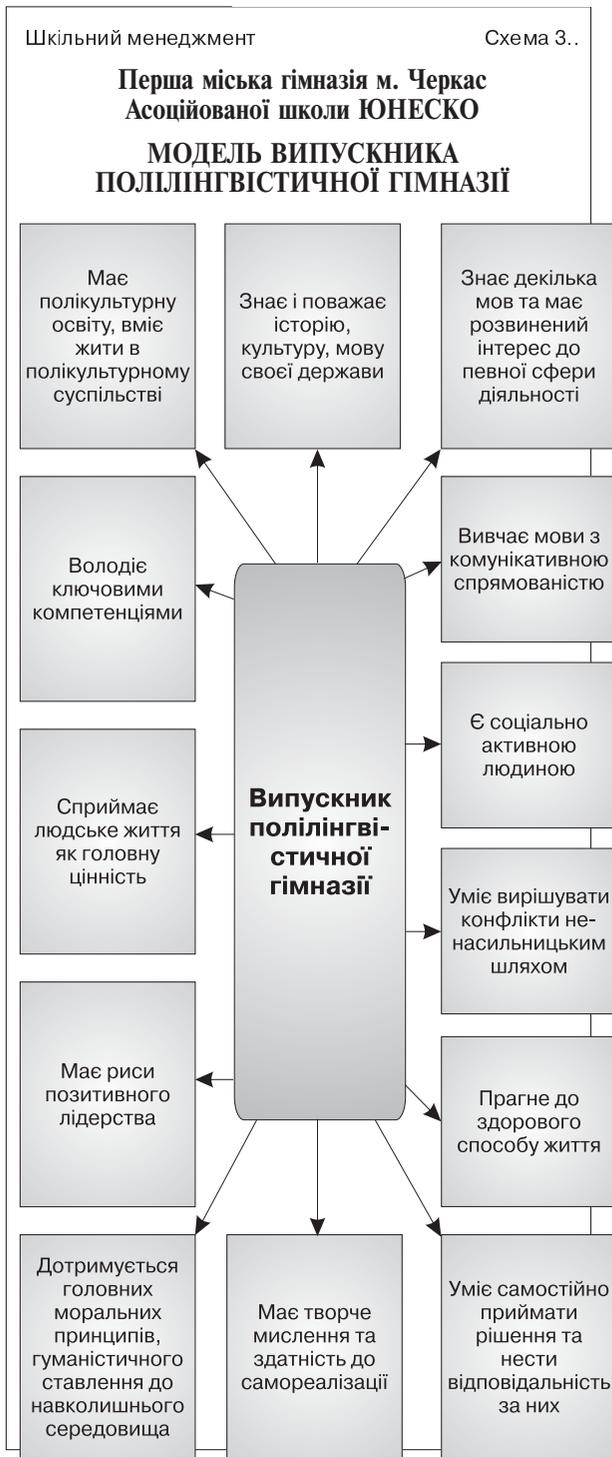
- висока ерудиція, компетентність та творчість учителя;
- актуальність проблеми мотивації тощо.

Ми розглядаємо мету створення моделі випускника полілінгвістичної гімназії на кількох рівнях.

На міжнародному рівні мета створення такої моделі випускника зумовлюється процесами глобалізації та інтеграції. Зазначимо, що головні принципи нової філософії освіти – це гуманізація, індивідуалізація та інтеграція. Саме випускник гімназії, який має розвинений інтерес до певної сфери діяльності, вільно володіє декількома іноземними мовами, має високий рівень ключових компетенцій, який розуміє, як треба жити в полікультурному суспільстві зможє інтегруватись у європейську та світову спільноту.

На державному рівні мета створення моделі випускника полілінгвістичної гімназії зумовлюється сучасними вимогами до молоді людини, здатної продовжити реформування українського суспільства в демократичному напрямку. Отже, випускник полілінгвістичної гімназії повинен бути компетентним у знанні мов та культур, мати високий рівень ключових компетенцій, вміти критично мислити та працювати в команді. Одночасно він має бути громадянином своєї країни.

На особистісному рівні

метою створення моделі випускника полілінгвістичної гімназії є набуття ключових компетенцій, сприймання людського життя як головної цінності, дотримання головних моральних принципів, прагнення до здорового способу життя, оволодіння “Я – концепцією” гімназиста.

Ми вважаємо, що модель випускника гімназії є стратегічною метою всієї системи навчально-виховної роботи в полілінгвістичній гімназії. Звичайно, модель повинна відображати кінцеві результати, на які направлений увесь процес навчання та виховання (див. схему 3).

Отже, вищезазначені шляхи формування полілінгвістичної особистості сприяють подальшому розвитку навчального закладу як полілінгвістичної гімназії міжнародного рівня і становленню громадянина Європи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антонюк Р.І. Двомовне навчання як реалізація принципу полікультурності в Україні, Румунії та Молдові. – К., 1999. – 88 с.

2. Бердичевский А.Л. Европейская друязычная школа как средство воспитания жителя Европы 21 века. // Иностранные языки в школе. – 1993. – № 3. – С.69-71.

3. Єрмаков І.Г. Творче кредо гімназії. // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2003. – № 3. – С. 25-27.

4. Імідж школи на порозі XXI століття: Практико-зорієнтований посібник./ За ред. Т.С. Антоненко, І.Г. Єрмакова та ін. – К., 1998. – 384 с.

5. Курганов С. Школа диалога культур. // Народное образование. – 1991. – № 1. – С.50-54.

6. Паламарчук В.Ф. Педагогічні інновації, міфи та реалії.// Директор школи, ліцею, гімназії. – 2002. – № 3. – С. 36-40.

7. Певзнер М.Н., Букетова В.О., Зайченко О.М. Педагогіка открытости и диалога культур. М.: Педагогика, 2000. – 265 с.

8. Редько В., Басай Н. Концепція навчання другої іноземної мови в загальноосвітніх навчальних закладах. // Іноземні мови в навчальних закладах. – 2004. – № 2. – С.25 – 38.

9. Савченко О.П. Місце навчальних закладів нового типу у системі освіти України. // Педагогічний вісник. Черкаси. – 2004. – № 3.- С.23-28.

10. Сафонова В.В. Социокультурный подход к обучению иностранным языкам. – М.: Высшая академия, Амскорт интернэшнл, 1991.- 47 с.

11. Сафонова В.В. Изучение языков международного общения в контексте диалога культур и цивилизаций. – В.: Истоки, 1996. – 237 с.

12. Byram M., Zarate G. Sociocultural and intercultural dimension of language learning and teaching – Strasbourg: Council of Europe Publishing, 1997. – 119 p.

13. Byram M., Zarate G., Newner G. Sociocultural competence in language learning and teaching. Studies towards Common European Framework of Reference for language learning and teaching. Education Committee Council for Cultural Cooperation – Strasbourg: Council of Europe Publishing, 1997. – 122 p.

14. Robinson G., Crosscultural Understanding: Processes and Approaches for Foreign Languages, English as a Second Language and Bilingual educators (New York and Oxford: Pergamon, 1985), P.3 – 5.

15. Strategies for educational reform: from concept to realization. Council of Europe. Introductory paper by Jean-Michel Leclercq. General report by Pierre Laderriere. – Strasbourg: Council for Cultural Cooperation, 1999.- 177 p.

16. Trethowan D. Managing with Appraisal. Achieving Quality Schools through Performance Management. – London, 1991. – 248 с.

17. Trim J. Language learning for European citizenship. Final report (1989 – 1996). – Strasbourg: Council for Cultural Cooperation. Council of Europe Publishing, 1997. – 101 p.

ЯКИМ МАЄ БУТИ НАВЧАННЯ З ТОЧКИ ЗОРУ ШКОЛЯРА

Педагогіка
ШКОЛИ

*Якщо подобається молоді те, що ти робиш,
значить ти на справжньому шляху.*

Олександр Довженко

Як не дивно, про те, яким має бути навчання в розмаїтті своїх ключових принципів, складників та форм, сперечаються чомусь виключно дорослі – вчителі, батьки, педагогічно-науковці, освітянські управлінці. Й нікому здебільшого не спадає на думку поцікавитися, а яким саме має бути навчальний процес з точки зору тих, для кого його безпосередньо й налагоджуємо, розгортаємо, вибудовуємо, тобто з точки зору самих учнів, чого ж саме – у плані змісту й форми – чекають наші діти від шкільної науки, що в школі треба змінити, аби вони йшли туди з охотою і вчилися з бажання, а не із якихось силових спонук. А тим часом саме вони й мають бути головним, сказати б, замовником на ринку освітніх послуг, якщо вже не визначати, то бодай посутньо впливати на визначення особливостей налагодження й розгортання освітнього процесу.

З високих трибун дуже часто звучать патетичні слова про дитиноцентризм, пріоритет запитів дитини щодо шкільного навчання й уболівання за інтереси школярів, а в дійсності ж маємо цілковите нехтування потреб та інтересів дітей, що робить нашу освіту понадто

далекою від них, знеохочує їх до навчання.

Мабуть, аби справді побудувати школу для дитини, а не для дорослого, треба насамперед з'ясувати, якої саме школи ця дитина прагне, як у ній має організуватися навчальний процес, на що творцям такої школи в першу чергу слід звернути увагу, що змінити в дотеперішній практиці. Звичайно, більшість дорослих, а особливо освітян, скаже, що на оцінки й судження, бажання й погляди дітей у цих питаннях ні в якому разі не можна зважати, бо ж вони не мають належного для їх формулювання життєвого досвіду, не розуміють до ладу призначення й головних функцій шкільної освіти, а все, що їм дає школа, зможуть оцінити тільки після того, як подорослішають, і таке інше.

Дехто з-поміж нас узагалі не припускає за дітьми ані найменшого права вирішувати питання щодо облаштування школи й навчально-виховного процесу в ній на тій підставі, що вони, аби їхня воля, були б перетворили навчання на байдикування, неробство,

**Валерій
ФЕДОРЕНКО**

Головний спеціаліст
департаменту загальної середньої та
дошкільної освіти
Міністерства освіти
і науки України

Директор школи, ліцею, гімназії № 1'2006

Андрій Михалюк

Як навчати дітей правильно? Як зацікавити їх перебуванням у школі? Що може зробити шкільну науку потрібною для дітей? Над цими питаннями віддавна думало багато видатних педагогів світу. Хоча мені з ними ніяк не зрівнятися, все ж спробую висловити і свої погляди щодо цього.

На мою думку, з п'ятого класу діти повинні вчитися лише добровільно, адже непримусове, несилюване навчання є завжди набагато ефективнішим і кориснішим. Людина, яка усвідомлює важливість освіти, набагато потрібніша для суспільства, аніж людина, яка сприймає навчання як примусову, обтяжливу працю, як неприємний обов'язок, учиться з примусу, під тиском батьків або вчителів. Основ, що потрібні для життя, хоч у якомусь мінімальному обсязі, в нашій країні навчають уже в початковій школі.

Звісно ж, дехто може зауважити, що за таких умов ніхто не вчитиметься далі п'ятого класу й Україна перетвориться на країну цілковитих дурнів. Я ж думаю, що розумної і свідомої молоді у нас цілком достатньо, а запропонована мною система допоможе відсіяти ледачих та незацікавлених у навчанні дітей і дасть змогу більше уваги приділити тим, хто того потребує і прагне.

Одним із ефективних шляхів удосконалення шкільного навчання я вважаю започаткування роботи навчального телебачення і радіо. Один із телеканалів та одна з радіохвиль мають запровадити передачі освітньої тематики, у яких систематично пропонувалися б для всіх класів теле- й радіоуроки. Пояснення нового матеріалу, перевірка знань, формулювання домашнього завдання – ці та інші складники уроку через радіо або телебачення, найталановитіші вчителі, запрошені до участі науковці, письменники, політичні діячі, митці, демонстрація фрагментів художніх фільмів, театральних постанов, концертів... А ще багато-багато чого іншого, що зможе урізноманітнити, поживити навчальний процес, зацікавити наукою дітей. Такі нестандартні уроки плекатимуть у школярів бажання вчитися, підвищуватимуть їхню старанність, пробуджуватимуть живу думку школяра, привертатимуть його до школи. Якби всі уроки (чи хоча б значна їх частина) будувалися саме так, то, я певен, після п'ятого класу не одиниці, а ледь чи не всі діти продовжили б учитися далі.

Зрозуміло, що такі матеріали готувати дуже важко, але маю певність, що за ними майбутнє, за ними – повернення дітлахів до шкільного навчання, відновлення втраченого престижу шкільної освіти.

суцільне нічогонеробіння. Дійсність розвіює цю недовіру – сучасні школярі виявляються доволі зрілими й свідомими як для того, щоб підказати освітянській громаді й батькам, яким саме має бути шкільне навчання, аби воно зацікавлювало їх, приносило вдовolenня, пробуджувало до самостійної праці, до подальшого інтелектуального і творчого пошуку.

Пропонуємо читацькій увазі кілька творчих робіт, які відображають позицію сучасного нашого школяра щодо організації навчання в середній школі, його принципів та провідних форм. Автори робіт – десятикласники Українського колежу імені В. Сухомлинського в Києві. Хто знає, може, це і є той класичний випадок, коли “вустами немовляти говорить істина” і коли самі діти й мають підказати нам, дорослим, рецепт успіху. Принаймні дослухатися до порад наших учнів нам все-таки варто.

Дмитро
Пічкур

Навчання, як на мене, досить нуднюща річ. Щодня у школі ми нудно вивчаємо нудні теореми, визначення понять, епізоди з історії і цілу масу іншої інформації. До школи ми йдемо – наче на забій, наче на якусь виснажливу каторжну працю, де систематично мордують нашу свідомість і наші мізки. Досить часто від великої кількості інформації, що учень не зрозумів і протягом усього навчального дня намагався запам'ятати (краще сказати – нещадно, гвалтовно запхати її у свій мозок), страшенно болить голова, починається своєрідне інтелектуальне отруєння, після якого вже не те що вчитися, а навіть просто відсидіти на уроці буває дуже важко.

Саме в такій ситуації навчання втрачає найменший сенс, стає марнуванням часу, зусиль і нервів. Щоб зберегти природний потяг до науки, дитині треба буде долати величезну внутрішню протидію, довго пристосовуватися до цих умов, підключати колосальні ресурси фантазії, щоб доглядіти в такій системі бодай трохи цікавого, приємного, радісного, або ж довго займатися самонавіюванням, переконуючи себе в тому, що навчатися в школі цікаво, потрібно, корисно.

Але ж як саме каторгу перетворити на "щось цікаве, приємне, радісне"? Чого нинішній системі шкільної освіти бракує, аби діти не пленталися до школи як на ешафот, а летіли туди мов на крилах?

Психологи переконливо довели, що різні слова, образи, факти, числа, поняття запам'ятовуються дуже добре й міцно шляхом використання асоціативного мислення, тобто пов'язуванням, наприклад, числа з якоюсь відомою, очевидною для людини датою, словосполучення – з певними яскравими пам'ятними образами. За допомогою підключення асоціативного мислення матеріал будь-якої складності запам'ятовується краще, тому слід би було ввести до шкільної програми окремий предмет, який навчав би дітей простих способів запам'ятовування інформації, зокрема й цього, який полегшив би їхню адаптацію у світі людського знання. Упроваджувати такі предмети слід уже в початковій школі, оскільки молодий мозок навчати легше.

Ще один перспективний шлях зацікавлення школярів навчанням – перетворення уроку на гру. Я не маю на увазі те, що треба перетворити, наприклад, урок алгебри на гру в піжмурки, ні. Просто всі навчальні дії (навіть у старших класах) можна розгорнути в ігровій формі. Написати, наприклад, усі формули, теореми, визначення у вигляді казок і легенд, побудувати урок за сценарієм якоїсь вистави, розгорнути його у формі якогось детективу... Переконаний, що навіть поважним, серйозним одинадцятикласникам такий підхід імпонуватиме. Так само можна побудувати викладання інших предметів.

Предмети, де треба вчити багато текстового матеріалу (наприклад, історія або біографічні відомості про письменників, учених, митців), можна також дещо змінити. Підручники з цих наук можна написати в художній формі. Тільки тоді їх буде цікаво читати, пропонований у них матеріал краще запам'ятовуватиметься, бо саме художність, яскравість форми сприяє тому, що дитина зможе осягнути складний матеріал, збагнути складність людських доль і характерів.

Ширшими мають стати і можливості школяра щодо вибору домашнього завдання з огляду на ту оцінку, яку розраховує одержати він сам, а не планує йому поставити вчитель. Традиційно завдання дається всім однакове, що не враховує різних психофізіологічних особливостей, відмінностей у здібностях школярів.

Багато ще чого можна було б запропонувати для вдосконалення системи шкільної освіти. Чи будуть враховані побажання мої чи моїх однолітків у формуванні профілю сучасної школи?

**Аліна
Небелюк**

“Природа так про все добре подбала, що повсюди ми знаходимо, чого саме нам слід навчатися” – так писав Леонардо да Вінчі. І ці глибокодумні слова підтверджують, що навчати в школі треба не тільки і не стільки основ наук (як фізика, математика, біологія, історія й інших), навчати насамперед треба принципів і головних засад життя серед людей.

Дітей треба при звичаях до постійної роботи розуму, бо вдосконалення розуму спирається не на заучування якоїсь інформації, а на роздуми над нею, намагання вивірити її. Шкільна наука має спиратися саме на використання всіх розумових та фізичних сил дитини, на пробудження яскравих відчуттів. Тільки емоційно осягнена, засвоєна із залученням почуттєвої сфери інформація стає для дитини важливою, міцніше запам’ятовується, глибше западає в її свідомість. Навколишній світ і людина в ньому в такій освітній системі мають постати перед дитиною цікавою книгою, яку хочеться гортати знову й знову, звертатися до неї ще й ще.

Найголовніша заповідь навчання, як на мене, така: у школі дитина має однаково інтенсивно працювати мозком і серцем. Це, на мою думку, і є запорука того, що вона виросте достойною людиною, людиною справжньою, так само, як і того, що навчання їй буде справді корисним і потрібним.

**Андрій
Краснопєров**

Навчання має неодмінно бути цікавим і, по змозі, радісним, веселим! Тільки тоді, коли дитячі очі сяють щастям, можна сподіватися результативності шкільного навчання. Розумна система заохочень допоможе вчителю домогтися виконання всім класом навчальних завдань, насамперед домашніх. Часом навіть не найвища оцінка або якась інша відзнака сприяє прилученню школяра до науки, а одне тільки добре слово вчителя, ба більше – один тільки його схвальний, доброзичливий погляд.

Ніяке розмаїття використуваних учителем навчальних форм, ніякий щонайцікавіший та майстерно побудований матеріал не компенсують байдужості й жорстокосердності самого педагога. Справді, тільки до приязного, привітного й відкритого вчителя тягнуться діти. Найкращим навчанням буде тоді, коли учні ставляться до вчителя як до друга. Зробити стосунки між учителем та учнями дружніми допоможуть різні ігри, експерименти, цікаві бесіди на важливі для школярів теми, що сприятиме перетворенню уроку з монологу на діалог.

На мою думку, важливішим є все-таки процес вивчення предмету, а не кінцевий результат. Тож учителі мають передусім навчати школярів навчатися, а не просто собі давати певну суму знань, хоч і найширшу.

**Ірина
Ковальова**

Усе те зі скарбниці світової мудрості, з безмежжя людських знань, що вчителі не встигли або не змогли дати дитині за час її перебування за шкільною лавою, вона зможе одержати самостійно – за однієї лишень умови, що вчителі, які працювали з цією дитиною, зуміли зацікавити її самим процесом здобуття нової інформації, зуміли пробудити в ній потяг до постійного інтелектуального самозбагачення.

Від учителя цей підхід вимагає не тільки глибокої поінформованості в питаннях його предмета, а й майстерності в заохоченні школярів до навчальної праці. Різноманітні цікаві вправи й завдання, навчальні ігри, змагання, розкута учнівська творчість – ці та багато інших прийомів у єдиній системі мають посприяти тому, що навчальний процес стане потребою для дитини і вона сама вимагатиме знань від учителя, примушуватиме його працювати творчо, а не відбувати свою роботу, як тяжку повинність.

**Юлія
Голуб**

На мою думку, сучасна освіта є доволі-таки непоганою: ми сидимо в затишному приміщенні, спілкуємося з висококваліфікованими, розумними й доброзичливими вчителями, нам весело і комфортно. Чого ж ще хотіти?

А може, нам слід лише трохи вдосконалити те, що маємо, а не здійснювати якихось революцій, перебудовувати все докорінно? Як на мене, особливо уважної переробки в сучасній школі потребують лише дві речі.

Перше – це осучаснення навчання, приведення його у відповідність до вимог часу. Дуже часто ми навчаємося не на вчорашньому, а на якомусь навіть позавчорашньому рівні. У школі ми дев'ять десятих часу пишемо, тим часом увесь світ у таких випадках використовує комп'ютер. Ми й не підозрюємо про ті технічні дива, які для наших однолітків є звичними в навчальному процесі. Отже, нашу школу треба модернізувати, осучаснити самий процес здобуття знань у ній.

Друге, на що б я звернула увагу, – це сама побудова навчальної діяльності. Ми традиційно починаємо учитися о пів на восьму або о дев'ятій годині. При цьому не враховується, що саме в наш час школярі не мають закріпленості за мікрорайоном і дуже часто їздять на місце навчання з іншого кінця міста, витрачаючи на це дуже багато часу. Раннє вставання, пізнє повернення, час на те, щоб дістатися до школи громадським транспортом, який виснажує і дратує. Це не додає завзяття в навчанні, це не стимулює до науки, це потребує значної релаксації, відновлення втрачених фізичних і психічних сил.

Упорядкувати слід й інші складники режиму навчальної праці: розклад занять, тривалість перерв, наявність часу для занять фізкультурою тощо.

Навчання тільки тоді ефективне, коли воно глибоко індивідуальне, коли вчителі враховують можливості й особливості кожного з учнів і знаходять до них індивідуальні підходи.

Ми відрізняємося формулами та хімічним вмістом крові, структурою волосся, візерунком вен, кольором очей, відбитками пальців та багатьма іншими рисами. Чи варто після цього дивуватися, що ми відрізняємося між собою й своїми психофізіологічними особливостями, здібностями, можливостями в навчанні? Якщо ми такі різні, то чому ж нас навчають однаково, одними й тими самими прийомами, одні й ті самі люди, за одними й тими ж підручниками?

Напевне, саме тому аристократи в давніші часи навчали своїх дітей лише індивідуально, бо тільки за такого підходу й можна виплекати індивідуальність дитини, а не особу з натовпу, яка нічим не відрізняється у своїх поглядах і думках від інших.

Також важливою для школи є відсутність у ній негативу, оскільки негативно забарвлені реалії відштовхують, викликають неприйняття. Ні покарання, ні грубощі, ні тотальний контроль не повинні знаходити місця в школі. Відсутність негативного сприйняття школи, страху перед навчанням, вчителями, однолітками допоможе дитині стати сміливішою, розкутішою, привчить висловлювати свої судження, цінувати й поважати себе. У такій атмосфері дитина зростатиме гідною, умітиме відстоювати себе.

Система навчання повинна мати творче спрямування, привчати школярів до нестандартності в думках та пошуках оптимальних рішень. Не можна шкільне навчання обмежувати самими лише тренувальними вправами та засвоєнням кимось сформульованої інформації – дітей треба вчити одержувати її різними способами та формулювати для сприйняття іншими.

Але найголовнішу вимогу до навчання, яку поставила б особисто я, можна визначити в таких трьох пунктах: *цікавість змісту знань і форми їх одержання, зрозумілість і повчальність*.

**Олександра
Поломар**

Директор школи, ліцею, гімназії № 1'2006

**Кирило
Приміський**

Дитина, приходячи до школи, думає про одне: як їй висидіти до кінця останнього уроку. Заняття – нудні, одноманітні, схожі одне на одне, наче близнюки, хоча проводять їх різні вчителі в різний час і за різними темами. Цілком очевидно, що погіршення успішності, втрата інтересу до школи, знеохочення до науки загалом зумовлені саме цим.

Увагу учня слід постійно підтримувати шляхом використання чогось цікавого – цікавої інформації або нестандартних видів роботи. Гра, вікторина, фактична цікавинка – це приверне увагу, захопить навіть одинадцятикласника, запам'ятається йому, може, й назавжди. Пригадую, коли ми навчалися в дев'ятому класі, то нам на уроці біології тему “Лишайники” вчителька розповідала у формі ... казки. Всьому нашому класові сподобався цей урок, а найголовніше – його програмовий матеріал ми засвоїли набагато краще і тепер, якщо треба буде його пригадати, зможемо це зробити з превеликою легкістю.

Пробуджений майстерністю вчителя, силою його таланту й обсягами його професійної вигадки інтерес школярів до навчання надалі не згасатиме, навпаки зростатиме – вони з усією мірою властивої дітям цікавості все глибше й глибше занурюватимуться у світ інтелекту, поринатимуть у безмежжя знань. І вже ніщо їх не зупинить у цій дорозі.

**Катерина
Мостова**

Школа – це місце, де дитина певного віку проводить більше часу, ніж удома, на вулиці чи деінде. Цілком зрозуміло, що перебування дитини в школі ніяк не може бути обтяжливим для неї, прикрим, неприємним...

Спробую сформулювати хоча б П'ять заповідей якісного навчання.

Навчання має бути завжди цікавим для дитини – якщо школяреві не цікаво, він не працюватиме, а тільки відбуватиме повинність і думатиме про те, як чимшвидше її відбутися.

Навчання має бути зрозумілим і легким для сприйняття – складно оформлені знання не потрібні, їх не можна ні використати самому, ні передати іншим, вони не розвивають, а лише обтяжують. Адже сказано: “Все просте – геніальне, і все геніальне – просте”!

Навчання має бути корисним, практично спрямованим, реалізуватися в конкретній діяльності. Бо й справді – для чого витрачати величезні ресурси й зусилля на те, що на наступний же день школяр забуде, як непотрібне, зайве й непридатне до використання?

Навчання неодмінно має бути сучасним, відповідати саме нашому часові, його рисам, особливостям, показникам, а не тому, чим жило людство добрий десяток років тому чи й навіть сотню.

Навчання не повинно містити ані найменшого негативу – негативні емоції пригнічують, руйнують, відлякують, а людина ж прагне тільки радості та щастя!

**Євген
Сірош**

Освіта постала з потреби старших поколінь передати молоді свій досвід, свої знання, одержані в процесах потамування власної цікавості. Тому головною для освіти є така відповідність, яка передбачає передачу тих знань, що є важливими саме в цей час і в цьому географічному просторі.

Найголовнішою для навчання є його цікавість для школярів. Більше, мабуть, про це немає чого й думати та полемізувати: нехай навчання буде цікавим, тоді школярі й учитимуться з бажання, а не з примусу, тоді наука даватиметься їм легко, а не шляхом докладення неймовірних зусиль, тоді й триматиметься вона дитячого розуму міцно, а не забуватиметься наступного ж дня.

ФОРМУВАННЯ ОСНОВНИХ ГРУП КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ: ПРОДУКТИВНЕ НАВЧАННЯ

Педагогіка
школи

Освітні реалії сьогодення пов'язані з найпильнішою увагою до особистості, її формування та розвитку, із забезпеченням раціонального проходження учнем власної освітньої траєкторії, з адекватною підготовкою школяра до сучасного життя з його швидкими змінами та щоразу новими завданнями. Профільне навчання у старшій школі покликане щонайбільшою мірою сприяти професійному самовизначенню учнів та формуванню теоретичного й методологічного підґрунтя для подальшої вищої освіти та професійної діяльності. Дванадцятибальна система оцінювання передбачає оцінювання не тільки репродуктивної діяльності, як це мало місце в режимі п'ятибальної системи, що в екстраполяції на життєві реалії може відповідати роботі конвеєра, а й продуктивної творчої діяльності. Державні стандарти початкової та базової і повної середньої освіти регламентують не тільки зміст та обсяг навчального матеріалу, який підлягає засвоєнню, але й передбачають через державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів вихід результатів навчання в площину життєвих умінь. Отже, концептуальне положення "Освіта XXI століття – це освіта для людини" [1] знай-

шло логічне продовження у реальному перебігу освітніх реформ в Україні, в багатьох документах прикладної спрямованості: "...навчальна діяльність у кінцевому підсумку повинна не просто дати людині суму знань, умінь та навичок, а сформувавши її компетенції" [2, с.3]. Реалізація оновленого змісту освіти має створити передумови для "...формування соціальної, комунікативної, комп'ютерної та інших видів компетентності учнів" [3, с.1].

У вітчизняній педагогічній літературі уживаються і поняття "компетенція" ("компетенції", "групи компетенцій"), і поняття "компетентність" ("групи компетентностей"). Наприклад, поруч натрапляємо вжиті в однаковому значенні терміни "комунікативна, мовленнєва, мовна компетенція" [3, с.2], і "формування життєвої і соціальної компетентності" [3, с.1]. Тлумачний словник подає вельми схожі трактування цих понять [4].

Компетенція – 1) добра обізнаність із чим-небудь; 2) коло повноважень якої-небудь організації, установи чи особи.

Компетентність – власність від компетентний.

Ірина РОДИГІНА

В.о. доцента кафедри змісту та методики загальної середньої освіти
Донецького обласного ІІПО, кандидат педагогічних наук

Компетентний – 1) який має достатні знання в якій-небудь галузі, який з чим-небудь добре обізнаний, тямущий; який ґрунтується на знанні, кваліфікований; 2) який має певні повноваження, повноправний, повновладний.

Ця схожість не є випадковою, адже ці поняття походять з одного джерела – з латини *competentia* – узгодженість, відповідність, а *com-peto* – відповідати, бути годящим, здатним [5]. І щоби не виникали “труднощі перекладу”, слід розвести ці поняття, враховуючи вітчизняні мовні стереотипи. Поняття “компетенція” традиційно вживається в значенні “коло повноважень”, “компетентність” же пов’язується з обізнаністю, авторитетністю, кваліфікованістю. Тому доцільно в педагогічному сенсі користуватися саме терміном “компетентність”.

У роботах дослідників ми зустрічаємося і з поняттям “компетентність”, і з поняттям “групи компетентностей”. Вживання в однині чи множині може цікавити нас не тільки з точки зору граматики, але перш за все – семантики. Практично одним словом ми називаємо і загальну здатність, кінцевий результат, і її компоненти, складові частини – групи компетентностей. Розуміння філософської єдності цих понять зумовлює адекватне розв’язання цього питання. Адже можна в цілому підкреслити професійну компетентність людини, а можна виокремити конкретні складові, які найбільшою мірою її визначають.

Ще одна невідповідність стосується розуміння сутності цього поняття. З одного боку, література підкреслює значення компетентності як загальної здатності, з другого, йдеться про мистецькі вміння та компетентності [3] чи положення про те, що “основними компетенціями, які висунуло сучасне життя, є природні, політичні, соціальні та економічні процеси, що відбуваються у природі і світі” [2, с.64].

Компетентність – це загальна здатність, що базується на знаннях, досвіді, цінностях, здібностях, набутих завдяки навчанню. Названо основні групи компетентностей, які можна схарактеризувати таким чином [2, с.3]:

- соціальні (характеризують уміння людини повноцінно жити в суспільстві) – брати на себе відповідальність, приймати рішення, робити вибір, безконфліктно виходити з життєвих ситуацій, приймати діяльність демократичних інститутів суспільства;
- полікультурні – не тільки оволодіння досягненнями культури, але й розуміння та повага до людей інших національностей, релігій, культур, мов, рас, політичних уподобань та соціального становища;
- комунікативні – вміння спілкуватися усно та писемно, рідною та іноземними мовами;
- інформаційні – вміння добувати, осмислювати, опрацьовувати та використовувати інформацію з різних джерел;
- саморозвитку і самоосвіти – мати потребу і готовність постійно навчатися протягом всього життя;
- продуктивної творчої діяльності.

С. Шишов характеризує компетентність як можливість установлення зв’язку між знанням та ситуацією, як здатність знайти процедуру (знання та дії), що відповідає проблемі [6]. Він пропонує сукупність ключових компетентностей як перелік певних дій чи вмінь [7].

Вивчати:

- вміти вирішувати проблеми;
- вміти використовувати власний досвід;
- самостійно займатися власною освітою.

Шукати:

- добувати інформацію;
- вміти працювати з документами та класифікувати їх;
- консультуватися в експерта;

- працювати з різними базами даних.

Думати:

- критично мислити;
- мати власну позицію та формувати власну думку;
- оцінювати соціальні звички, пов'язані зі здоров'ям, споживанням, навколишнім середовищем;
- вміти оцінювати твори літератури та мистецтва.

Співробітничати:

- вміти співробітничати та працювати в групі;
- приймати рішення;
- вміти домовлятися;
- улагоджувати суперечки та конфлікти.

Братися за діло та адаптуватися:

- нести відповідальність;
- вміти організувати свою роботу;
- вміти знаходити нові рішення;
- довести гнучкість реагування на зміни в житті;
- бути стійким перед труднощами

Виходячи з цього переліку та концептуальних положень освітніх офіційних документів, можна дійти висновку, що компетентність навчання, який виходить за межі предметної складової навчання, який не вичерпується змістом певної дисципліни, засвоєнням знань та формуванням предметних умінь. Не випадково мова йде про життєві компетентності, адже названі вміння дійсно є життєвими, необхідними й у професійній діяльності, й у приватному житті без винятку будь-якій людині, не зважаючи на її вік, стать, освіту, фах, посаду, місце проживання, переконання та соціальний статус. Від сформованості цих умінь залежить, чи буде людина готовою до вимог життя, чи буде успішною, чи досягне тих вершин, які спроможна досягти, чи відбудеться як особистість. Це дуже велика відповідальність – впливати не тільки на знання, але й на долю дітей, на їх май-

бутнє. Яким чином сучасний учитель може досягти такої мети, яка технологія в змозі надати можливості ефективного формування компетентностей учнів? Єдиного рецепту на всі випадки життя, звісно, не існує, але потенціал, наприклад, продуктивних методик та технологій є дуже високим і реалізація його безпосереднім чином впливає на досягнення такого результату навчання, як компетентність.

Продуктивне навчання забезпечує засвоєння знань та вмінь, володіючи якими випускник школи знаходить підґрунтя для свого подальшого життя. “Продуктивні – означає необхідні, дієві, міцні, постійно актуальні, сформовані на належному рівні знання та уміння” [8, с.5]. І. Підласий, підкреслюючи, що продуктом школи є людина, особистість, відзначає основні завдання, що підлягають реалізації:

- створення умов для розвитку та самореалізації учнів;
- задоволення запитів та потреб школяра;
- засвоєння продуктивних знань, умінь;
- розвиток потреби поповнювати знання протягом усього життя;
- виховання для життя в цивілізованому громадянському суспільстві [8, с.469].

Ці завдання, як видно, певною мірою співзвучні переліку завдань основних груп компетентностей. Чим же має керуватися вчитель для їх розв'язання? Витяг з об'ємного, змістовного комплексу педагогічних правил [8, с.294–315] буде інформацією до роздумів для вчителів незалежно від стажу їхньої роботи, категорії та технології, в якій вони працюють.

- Головним є не предмет, якого ви навчаєте, а особистість, яку ви формуєте. Не предмет формує особистість, а вчитель своєю діяльністю, пов'язаною з вивченням предмета.
- На виховання активності не шко-

Групи компетентностей	Можливості продуктивного навчання
<p><i>Група соціальних компетентностей:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • вміння робити вибір; • вміння приймати рішення; • вміння брати відповідальність; • вміння безконфліктно співіснувати. 	<p>Забезпечення власної активності учня (<i>activity</i> – діяльність).</p> <p>Стимулювання пізнавальної активності учнів.</p> <p>Опора на діяльність учня.</p> <p>Забезпечення співробітництва.</p> <p>Здійснення роботи в команді.</p> <p>Орієнтація на конкретний продукт.</p> <p>Забезпечення мотивації діяльності (те, що я роблю, є корисним).</p> <p>Усвідомлення власного внеску в спільну роботу.</p> <p>Розв'язання проблем.</p> <p>Пошук шляхів реалізації проекту.</p> <p>Встановлення причинно-наслідкових зв'язків.</p> <p>Формування адекватної оцінки й самооцінки.</p> <p>Вміння використовувати власний досвід.</p> <p>Адаптація до змін.</p> <p>Розвиток здібностей та обдарованості учнів та підвищення через це їх соціального статусу.</p>
<p><i>Полікультурна група:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • оволодіння досягненнями культури; • розуміння інших людей, їхньої індивідуальності, їхніх відмінностей за національними, культурними, релігійними та іншими ознаками. 	<p>Розробка проектів культурологічної спрямованості.</p> <p>Забезпечення розширення кругозору та підвищення культурного рівня учнів.</p> <p>Здійснення роботи в команді, забезпечення взаємодії учнів.</p> <p>Усвідомлення ролі й впливу предмета на розвиток культури.</p> <p>Оцінювання творчості літератури та мистецтва.</p> <p>Визначення ставлення до власної діяльності та діяльності інших людей.</p> <p>Повага до чужої праці.</p> <p>Вплив освітнього середовища на розвиток учнів.</p> <p>Співвіднесення об'єкта навчання з власним досвідом.</p> <p>Формування цінностей.</p>
<p><i>Комунікативна група:</i></p> <p>Вміння спілкуватися усно, писемно, рідною та іноземними мовами.</p>	<p>Обговорення проблем.</p> <p>Формування власної точки зору.</p> <p>Вміння доводити власну позицію.</p> <p>Розвиток культури мовлення.</p> <p>Вміння презентувати свій продукт.</p> <p>Можливість для безпосереднього спілкування.</p> <p>Адекватне ставлення до критики.</p> <p>Стимулювання критичного ставлення до себе.</p> <p>Вміння адаптуватися в новому середовищі.</p>
<p><i>Інформаційна група:</i></p> <p>Вміння добувати, опрацювати та використовувати інформацію з різних джерел.</p>	<p>Використання різних джерел інформації.</p> <p>Вміння класифікувати документи.</p> <p>Вміння користуватися новими інформаційними технологіями.</p> <p>Вміння переробляти інформацію для отримання певного продукту.</p> <p>Аналіз та критичне ставлення до інформації.</p> <p>Самостійне опрацювання інформації.</p> <p>Розуміння та усвідомлення інформації.</p> <p>Залучення власного досвіду.</p>
<p><i>Група саморозвитку й самоосвіти:</i></p> <p>Готовність та потреба навчатися протягом усього життя.</p>	<p>Узагальнення власних знань.</p> <p>Організація власних прийомів навчання.</p> <p>Організація самоосвітньої діяльності.</p> <p>Постійне вдосконалення.</p> <p>Мотивація саморозвитку.</p> <p>Залучення та збагачення власного досвіду.</p> <p>Підтримка пізнавального інтересу.</p> <p>Потреба в нових знаннях.</p> <p>Визначення перспективи діяльності.</p> <p>Співвіднесення теоретичних знань з практикою.</p>
<p><i>Група продуктивної творчої діяльності:</i></p> <p>Готовність та потреба у творчості.</p>	<p>Вміння побачити та сформулювати проблему.</p> <p>Вміння знаходити нові рішення.</p> <p>Вміння діяти в нестандартних ситуаціях.</p> <p>Активізація творчих здібностей учнів.</p> <p>Реалізація творчого потенціалу учнів.</p>

дуйте ні часу, ні зусиль. Сьогоднішній активний учень – завтрашній активний член суспільства.

- Ставте учнів у ситуації, котрі вимагають виявлення та пояснення розбіжностей між фактами, що спостерігаються, та наявним знанням.
- Допомагайте учням оволодіти найбільш продуктивними методами навчально-пізнавальної діяльності, навчайте їх навчатися.
- Слід якомога частіше використовувати питання “чому?”, щоб навчити мислити причиново: розуміння причиново-наслідкових зв'язків є обов'язковою умовою розвивального навчання.
- Пам'ятайте, що насправді знає не той, хто переказує, а той, хто застосовує на практиці.
- Привчайте учнів думати та діяти самостійно. Поступово відходьте від механічних переказів, дослівного відтворення.
- Творче мислення розвивайте всебічним аналізом проблем, пізнавальні задачі розв'яжуйте кількома способами, частіше практикуйте творчі завдання.
- Учителі будь-якого предмета, не тільки мови і літератури, мають слідкувати за способом та формою висловлення думки учнів.
- Слід частіше показувати учням перспективи їх навчання.
- Використовуйте схеми, плани, щоб забезпечити

засвоєння системи знань.

- Оскільки міцність запам'ятовування інформації, що засвоєна у вигляді логічних структур, є більш високою, ніж міцність розрізнених знань, закріплювати слід ті знання, що подано в цілісних логічних структурах.
- У значних блоках інформації легше встановлюються логічні зв'язки, чіткіше простежується головна думка, котру легше виділити й показати учням.
- У процесі навчання обов'язково враховуйте індивідуальні особливості кожного учня, об'єднуйте в диференційовані підгрупи учнів з однаковим рівнем.
- Вивчайте і враховуйте життєвий досвід учнів, їхні інтереси, особливості розвитку.
- Будьте обізнаними з останніми науковими досягненнями із свого предмета.
- Заохочуйте дослідницьку роботу школярів. Знайдіть можливості ознайомити їх з технікою експериментальної роботи, алгоритмами розв'язання винахідницьких задач, обробкою першоджерел і довідкових матеріалів.
- Суспільно-історичною практикою доводьте необхідність наукових знань, які вивчаються в школі. Навчайте так, щоб учень розумів, що навчання є для нього життєвою необхідністю.
- Пояснюйте школярам,

що кожна людина знайде своє місце в житті, якщо навчиться всього, що необхідно для реалізації її життєвих планів.

Ці корисні правила-поради — тільки невеличка частинка, тільки вершина айсбергу педагогічної мудрості, педагогічної майстерності, спільного педагогічного досвіду багатьох поколінь. Але згадати їх ще раз не буде зайвим. Пам'ятати їх, дотримуватися їх, керуватися ними буде дієвою умовою, яка здатна полегшити вчителю досягнення провідної, найважливішої мети — формування та розвитку особистості.

Ми неодноразово могли простежити зв'язок між положеннями освітянських документів щодо формування компетентностей учнів з генеральними аспектами технології продуктивного навчання. Доцільно співвіднести можливості продуктивного навчання із специфікою кожної окремої групи компетентностей.

Отже, продуктивні методики та технології дійсно мають суттєвий потенціал, реалізацію якого можна безпосередньо пов'язати з формуванням основних груп компетентностей учнів, завданням, яке по праву визнається найвідповідальнішим у роботі вчителя, бо торкається життєвих умінь учнів, їхньої пристосованості до життя і, зрештою, їхньої долі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Концепція дванадцятирічної загальноосвітньої школи.
2. Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів у системі загальної середньої освіти // Директор школи. — 2000. — № 39-40. — 126с.
3. Державний стандарт базової і повної середньої освіти. // Освіта України. — 2004. — № 5.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови. — К., Ірпінь: ВТФ «Перун», 2001. — С. 445.
5. Латинско-руський словарь / И.Х. Дворецкий—М.: Русский язык, 1976. — С. 217.
6. Шишов С. Понятие компетенции в контексте качества образования // Дайджест педагогических идей та технологій. Школа-парк. — 2002. — №3. — С.20-21.
7. Шишов С.Е., Кальней В.А. Школа: мониторинг качества образования. — М.: Педагогическое общество России, 2000. — С. 17 — 18.
8. Подласый И.П. Продуктивная педагогика. — М.: Народное образование, 2003. — 496с.

РОЛЬ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ФОРМУВАН- НІ ЖИТТЄВИХ ЦІННОСТЕЙ

Олена МАРЧЕНКО

Науковий співробітник
Дніпропетровського облас-
ного інституту післядип-
ломної педагогічної освіти

Сучасні умови реформування суспільних відносин передбачають посилення ролі особистісно-творчого начала у навчанні, коли взаємодія між учнем і вчителем набуває нового культуротворчого характеру,

відбувається на паритетній основі, в координатах вищих загальнолюдських цінностей і спрямована на розвиток культури мислення. З огляду на це, формування нової генерації українців,

які здатні до навчання упродовж життя, до самостійного вибору і прийняття рішень, уміють творчо і самостійно мислити, є актуальною вимогою сьогодення.

Останнім часом педагогічними колективами загальноосвітніх закладів робляться численні спроби реалізувати у навчально-виховному процесі ефективні засоби розвитку мислення старшокласників. Найбільш поширеним серед них є впровадження різноманітних факультативів і спецкурсів („Логіка”, „Розвиток культури мислення” (РКМ), „Тренінг інтелектуальних здібностей” (ТРІЗ) тощо). Шкільна практика засвідчує зростання інтересу до проблеми цілісного формування такого склад-

ного особистісного утворення, як культура мислення, проте вирішити цю проблему лише засобами відповідних спецкурсів, на жаль, неможливо.

Поняття “культурне мислення” вбирає цілий спектр характеристик особистісного розвитку, що відображають особливості розумової діяльності, підпорядкованої загальноприйнятим законам і правилам логіки, і в той же час є показниками творчої орієнтації інтелектуальних зусиль індивідів, свідчать про зростання рівня духовної культури учнів, їхню здатність мислити категоріями “вічних” цінностей, які засвоюються крізь призму національного [9; с.576].

Метою статті є аналіз стану сформованості в підлітків системи життєвих цінностей, а також обґрунтування найбільш оптимальних шляхів розвитку емоційно-ціннісної складової культури мислення

Аналіз психолого-педагогічних досліджень (І. Д. Бех, Б.С. Гершунський, І.А. Зяюн, В.С. Лутай, В.В. Рибалко, О.Я. Савченко) дає підстави для розуміння життєвих цінностей як утворень, в основі яких перебувають людські почуття, спрямовані на ідеал, тобто те, до чого особистість прагне, ставить-

Статтю присвячено питанням формування ціннісного аспекту культури мислення старшокласників у процесі дослідницької діяльності на базі шкільного наукового товариства.

ся з повагою. Цінним є все, що сприяє розгортанню суто людських здібностей і підтримці життя.

Залежно від того, які цінності реалізуються в культурі людини, виявляється їх значущість. З'ясувавши, якою є ієрархія основних життєвих і професійних цінностей, ми можемо виявити механізм їхнього впливу на процес формування культури мислення індивіда.

Розуміння культури мислення неможливе і поза дослідженням емоційної сфери, адже емоції, на думку О.С. Анісімова, характеризують те, наскільки дійсність відповідає потребам суб'єкта, а також відображають досягнуті зміни в особистісному розвитку індивіда [2; с.14].

У процесі пошуку найбільш ефективних засобів вивчення емоційно-ціннісної складової розвитку культури мислення було зроблено порівняльний аналіз найбільш уживаних у психолого-педагогічній практиці методик.

При створенні таких методик типовим є підхід, коли школярам пропонується список понять, з яких необхідно вибрати пріоритетні. Наприклад, американська шкільна служба „Гайденс” пропонує підліткам список понять: зовнішність, чесність, успіх, освіта, родина, відповідальність, престиж, воля, дотримання закону, власність, здоров'я, рівність, гроші, творчість, любов. Цей перелік уже тривалий час залишається незмінним і час від часу за ним відбуваються “зрізи” найбільш значущих цінностей, що дає змогу відстежувати, у якому напрямку вони еволюціонують.

Проте суттєвим недоліком подібних методик є те, що різнопланові й різнохарактерні цінності не можуть порівнюватися між собою. Як правило, респондент (незалежно від віку) вибираючи між такими вартостями, як “здоров'я” чи “родина” і, наприклад, “порядок у державі” або “рівність усіх людей”, вибере перше. Ми бачимо сенс у методиці І.Підласого, який, аби

уникнути означеної ситуації, що спричинює недостовірність результатів дослідження, пропонує групувати цінності навколо головних ознак: людина, її розвиток, родина, держава, суспільство тощо. За такої умови можна говорити про їхню внутрішню ієрархію. Якщо ж усе змішати, то приватні вартості завжди будуть оцінюватися вище, ніж загальнолюдські, суспільні, громадські, державні [8; с.7-13].

Зважаючи на це, нами було розроблено методику дослідження специфіки вибору підлітками життєвих цінностей, яка передбачала вибір не окремих вартостей, а їх групи. Дослідження проводилося серед учнів 10-х класів загальноосвітніх навчальних закладів різних регіонів України. В опитуванні, передбаченому нашою методикою, взяли участь близько 600 старшокласників.

Учням було запропоновано вибрати одну з трьох “Картин життя” (груп цінностей), яка б відображала їхнє майбутнє. Перелік запропонованих життєвих вартостей складався з трьох груп цінностей (по 9 цінностей у кожній). Перша група являла собою набір вузькоособистісних, споживацьких цінностей, друга – родинно-побутових. Ключовими компонентами у формуванні третьої “картини”, вибір якої засвідчував високу духовну культуру учнів, ми визначили такі складові: цінності пізнання, саморозвитку та самореалізації, гуманістичні цінності.

Результати опитування показали, що серед запропонованих десятикласникам “Життєвих картин” найбільшим попитом, на жаль, користувалось “полотно” №1, на якому відображено вузькоособистісні, споживацькі цінності. Близько половини учнів (46,3%) назвали цінності цієї групи для себе визначальними. Родинні цінності (група №2) мали першочергове значення в середньому для 33,6% опитаних. Духовні цінності були визначені як пріоритетні значно

меншою кількістю десятикласників – 19,8%. У цілому такий результат вибору життєво значущих орієнтирів свідчить про певну девальвацію цінностей морально-духовного плану, спустошення духовного світу значної частки молодих людей, які тільки-но вступають у доросле життя. Втрата позитивних загальнолюдських ідеалів призводить до панування спотвореного мислення й антигуманних дій, що набувають поширення в середовищі учнів середнього і старшого шкільного віку. А це, у свою чергу, призводить до збільшення традиційних і зародження нових “груп ризику”.

Результати дослідження засвідчили і послаблення впливу такого традиційного інституту соціалізації, як родина. Моральна підтримка батьків та інших родичів, на жаль, втрачає для підлітків значущість, підмінюючись прагненням до “сильної руки” інших авторитетів – керівників неформальних молодіжних груп, успішних представників бізнесових кіл тощо.

У процесі дослідження встановлено, що втрата морально-духовних ціннісних орієнтирів (детермінована цілим рядом причин) породжує в підлітків стан невпевненості, коливання між агресивністю і пригніченістю і, як наслідок, – невизначеність у завтрашньому дні, блокада життєво важливих цілей. Отже, емоційна сфера особистості тісно пов’язана з усталеними у свідомості підлітка життєвими орієнтирами та ідеалами.

Ми вважаємо, що розвиток духовної й емоційної культури, що є важливими складовими культури мислення, значною мірою визначається ступенем залучення дитини до комунікативної та інтелектуальної діяльності. Прикладом такої діяльності може слугувати дослідницька діяльність старшокласників на базі шкільного наукового товариства. Вікові особливості розвитку підлітків (потреба у самостійності, самоствердженні, з одного боку, і потреба у спілку-

ванні та персоналізації, з другого) відповідають особливостям організації творчої діяльності в науковому товаристві учнів, що зумовлює актуальність такого позаформального об’єднання для розвитку ціннісного аспекту культури мислення учнів старшого підліткового віку.

В основі своєї наука несе моральні цінності, хоча це ще не є запорукою сформованості цих цінностей у представників цієї професії і використання досягнень науки в морально виправданих цілях. Наукове мислення передбачає індивідуальну цінність мислячої, творчої особистості, пріоритетність потреби людини в пізнавальній діяльності, а тому відповідає гуманістичним ідеалам суспільства [1; с.9].

З метою перевірки слухності тези про визначальну роль дослідження у формуванні духовної культури підлітків відбулося впровадження авторської моделі діяльності наукових спілок у визначених освітніх закладах.

Шкільні наукові товариства об’єднали учнів і вчителів у своєрідні творчі спілки, діяльність яких передбачала вирішення цілого ряду завдань:

- виявлення інтересів і нахилів старшокласників в інтелектуальній сфері;
- створення сприятливих умов для самореалізації учнів;
- професійна орієнтація, спрямування на творчу діяльність;
- поглиблена підготовка до самостійної дослідницької роботи;
- залучення до співробітництва ученими – викладачами ВНЗ;
- пропагування визначальних ціннісних орієнтирів науки, техніки, культури.

Спільна дослідницька діяльність учнів і вчителів була спрямована на створення єдиного освітнього простору, що ґрунтується на традиціях наукового співтовариства і в межах якого розв’язується проблема формування культури мислення підлітків [7; с.27].

Ми прослідкували, як відбувається становлення ціннісно-емоційної складової культури мислення учнів на всіх етапах дослідницької діяльності упродовж навчального року.

За підсумками дослідницької роботи старшокласників протягом року виявлено значні позитивні зрушення в системі життєвих орієнтирів. Якщо на початку дослідження кількість школярів, які визначили найбільш значущими для себе матеріальні цінності, значно перевищувала кількість тих, які зорієнтовані на цінності, то після його завершення співвідношення показників вибору „Життєвих картин” учнями мало інший вигляд.

Так, за результатами заключного вимірювання загальна кількість десятикласників, які надають превагу гуманістичним цінностям (3 група), зросла (за рахунок зменшення чисельності тих, хто вважає провідними для себе цінності I групи) в середньому в 1,6 рази – з 19,8% до 33,1%. Щодо родинних цінностей зміни виявилися менш значними: підлітків, які обрали цінності саме цієї групи, стало більше в середньому на 6%.

Наведені цифри підтверджують наші вихідні положення щодо визначальної ролі наукового мислення у формуванні мислячої, творчої особистості, для якої пріоритетною є потреба в пізнавальній діяльності.

Підбиття підсумків діяльності учнів-науковців протягом року відбувалось у

кожному з досліджуваних навчальних закладів на засіданні “круглого столу” під назвою “Мій шлях у науку”. Під час засідання члени НТУ узагальнювали свої здобутки на ниві науки, ділилися враженнями, розмірковували над проблемами, які стали перешкодою на шляху до реалізації мети, висловлювали сподівання і прагнення стосовно подальшої науково-дослідницької діяльності. Присутні вчителі – наукові керівники брали активну участь в обговоренні актуальних питань “круглого столу”, виступали з порадами і пропозиціями.

Одним із завдань цього підсумкового заходу було

Етап	Особистісні зміни
I етап Підготовчий (вересень-листопад)	Залучення підлітків до цінностей науки як культурної реальності у ході ретельного аналізу специфіки наукової діяльності на факультативних заняттях, що сприяє усвідомленню необхідності розвитку особистісних якостей, необхідних для роботи вченого (наполегливості, чесності, толерантності, незалежності), на тлі переживання дитиною емоцій захоплення, інтересу, нетерпіння, бажання глибше пізнати досліджувані явища
II етап Реалізації дослідження (грудень-березень)	Формування системи духовних цінностей, відповідно до ідеалів науки завдяки спілкуванню із вченими, глибокому проникненню в сутність наукової роботи; прагнення знайти у соціумі власне місце для принесення максимальної користі; реалізації в власних творчих можливостей; переживання емоцій захоплення у процесі відкриття нового, задоволення від проведеної роботи, вироблення стійкого прагнення до творчості
III етап Заключний (квітень-травень)	Закріплення стилю поведінки, що відповідає нормам гуманістичної моралі, як результат залучення до цінностей науки і наукового співтовариства; переживання емоцій натхнення, задоволення, творчого піднесення від отриманих результатів дослідження; вироблення емоційної стійкості, уміння з гідністю переживати як перемогу, так і поразку

виявити емоційний стан учнів, зумовлений першими кроками в науковій роботі. Ми намагались з'ясувати і наочно представити школярам, які зміни відбулися в емоційній сфері кожного з них після річного „занурення” в науку. З цією метою учням було запропоновано побудувати графік свого емоційного стану під час роботи над дослідженням, враховуючи як позитивні емоції (радість, натхнення, впевненість, гордість, полегшення тощо), так і негативні (сумнів, острах, безнадія, невпевненість тощо); розповісти, які саме емоції супроводжували дослідницьку діяльність.

Крім того, простежити зміни у власних настроях і відчуттях, мотиваційній сфері і ціннісних орієнтаціях, проаналізувати особливості своєї мисленнєвої діяльності учні могли, створюючи уявний асоціативний образ власного „Я – дослідник” на кожному етапі роботи (можливе використання з цією метою історичних, міфологічних, літературних образів). Найбільш цікавими і красномовними, на нашу думку, можна вважати такі визначені підлітками образи: „Будівельник зводить стіни гарного великого будинку цеглина за цеглиною”; „Сізіф піднімає на гору важкий камінь, який знову і знову падає вниз”; „Бігун першим перетинає фінішну пряму, але знесилений падає на землю”; „Космонавт вперше ступає на поверхню незнайомої планети і з цікавістю озирається навколо”; „Робінзон Крузо на безлюдному острові намагається добути вогонь”; „Юнак шукає у непрохідних хащах темного лісу квітку папороті”; „Дитина із зав'язаними очима грається у піжмурки”; „Тезей з допомогою нитки Аріадни вибирається з лабіринту”.

Ми переконані: глибоке осмислення свого „Я”, яке виявляється у таких влучних і змістовних образах-порівняннях стало можливим завдяки систематичній і цілеспрямованій дослідницькій діяльності підлітків, спрямованій як на навколишній, зов-

нішній світ (дослідницька проблема), так і на світ власних емоцій і почуттів, думок, життєвих цінностей, прагнень і сподівань.

Отже, цінності науки як культурної реальності можуть стати визначальними в процесі формування системи духовних цінностей підлітків, а це, у свою чергу, є потужним чинником у вихованні культури мислення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алексеев Н.Г. О целях обучения школьников исследовательской деятельности. // VII юношеские чтения им. В.И. Вернадского: Сборник методических материалов. – М., 2000. – С.5-16.

2. Анисимов О.С. Асмологические основы рефлексивной самоорганизации педагога. – М., 1999. – 270с.

3. Бех І.Д. Виховання особистості: У 2 кн. – К.: Либідь, 2003.

4. Жуков С.М. Творчий потенціал особистості вчителя. // Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики. Збірник наукових праць національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова. Випуск десятий. – К., 2003. – С.39-44.

5. Зязюн І.А. Педагогіка добра: ідеали і реалії: Наук.-мет. посібник / МАУП. – К., 2000. – 312с.

6. Лещенко М.П. Щастя дитини – єдине дійсне щастя на землі: До проблеми педагогічної майстерності: Навч.-мет. посіб / АПН України. ІПППО. – К.: АС-МІ, 2003.

7. Марченко О.В. Науково-дослідницька діяльність учнів: Методичний посібник. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2005. – 140с.

8. Підласий І.П. Ідеали українського виховання. // Рідна школа. – 2000. – №4. – С.7-13.

9. Рибалка В.В. Перспективи розвитку психологічної культури особистості // Педагогіка і психологія професійної освіти: результати досліджень і перспективи: збірник наукових праць / за ред. І.А. Зязюна, Н.Г. Ничкало. – К., 2003. – С. 575-582.

10. Савченко О.Я. Від людини освіченої до людини культурної. Ціннісні орієнтації загальноосвітньої підготовки учнів. // Рідна школа. – 1996. – №5-6. – С.2-4.

ІННОВАЦІЙНА ШКОЛА

Час зрозуміти: школі немає чого втратити, окрім дітей. А діти – наше майбутнє.

Уже всі погоджуються, що школа має готувати дітей до життя, залишається тільки уточнити – до якого.

Учні – люди з майбутнього, учителі – з минулого, а директор працює сьогодні.

*Головне гасло сучасної школи:
"Учителю, наздоганяй учня!"*

Борис Жебровський,
перший заступник Міністра освіти і науки України

**Інноваційна
школа**

ВПРОВАДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС

Софія ГНІДА
Директор Смілянського природничо-математичного ліцею Черкаської області

Алла ЗАБАРНА
Заступник директора ліцею з нових інформаційних технологій та наукової роботи

Смілянський природничо-математичний ліцей був заснований у 1997 році як заклад зі структурним підрозділом Малою академією наук учнівської молоді міста Сміли. Того року за парти сів 51 учень з різних шкіл міста, які вирішили обрати фізико-математичний та біологічно-екологічний профілі. Так усе починалось... А сьогодні ліцей – Асоційована школа ЮНЕСКО, в якій навчається 246 учнів, працює 20 викладачів, серед яких 7 учителів-методистів, 1 старший учитель, 10 учителів вищої кваліфікаційної категорії. Учителі ліцею є переможцями, призерами та лауреатами Всеукраїнських конкурсів „Учитель року”.

Крім поглиблення профільних предметів навчальним планом передбачено 4 години на вивчення іноземної мови. Минулого року ліцей отримав ліцензію на надання професії „Оператор комп’ютерного набору”, і вже другий рік поспіль ліцеїсти із задоволенням набувають її.

Одним із головних шляхів здобуття якісної сучасної освіти є використання нових освітніх та інформаційних технологій. До цього висновку дійшли і ми ще шість років тому. Першим нашим кроком стало створення концепції ін-

форматизації ліцею, у якій було сформульовано пріоритетні напрями інформатизації нашого навчального закладу, а саме: оснащення ліцею сучасними засобами інформаційних технологій, підвищення кваліфікації педагогічних кадрів ліцею в галузі інформаційних технологій, використання у процесі вивчення шкільних навчальних дисциплін комп’ютерно-орієнтованих засобів навчання, подальше вдосконалення навчання інформатики, інформатизація системи управління ліцеєм, участь у міжнародних освітніх проєктах та інтернет-олімпіадах. Трохи згодом на виконання державної Програми інформатизації загальноосвітніх навчальних закладів, комп’ютеризації сільських шкіл було розроблено перспективний план інформатизації ліцею.

Будівля ліцею

Зрозуміло, що після придбання сучасної комп'ютерної техніки (а ліцей сьогодні вже має комп'ютерний клас, підключений до мережі Інтернет, принтери та сканер) наступним поставо питання про підвищення кваліфікації педагогічних кадрів у галузі інформаційних технологій. Проведення курсів щодо основ комп'ютерної грамотності, які, до речі, відвідали 80% педагогічного колективу, дало можливість використовувати прикладне програмне забезпечення навчального призначення для проведення уроків з комп'ютерною підтримкою. На сьогодні це вже стало нормою. Крім цього, володіння вміннями щодо оформлення друкованих видань дозволило вчителям збільшити кількість своїх публікацій у фахових виданнях та подати свої педагогічні розробки у власному комп'ютерному виконанні на міську та обласну педагогічні виставки. 56 публікацій у фахових виданнях мають учителі Смілянського природничо-математичного ліцею.

Перспективним для застосування інформаційно-комунікаційних технологій при викладанні навчальних предметів згідно з Державним стандартом загальної середньої школи є використання технологій програми "Intel® Навчання для майбутнього". Цю програму розроблено американськими фахівцями, і сьогодні до неї залучено понад 1,5 млн. вчителів з 30 країн світу. Технологія програми дозволяє використовувати проектну методику із застосуванням комп'ютерних технологій. Сутність технології програми „Intel® Навчання для майбутнього” полягає в організації пошуково-дослідницької та проектної роботи учнів із застосуванням ними комп'ютерних технологій [6]. У ній учитель виконує координаційну та коригувальну функції, використовуючи при цьому у своїй роботі програмні продукти Microsoft Office XP, Microsoft Publisher, а також засоби комунікації. Запропонована технологія дає можливість створювати реальні навчальні інформаційні ресурси із застосуванням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, які можуть і повинні широко використовуватися в навчальному процесі школи, мають міжпредметні

зв'язки, відповідають освітнім стандартам і навчальним програмам предметів. Програма „Intel® Навчання для майбутнього” є частиною ініціативи „Intel® Інновації в освіті”, спрямованої на реалізацію потенціалу науки й технологій в освітній сфері [5].

Наприкінці серпня 2004 року для педагогічного колективу Смілянського природничо-математичного ліцею за цією програмою було проведено тренінг. Під час навчання вчителі розробили навчальні проекти з тем: „Сучасний український літературний процес” (українська література), „Наше майбутнє в наших руках” (історія), „Як приручити Біле Ікло?” (зарубіжна література), „Ми – тинейджери (проблеми

У комп'ютерному класі ліцею

Учні ліцею представляють свій проект „Історичне минуле Холодного Яру” під час презентації благодійного фонду захисту української природи „Холодний Яр”

молоді)” (англійська мова), „Від теорії до практики” (геометрія), „Літературні генії ХХ століття. Чи є у мене шанс бути генієм?” (зарубіжна література), „Вода знайома і незнайома” (хімія, екологія), „Від звуку до шуму” (фізика), „Телебачення в житті підлітків” (англійська мова). Отже, до нового навчального року вчителі ліцею були озброєні новими сучасними знаннями.

Оволодіння вчителями комп’ютерними технологіями дало можливість проводити уроки з комп’ютерною підтримкою з математики, фізики, хімії, англійської мови, екології та факультативні заняття: „Інтернет-навігатор” та „Новітні інформаційні технології”. Факультативний курс „Інтернет-навігатор” введено з метою пропедевтичного ознайомлення учнів з принципами пошуку інформації. Ці знання потрібні ліцеїстам уже з 9 класу, коли вони починають працювати над рефератами та науковими роботами в учнівському на-

Захист вчителями навчальних Intel-проектів

Вчителі ліцею із сертифікатами програми „Intel@Навчання для майбутнього”

уковому товаристві „Пошук”, готують повідомлення на уроки. Крім цього, ліцеїсти допомагають у створенні ліцейних сайтів. Програма курсу „Новітні інформаційні технології” розрахована на учнів 11 класів і не є дубльованим курсом інформатики, а служить для узагальнення знань з цього розділу, демонстрації практичного застосування програмного забезпечення спеціального та прикладного призначення, набуття практичних навичок щодо використання ППЗ для автоматизації роботи в офісі, підготовки друкованої продукції, створення спеціальних баз даних тощо.

Уже четвертий рік учні ліцею беруть участь в Інтернет-олімпіадах усіх рівнів, працюють в телекомунікаційних проектах програми I*EARN (Міжнародна освітня та ресурсна мережа) та організації UNESCO, створюють ліцейні сайти. У ліцеї створено також комп’ютерну базу даних “Учні ліцею” та “Вчителі ліцею”.

Інтернет-олімпіади всіх рівнів з основних базових дисциплін користуються серед ліцеїстів особливою популярністю. Так тільки за останні два роки понад 120 учнів ліцею взяло в них участь. 34 ліцеїстів було запрошено на очні заключні етапи Всеукраїнських інтернет-олімпіад з математики, фізики, хімії, біології, географії, що проходять в Одесі щороку в грудні (<http://www.osvita.od.ua>). Фінальні змагання принесли нам перше місце з біології (Вадим Римар, 11 клас) та третє з математики (Олексій Хлобистін, 9 клас). А 18 ліцеїстів в 2003/2004 н.р. стали фіналістами ще однієї Всеукраїнської інтернет-олімпіади з біології (<http://dsl.sf.ukrtel.net>). Проте, на жаль, фінальний тур цієї олімпіади Міністерством освіти та науки так і не було проведено. Наша участь у міжнародній математичній дистанційній олімпіаді „Третє тисячоліття” (<http://vphedotov.narod.ru>), у якій реєструється щорічно близько 40 країн світу, – ще одна можливість застосовувати інформаційні технології в навчально-виховному процесі. І як результат – скринька наших досягнень поповнилася за останні три роки вісьмома призовими місцями.

Підключення до всесвітньої мережі Інтернет дало також змогу залучати учнів до роботи в телекомунікаційних проєктах, де спільну діяльність учнів та вчителів організовано на основі комп'ютерної телекомунікації та спрямовано на досягнення спільного результату діяльності. За чотири роки роботи в програмі I*EARN нами надіслано більше сотні робіт ліцеїстів у 30 телекомунікаційних національних та міжнародних проєкти. Ліцей є координатором шістьох проєктів програми I*EARN: “Мистецтво виховання дітей”, “Цікава екологія”, “Куди прямує світ?”, “За чистоту рідної мови”, “Занурення в епоху”, “Замість картин – їх комп'ютерні копії?”. Робота в телекомунікаційних проєктах дала розвиток літературній творчості ліцеїстів, і вони мають власні публікації в тринадцяти виданнях цієї програми.

Підвищенню рівня знань з англійської мови та розширенню уявлення про культури інших народів сприяла участь ліцеїстів у міжнародному телекомунікаційному конкурсі організації ЮНЕСКО *Mondialogo School Contest*. До роботи в цьому проєкті було запрошено школи, охоплені Системою Асоційованих Шкіл ЮНЕСКО. Школою-партнером нашого ліцею став жіночий університет з м. Маніла (Філіппіни). Протягом чотирьох місяців тривала робота над спільним друкованим журналом „Захід зустрічається зі Сходом”, на сторінках якого розповідається про національні та культурні традиції двох країн. Усього в цьому конкурсі взяло участь понад півтори тисячі команд з усього світу. Кульмінаційним моментом проєкту став симпозіум, що відбувся у 17-20 вересня 2004 року в Барселоні (Іспанія), на який запрошено 25 авторів найкращих проєктів. Команда ліцею таке запрошення отримала. Делегація ліцею в складі вчителя англійської мови Т.Є. Ярмиш та учня 11 класу Дмитра Майструка побувала в Барселоні, де гідно представляла Україну.

Справою честі вважаємо ми створення ліцейних сайтів. На сьогодні нами розроблено 5 сайтів:

- <http://liceum.smila.com> – сайт нашого ліцею, що містить новини, фотогалерею, дані про вчителів та багато-багато цікавої інформації;
- <http://smila-newton.iatp.org.ua> – сайт, присвячений дружбі міст-побратимів Сміли та Ньютона;
- <http://epoha.smila.com> – сайт „Занурення в епоху”, розроблений для координації однойменного I*EARN-проєкту.
- <http://smila-soc.iatp.org.ua> – сайт „Світло нашої надії”, розроблений у рамках Всеукраїнського телекомунікаційного проєкту і присвячений творчості смілянських дітей з обмеженими можливостями, що містить розповідь про цих дітей, їхні роботи та нагороди.
- <http://www.cherkassy.net/~coldjar> – остання наша розробка – сайт Благодійного фонду захисту української природи „Холодний Яр”, співзасновником якого є наш ліцей.

Отже, на сьогодні в Смілянському природничо-математичному ліцеї склалася чітка система впровадження в навчально-виховний процес нових інформаційних технологій, яка продовжує розвиватися та набувати подальшого наповнення з урахуванням вимог сучасності.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Полат Е.С. Нові педагогічні технології. / Допомога для вчителів. – М., 1997.
2. Комп'ютерні телекомунікації – школі. / За ред. Е.С. Полат. – М., 1995.
3. Дементієвська Н.П., Морзе Н.В. Телекомунікаційні проєкти: стан та перспективи. // Комп'ютер у школі та сім'ї. – 1999. – №4.
4. Кендау Деббі, Дотерті Дженифер, Йост Джулі, Куні Пейдж. Українська адаптація Н.В. Морзе, Н.П. Дементієвська. Intel®Навчання для майбутнього. Навчально-методичний посібник. – К. 2004. – С. 392.
5. Нанаєва Т. Програма „Intel®Навчання для майбутнього”. // Комп'ютер у школі та сім'ї. – 2004. – №2. – С. 15.
6. Руденко В.Д. Програма „Intel®Навчання для майбутнього”. // Комп'ютер у школі та сім'ї. – 2003. – №8. – С. 51-52.

**Інноваційна
школа**

ДИРЕКТОР ШКОЛИ – ОРГАНІЗАТОР ВПРОВАДЖЕННЯ ОСВІТНІХ ІННОВАЦІЙ

Педагогічні працівники мають постійно підвищувати професійний рівень, педагогічну майстерність [2, с.83].

Сьогодні перед керівниками загальноосвітніх навчальних закладів постає завдання організувати роботу педагогічного колективу на такому рівні, щоб забезпечити всі умови для особистісного становлення учня, розвитку його творчого потенціалу, умови повноцінного життєвого процесу, психічного комфорту, ефективність навчання.

Для вирішення поставлених завдань підходити до організації навчально-виховного процесу потрібно з баченням перспективи інноваційної освітньої діяльності, тобто перспективи розробки, розповсюдження та застосування освітніх інновацій. Освітні інновації – це вперше створені, вдосконалені або застосовані дидактичні, виховні, управлінські системи, їхні компоненти, що суттєво поліпшують результати освітньої діяльності. [7, с.24]

У методиці впровадження інноваційних технологій у

школах можна виділити три етапи: підготовчий, основний і підсумковий. Завданням підготовчого етапу є формування в учителів розуміння змісту інновації, ознайомлення з нормативно-правовою базою для їх впровадження, ознайомлення з напрацьованими інноваційними технологіями, відбір технологій, які можуть бути реально втілені в конкретному навчальному закладі. *Однією з головних вимог до організації підготовчого етапу є врахування психофізіологічних особливостей і можливостей педагогічного колективу, особливостей регіональних умов.*

Основний етап впровадження інноваційних технологій передбачає інноваційну діяльність на локальному, регіональному чи всеукраїнському рівнях.

У зв'язку з цим найважливішою метою директора школи є забезпечення якісного підготовчого етапу, відповідності форм і методів навчання та виховання розробленій інновації. Основним видом діяльності є організаторська та контрольна, які сприяють формуванню творчої атмосфери в колективі, допомагають спрямовувати, скеровувати його діяльність з метою досягнення реальних результатів. Уміння директора

Галина ЩУР

Головний спеціаліст відділу освіти Згурівської районної державної адміністрації Київської області

школи мотивувати, зацікавити колектив інноваційною діяльністю – рушійна сила освітнього процесу.

Позитивні емоції, зацікавленість учителів у результативності праці підвищують рівень їхньої активності, спонукають до творчості, до виявлення власних талантів, до пошуків оптимальних методів і технологій у педагогічній діяльності. Педагогічна наука розглядає процес навчання і виховання як свідому цілеспрямовану діяльність учителя та учнів. Навчальний процес визначається як співпраця цих двох сторін, як корисна діяльність, що взаємозбагачує. В ідеалі школа – це спосіб життя. Учитель, який творчо працює, сприяє розвитку творчості в учнівському колективі, активізує його здібності до винахідливості, забезпечує умови особистісного становлення учнів, стверджується особистісно сам. Тому саме творчий підхід до організації навчально-виховного процесу в школі є одним із основних завдань керівника закладу.

Якісне засвоєння основ базових навчальних дисциплін, формування особистості учня неможливе без застосування ефективних методів і прийомів навчання та виховання.

Упровадження інновацій у навчальній і виховній роботі – це новий цікавий підхід до організації навчально-виховного процесу, який забезпечує дієве, зорієнтоване на особистість

УПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС НОВООЛЕКСАНДРІВСЬКОЇ ЗОШ І-ІІІ СТУПЕНІВ

Доля України складається з доль маленьких сіл і селищ, міст і містечок. Процвітатиме село, зростатиме місто – щасливішим стане народ України. Село Нова Олександрівка, що на Згурівщині Київської області, весною квітне яблуневими садами, восени радує стиглими плодами, а ще живуть тут добрі, працьовиті люди. Останнє десятиліття загострило в селі проблему духовності його мешканців. Мудрі норми співжиття людей, закони громади, етика та мораль, сімейні та родинні правила виховання, які віками були притаманні українському народові, стали забуватися, втрачати свій глибинний зміст.

Створення умов, у яких дитина жила б повноцінним життям, розвивалася й виховувалася через колектив особистісного типу, проявляла свою індивідуальність, творчість, самобутність – такою була мрія Марії Володимирівни Сіренко. Педагогічна діяльність Сіренко М.В. відзначена Почесними грамотами Міністерства освіти України, знаком “Відмінник народної освіти СРСР”, педагогічним званням “Старший учитель”. За значний особистий внесок у розвиток освіти її ім’я занесено до біографічного словника “Жінки України” (2001 рік).

Постійний пошук нових методів роботи з учнівським та педагогічним колективами, прагнення і спроби об’єднати виховну роботу в школі з життям сільської громади спонукали талановитого керівника, ентузіаста своєї справи стати ініціатором участі школи в конкурсі проектів “Партнерство громади і школи – шлях до розвитку громадянського суспільства в Україні”, який ініціював Всеукраїнський фонд „Крок за кроком”, директором якого є Наталія Зіновіївна Софій. У лютому 2003 року робота увінчалась успіхом. Новоолександрівська ЗОШ І-ІІІ ступенів та ще шість шкіл України стали учасниками проекту „Партнерство громади і школи – шлях до розвитку громадянського суспільства в Україні”, який здійснює Всеукраїнський фонд „Крок за кроком”. Цей проект спочатку був розрахований на два роки чітко спланованої роботи. Втілення Проекту продовжено до 2007 року. Його мета – розвиток громад через організацію роботи громадсько активних шкіл та створення якісно нового партнерства між школами та громадами.

У школі було сформовано Шкільну Раду з семи осіб, до складу якої ввійшли представники від громадськості, від педагогів та учнів школи. Головою ради було обрано педагога-організатора Островську К.П., координатором – Мотузку М.М. (представник від громадськості). Один раз на місяць Шкільна Рада підсумовує зроблене за програмою проекту та уточнює плани роботи. З 1 вересня 2003 року координатором проекту стала Сіренко М.В.

Всеукраїнський фонд „Крок за кроком” провів тренінги для координаторів та учасників проекту: “Що таке громадсько активна школа?”, “Розвиток демократичної школи”, “Розвиток життєздатності”. У рамках проекту з 28 жовтня до 1 листопада 2003 року координатори із Новоолександрівської ЗОШ І-ІІІ

(Продовження)

ступенів Згурівського району Київської області, Борівської ЗОШ І-ІІ ступенів Макарівського району Київської області, Розкішлянської ЗОШ І-ІІІ ступенів Ставищенського району Київської області, Боршвицької ЗОШ І-ІІІ ступенів та Бродівської гімназії Львівської області, Стахановської ЗОШ І-ІІІ ступенів № 29 та Донецької ЗОШ І-ІІІ ступенів № 138 відвідали з навчальною поїздкою Угоршину. Під час поїздки вони ознайомилися з досвідом роботи Школи з прикладом надання вечірніх освітніх послуг дорослим; Установи з прикладом надання освітніх послуг безробітній молоді; Школи для сліпих з прикладом успішної програми з фандрайзингу; відвідали Громадський центр у сільській місцевості з успішними прикладами залучення громади для вирішення місцевих проблем. Проведені тренінги та навчальна поїздка допомогли окреслити власну модель діяльності школи як центру розвитку громади.

Сьогодні новоолександрівці з великим задоволенням читають про цікаві події з життя школи та територіальної громади на сторінках газети Новоолександрівської громади "Родина". Для організації видавничої справи використали стартовий капітал у сумі 5300 гривень, переданий школі Всеукраїнським фондом „Крок за кроком”. Придбання комп'ютера з принтером, ксерокса забезпечило умови для реалізації давньої мрії.

Відділ освіти Згурівської районної державної адміністрації, Київська обласна та Згурівська районна дорадчі служби, сільська рада, ВАТ "Новоолександрівське", завод "Олвін", кооператив "Добробут", приватні підприємці села, три фермерські господарства, місцевий священник підтримують реалізацію Проекту.

У 50-х роках ХХ століття на місці великого пустиря, за ініціативою Заслуженого агронома УРСР І. Шевченко, було закладено Новоолександрівський парк. Саджанці завозилися із Черкаської, Березанської та Броварської дослідницьких станцій. Парк підростав, приносив користь населенню, але останнім часом став занедбаним. З'явилися стихійні сміттєзвалища, давно не підсаджувалися дерева та кущі. Багатьох це турбувало. І ось настав час, коли парк діждався належної уваги. Уже більше двох років в селі втілюється програма „Довкілля”: впорядковується сільський парк; створено екологічні пости біля ставків села Вільне та в парку села Нова Олександрівка; проводяться акції "Посади дерево"; розробляється екологічна стежка по Новоолександрівському парку; учні школи пишуть науково-дослідницькі роботи, вивчаючи флору парку, його історію та екологічні проблеми; молодь села та учні школи мріють про обладнання на його території танцювального майданчика, реставрацію стадіону. Реалізуючи проект „Партнерство громади і школи – шлях до розвитку громадянського суспільства в Україні”, учні Новоолександрівської ЗОШ І-ІІІ ступенів працюють над програмою "Старому парку – нове життя". Висаджено 124 дерева, насаджено дві нові паркові алеї. Спільними зусиллями учнів школи та мешканців села реставровано 5 га парку. За програмою «Довкілля» протягом 2004-2005 років досліджено рівень забруднення повітря автотранспортом на території села. Учень школи

навчання та виховання під-ростаючого покоління.

Інноваційна діяльність дає сильний емоційний поштовх, який знімає певні комплекси неповноцінності, певні психологічні бар'єри, що заважають самореалізації; підвищує ініціативність та активність учителів й учнів, стимулює позитивні емоції, які впливають на кору головного мозку, сприятливо розвиває зацікавленість навчальним процесом. Зацікавленість з'являється за рахунок задоволення, радості від процесу діяльності, що є одним із найважливіших завдань в організації інноваційної педагогічної діяльності.

Головний напрям організації діяльності педагогічного колективу – забезпечення діяльності із задоволенням, з почуттям власної значущості, власної гідності. Атмосфера радості, доброго настрою, розкутості, активності, зацікавленості, ситуативної мотивації кожного дня – шлях до досягнення мети.

Педагогіка визнає за доцільне враховувати суб'єктивний світ кожної людини, її бажання, особисту зацікавленість у діяльності.

Підсумковий етап передбачає підбиття підсумків впровадження інновації, накреслення перспектив подальшої діяльності.

Впровадження інноваційних технологій дає можливість досягти значного підвищення ефективності навчально-виховного процесу, задовольняє потреби педагогів у самореалізації, самоствердженні. Інновації

допоможуть перемогти відчуття невпевненості, скутості та страху не реалізуватись як спеціаліст. Інновації активізують усі психологічні особливості людини.

Педагогічна компетенція під час впровадження інноваційних технологій формується на основі активізації творчого потенціалу вчителя, керівника закладу. Інноваційна діяльність забезпечує повноцінне входження особистості в соціум і сприяє її соціалізації в суспільстві.

Процес впровадження інноваційних технологій передбачає здійснення визначених завдань. Основною стратегічною лінією в підготовці до інноваційної діяльності є визначення мети, цілей і завдань. Мета – створення ситуації успіху в колективі, усвідомленого ставлення до справи. Реалізація виховної, освітньої та розвивальної мети в навчальному процесі досягається в комплексі, підпорядковується основній меті та реалізується у процесі її досягнення. Відповідно здійснюється відбір інновацій, визначаються методи, форми та засоби їх впровадження.

Для повноцінної реалізації освітнього потенціалу інноваційних технологій необхідно сприяти тому, щоб процес залучення педагогів до неї сприяв різнобічному розвитку педагогічної майстерності вчителя, а також зумовлював проєктований (тобто цілеспрямований) розвиток учнів.

Директор школи покликаний готувати конкретну

(Продовження)

Олександр Степура захистив роботу в секції фізики Малої академії наук і посів третє місце на обласному етапі конкурсу.

Для допомоги дітям-сиротам, дітям, позбавленим батьківського піклування, та дітям з неблагонадійних сімей створено фонд “Милосердя”. Школа співпрацює з благодійним Міжнародним фондом ім. Ярослава Мудрого, Київською обласною та Згурівською районною організаціями Товариства Червоного Хреста України. Дітям-сиротам, дітям, позбавленим батьківського піклування, та дітям з неблагонадійних сімей надається допомога з метою їх працевлаштування, влаштування на навчання. У селі Нова Олександрівка ведуться підготовчі роботи для створення будинку змішаного типу. Школа вивчає систему роботи з дітьми-сиротами в Яготинському будинку змішаного типу “Віночок”, що на Київщині. У пункті “Довіри” дорослі та діти отримують консультації психолога, соціального педагога, медичної сестри.

Учителі, лікарі, працівники будинку культури, жіноча рада, сільська рада, священники працюють над просвітницьким напрямом – програмою „Світло”.

Організовано роботу лекторію “До джерел духовності”. Тут обговорюються екологічні та соціальні проблеми села, читаються лекції про витоки української державності, про культуру спілкування в сім’ї, про мовні обов’язки громадян, про проблему державних дітей в Україні.

Втілення програми проєкту “Освоєння комп’ютерної грамотності” розширило можливості дорослих та дітей оволодівати комп’ютером. Сьогодні школа має навчальний комп’ютерний комплекс, переданий Міністерством освіти і науки України на виконання Послання Президента України до Верховної Ради України, Програми дій Уряду, Національної доктрини розвитку освіти та основних заходів Програми інформатизації загальноосвітніх навчальних закладів, комп’ютеризації сільських шкіл.

До складу комплексу входять: комп’ютер викладача (на базі процесора класу Intel Pentium із засобами мультимедіа); 6 комп’ютерів учнів (на базі процесора класу Intel Celeron) із засобами мультимедіа; модем для підключення до мережі Інтернет; принтер і сканер.

Учні, педагоги школи, частина мешканців села з великим задоволенням навчаються комп’ютерної грамотності та мріють про підключення до мережі Інтернет.

У рамках проєкту проводиться багато цікавих акцій. Так акцію “Разом до змін” проведено з 3 листопада по 7 листопада 2003 року. Під час її проведення поліпшились умови проживання трьох дітей. У частині сімей батьки перестали пиячити. Ветеранам Великої Вітчизняної війни, при допомозі місцевих фермерів, передано продуктові набори. Зібрано та оформлено анкети, з’ясовано потреби 35 інвалідів, які проживають на території громади. Налагоджено співпрацю з районною організацією інвалідів “Наталія”. Надавалася грошова допомога для лікування дитини п’ятирічного віку. В акції взяли участь сто дев’яносто дві особи із чотирьох організацій. Проведена акція стала школою добротності.

(Продовження)

Тісна співпраця школи з місцевою громадою дала добрі результати. 20 січня 2004 року в актовому залі школи відбувся схід села. Підбито підсумки роботи за проектом „Партнерство громади і школи – шлях до розвитку громадянського суспільства в Україні” за рік. Жителі села активніше стали долучатися до реалізації проекту.

Було чітко визначено основні напрями спільної роботи школи та місцевої громади на 2004 рік. Інформація про хід реалізації проекту періодично заслуховувалась на сходах села у 2005 році, визначалися шляхи вдосконалення роботи.

Традиційно у школі проводяться свята із запрошенням ветеранів, учасників Великої Вітчизняної війни, ветеранів праці, відомих людей – вихідців із села Нова Олександрівка.

За програмою проекту „Здоровий спосіб життя” два рази на тиждень, у вівторок і п’ятницю, працюють спортивні секції у приміщенні школи. Жителі села у спортивному залі школи змагаються з волейболу, займаються грою в теніс, тренуються у тренажерному залі школи.

У школі створено навчально-виробничий комплекс “Господарочка”.

Щоп’ятниці у шкільному кафе „Червона рута” проводиться дискотека для молоді села та учнів школи.

З 1 вересня 2004 року Новоолександрівська ЗОШ I-III ступенів реорганізована в навчально-виховний комплекс „Новоолександрівська ЗОШ I-III ступенів – дитячий садок”. З цього ж року навчальний заклад став пілотною школою. Його колектив ось уже два роки очолює Надія Борисівна Мотузка.

У 2005 році до реалізації проектів залучено 160 дітей та 209 дорослих жителів села. Зміцнили зв’язки школи з громадою. Під час проведення акції „Зелений паросток майбутнього” насаджено 305 дерев, посаджено біля школи фруктовий сад. Традиційними стали акції „Забута могила”, „Поруч живе ветеран”, „Доброволець”, „Життя без сміття”. Продовжується робота щодо створення музею села Нова Олександрівка.

На базі школи проводяться регіональні, всеукраїнські, міжнародні тренінги. Цікавий тренінг для вчителів та старшокласників проведено у вересні 2005 року за програмою „Дебати”. З 3 по 5 листопада 2005 року в закладі проходила Міжнародна конференція представників шкіл, що беруть участь у втіленні проекту, з Азербайджану, Казахстану, Росії, Білорусії, Чехії, Великобританії, Боснії, Молдови, Албанії, Сербії, Угорщини та України. У 2005 році до програми долучилися Старооржицька, Аркадійська, Малобережанська, Жуківська ЗОШ I-III ступенів, навчально-виховний комплекс „Усівська ЗОШ I-III ступенів – дитячий садок” Згурівського району.

Колектив навчального закладу завжди радо зустрічає гостей і ділиться досвідом своєї роботи.

Справа реалізації проекту „Партнерство громади і школи – шлях до розвитку громадянського суспільства в Україні”, який здійснює Всеукраїнський фонд „Крок за кроком” – це шлях до відродження духовності, до вирішення конкретних екологічних і соціальних проблем села, до активізації діяльності особистості в суспільстві з метою добротворення.

освітню систему до інноваційного оновлення. Тому **важливо, щоб особистість директора школи характеризувалася:**

- особистісно-професійною рефлексією;
- інноваційним стилем мислення;
- здатністю складати і втілювати в життя дослідницько-експериментальні програми і проекти розвитку та діяльності колективу школи;
- високим рівнем дослідницької грамотності та культури;
- умінням пробудити до інноваційної діяльності педагогів школи;
- умінням бути диригентом і водночас дослідником шкільного життя;
- цілісним гуманістичним світоглядом;
- високою загальною та психолого-педагогічною грамотністю й культурою;
- емпатією й толерантністю;
- увагою до свого зовнішнього вигляду (так, як це роблять актори).

ВИСНОВКИ

Вивчення та узагальнення діяльності керівників педагогічного колективу Новоолександрівської ЗОШ I-III ступенів дали можливість проаналізувати нормативно-правову базу інновацій, наукові дослідження, матеріали періодичної преси, провести власні спостереження; систематизувати матеріали для послідовного аналітичного викладу; зробити висновки щодо ролі особистісної го-

товності директора школи до впровадження інноваційних технологій у навчально-виховний процес. Дослідження особистісної готовності директора школи до впровадження інноваційних технологій у навчально-виховний процес показало, що вона є беззаперечною умовою зростання якості організації навчально-виховного процесу в школі. Досягнення в педагогічній та психологічній науках підтверджують важливість становлення директора як керівника-інноватора. Інноваційна діяльність активізує директора, формує його як творчу особистість. Творча робота керівника закладу освіти активізує пошукову, експериментальну діяльність педагогів й учнів. Необхідність аналізувати, втілювати в життя, доповнювати, робити конкретні висновки, вносити зміни допомагає особистісному становленню. Висловлення власних думок, демонстрація результатів упровадження інновацій надихає і керівника, і педагогічний колектив на пошук ще більш досконалих форм і методів роботи, викликає бажання поглиблювати знання, підвищувати та вдосконалювати рівень особистого розвитку. Логічно й те, що на певному етапі виникає бажання створити різноманітні інноваційні програми самостійно.

Аналіз діяльності директорів Новоолександрівської ЗОШ І-ІІІ ступенів Згурівського району Київської області дає можливість простежити залежність масштабів та якості впровадження іннова-

ЗУСТРІЧ З НАЩАДКОМ ВЕЛИКОГО КАМЕНЯРА

З нагоди ювілейної дати І.Я. Франка – 27 серпня 2006 року йому б було 150 років – проведено пам'ятну зустріч з онуком Івана Яковича. Роланд Тарасович Франко – экс-радник Посольства України у Великобританії, віце-президент Міжнародного науково-технічного університету, заступник голови правління Всеукраїнського фонду відтворення історико-архітектурної спадщини ім. О. Гончара, член правління Всеукраїнської Спілки краєзнавців, кандидат технічних наук, автор понад 50 наукових статей і книг, обирався депутатом міської та районних рад м. Києва. Народився Р.Т. Франко 28 березня 1932 року в м. Львові. У 1949 році закінчив Львівську середню школу № 49 і вступив на нафтовий факультет Львівського політехнічного інституту. Працював старшим інженером, а потім від молодшого науковця пройшов шлях до заступника генерального директора з наукової роботи науково-виробничого об'єднання „Київський інститут автоматики”. З січня 1993 року по листопад 1996 року – радник Посольства України у Великій Британії. З його активною участю Великобританія безплатно передала Україні арктичну станцію „Фарадей”, а українська громада в Единбурзі (Шотландія) – будинок для консульства України.

На зустрічі були присутні: Н.І. Булаєвська, заступник голови ради Київської обласної організації Українського товариства охорони пам'яток історії та культури, заступник голови Згурівської районної державної адміністрації В.М. Батаченко, начальник відділу освіти В.А. Бойко, Згурівський селищний голова М.І. Щур, працівники районного методичного кабінету, директор Згурівської ЗОШ І-ІІІ ступенів В.О. Івахненко, вчителі української мови та літератури із шкіл району, педагогічні працівники та учні Згурівської ЗОШ І-ІІІ ступенів, учні Згурівської гімназії та інші гості.

Відбулося спілкування з цікавим співрозмовником, таким схожим на свого дідуся... Учні же читали вірші І.Я. Франка, подарували гостям музичні вітання.

Г.Ф. Щур,
голова ради Згурівської районної організації Українського товариства охорони пам'яток історії та культури

Старому парку нове життя!

ЛІТЕРАТУРА

1. Всеукраїнський фонд "Крок за кроком". Проект "Партнерство громади і школи – шлях до розвитку громадянського суспільства в Україні". Звіт: січень-грудень 2003. – С. 5-12.
2. Закон України "Про освіту". – К.: Генеза, 1996.
3. Закон України "Про загальну середню освіту". – К.: Відомості Верховної Ради України, 1999.
4. Мелешко В. Контроль як засіб управління сільською малокомплектною школою. // Сільська школа України. – 2004. – № 16-17. – С.97-107.
5. Мотузка Н.Б. Презентація проекту "Школа як осередок громади". // Родина. – 2004. – № 2. – С.1.
6. Островська К.П. Громадсько активна школа у дії. //Родина. – 2004. – № 3. – С. 1.
7. Положення про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності. // Дошкільне виховання. – 2002. – № 3. – С. 24-28.
8. Сіренко М.В. Роль директора школи в перетворенні загальноосвітнього навчального закладу в осередок розвитку сільської громади. / Управління загальноосвітньою школою в сучасних умовах. – К., 2000. – С. 198-205.
9. Сіренко М.В. Реалізація проекту "Школа як осередок громади". // Родина. – 2004. – № 1. – С. 1.
10. Сіренко М.В. На вістрі часу. // Родина. – № 1. – 2004. – С. 3.
11. Гевлін Б. Школа для всіх. //Сільська школа України. – 2004. – № 16-17. – С. 86 – 96.
12. Освітні технології. Навчально-методичний посібник. – К.: А.С.К., 2001.

ційних технологій від особистісної готовності директора школи до інноваційної діяльності. Аналізуючи діяльність керівників цієї школи, можна виділити такі **етапи зростання рівня особистісної готовності до впровадження інновацій**:

- первинне ознайомлення з інноваційними технологіями;
- опрацювання нормативно-правової бази впровадження інновацій;
- впровадження окремих інновацій в особистій професійній діяльності, аналіз його результативності;
- залучення до інноваційної діяльності на локальному рівні колег, аналіз його результативності;
- розробка та впровадження інновацій на локальному рівні;
- розробка та впровадження інновацій на регіональному рівні;
- розробка та впровадження інновацій на всеукраїнському рівні;
- розробка та впровадження інновацій на міжнародному рівні;
- перетворення закладу освіти на майданчик для експериментальної та інноваційної діяльності.

Вплив рівня особистісної готовності директора школи на впровадження інноваційних технологій є значним. Можна стверджувати, що **обдарований керівник закладу освіти може поставити кожного педагога у сприятливі умови творчої самореалізації**. Впровадження інновацій – це свого роду серйозна гра, у якій переможцями можуть стати всі.

ВИСТАВКА “СУЧАСНА ОСВІТА В УКРАЇНІ – 2006”

Аналіз сучасного стану української освіти дозволяє стверджувати, що наші школи та ВНЗ вже сьогодні беруть не кількістю, а якістю. Невипадково інтерес до їхньої роботи постійно зростає. З метою ознайомлення наших громадян з передовими освітніми технологіями, допомоги у виборі сфери навчання Міністерство освіти і науки України, Академія педагогічних наук України, виставкова фірма “КАРШЕ” проводять щороку міжнародну виставку навчальних закладів “**СУЧАСНА ОСВІТА В УКРАЇНІ**”. Цього року цей непересічний захід проходив з 15 по 17 лютого в Київському Палаці спорту дев'ятий раз.

Виставку відкрили і привітали учасників та відвідувачів Міністр освіти і науки України Ніколаєнко Станіслав Миколайович, лідер Соціалістичної партії України, народний депутат Верховної Ради України Мороз Олександр Олександрович, Президент Академії педагогічних наук України Кремень Василь Григорович.

З кожним роком виставка збирає все більшу кількість учасників і викликає підвищений інтерес міжнародних установ і організацій, курсів вивчення іноземних мов, технічних засобів навчання, компаній, які

забезпечують навчальний процес сучасними меблями, лабораторним обладнанням, підручниками, методичними посібниками. Свідченням цього є участь у виставці національних університетів, академій, інститутів та інших навчальних закладів – 122, науково-методичних центрів, наукових установ – 13, загальноосвітніх шкіл*, гімназій*, ліцеїв* – 66, органів управління освітою – 37, міжнародних установ, закладів освіти – 25, підприємств, корпорацій, фірм та видавництв – 72, всього понад 400 навчальних закладів з України, Росії Латвії, Італії, Греції, Канади. Виставку відвідало близько 14 тисяч громадян, педагогічних працівників і науковців, абітурієнтів, студентів, учнів, представників органів влади і управління, посольств.

У програмі Дев'ятої міжнародної виставки навчальних закладів “Сучасна освіта в Україні - 2006” пройшли презентації інноваційних розробок, досвід їх впровадження відповідно до вимог Болонської декларації, семінари, “круглі столи”, обговорення актуальних проблем навчально-виховного процесу – всього 70 заходів. Ділова програма

* Уперше на стенді нашого журналу були представлені інноваційні проекти київських й одеських шкіл, ліцеїв і гімназій, директорів яких нагороджено дипломами Виставки “Сучасна освіта в Україні – 2006”. З їх виступами на традиційному круглому столі журналу та досвідом їх закладів знайомтеся у наступних числах журналу.

виставки була сформована з урахуванням актуальних для сучасної освіти проблем і напрямів розвитку. Експоненти, які працювали на виставці, були залучені до активної діяльності.

Саме на виставці спеціалісти з різних куточків України мали можливість зустрітися з тими, хто визначає освітню політику нашої країни і обговорити найбільш актуальні проблеми освіти, познайомитися з інноваційними методиками і технологіями навчання. Виставка дає можливість зустрітися і виробникам, орієнтованим на освітню сферу і споживачам їхньої продукції.

Виявленню кращих освітніх проєктів сприяють конкурси, які пройшли в рамках Дев'ятої міжнародної виставки навчальних закладів "Сучасна освіта в Україні – 2006". У рамках виставки відбулося нагородження переможців Золотими, Срібними і Бронзовими медалями в конкурсі за п'ятьома номінаціями: Упровадження нових форм організації навчально-виховного процесу; Інновації моніторингу якості освіти; Комп'ютеризація та інформатизація навчання в загальноосвітній школі та профтехучилищі; Створення сучасних засобів навчання; Кращий дизайн виставкового стенду та реклама досягнень навчального закладу.

У рамках виставки традиційно пройшов конкурс на кращу студентську роботу – малюнок академічної постановки. Вперше конкурс було проведено у 2000 році, і з того часу він проходить щорічно на виставці. Складність і унікальність цього конкурсу в тому, що перед учасниками стоїть завдання намалювати "оголену натуру" за дві години, при цьому намалювати талановито, з технічними тонкощами, характерними саме для цього художника. Цього року в ньому взяли участь 73 студенти Національної академії образотворчого мистец-

тва та архітектури, Київського державного інституту декоративно-прикладного мистецтва і дизайну імені М. Бойчука, Української академії друкарства. Студенти-переможці конкурсу академічного малюнку **отримали щорічні стипендії**: II премія – 75 грн. – 2 учасники і III премія – 50 грн.; на жаль, I премію не отримав цього року жоден учасник, 10 студентів були нагороджені заохочувальними преміями.

Уже вдруге на виставці ряд учасників був удостоєний **Почесного звання „Лідер сучасної освіти”** „За багаторічну інноваційну педагогічну діяльність з модернізації освіти”. Цього звання було удостоєно навчальні заклади, які протягом багатьох років презентують на виставці досягнення сучасного рівня з удосконалення навчально-виховного процесу, наукової діяльності, впровадження у навчання комп’ютерних та телекомунікаційних технологій, систематично беруть участь у конкурсах за номінаціями виставок.

Уперше на виставці ряд учасників був удостоєний Почесного звання „Лідер у створенні сучасних засобів навчання” „За багаторічну інноваційну діяльність зі створення інформаційних технологій і засобів навчання та обладнання для освіти”.

Також пройшла виставка робіт студентів Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди, творчих робіт Житомирського державного університету імені І. Франка.

Культурна програма виставки включала в себе виступи кращих танцювальних колективів навчальних закладів, дитячих творчих колективів.

Вичерпну інформацію на виставці отримали як відвідувачі, так і представники різних державних та комерційних установ, фірм, підприємств, іноземних представництв. Батьки і

майбутні абітурієнти отримали можливість дізнатися про різноманітні аспекти роботи закладів освіти.

Виставка „СУЧАСНА ОСВІТА В УКРАЇНІ – 2006” дозволила організувати обмін досвідом управлінської, педагогічної, методичної роботи освітніх закладів. Невипадково виставки “Сучасна освіта в Україні” набули визнання в широкій громадськості і професіоналів у галузі освіти на національному й міжнародному рівнях. *Організатори переконані, що співпраця на виставці всіх учасників – і вітчизняних, і зарубіжних – є запорукою інтеграції національної освіти до міжнародного освітнього простору.*

Станіслав Ніколаєнко і Олександр Мороз серед учасників Круглого столу журналу „Директор школи, ліцею, гімназії” під час проведення виставки „Сучасна освіта в Україні – 2006”

Наші ювіляри

Бойко Світлана Семенівна,
завідуюча Центром інформаційних ресурсів
школи-гімназії №2 м. Севастополя;

Бондар Володимир Іванович,
директор Інституту педагогіки і психології
Національного педагогічного університету
ім. М.П. Драгоманова, академік АНП
України, професор, заслужений
працівник освіти України, лауреат
премії імені В.І.Вернадського,
щойно нагороджений медаллю
АПН „Ушинський К.Д.”, член
редакційної ради нашого журналу;

Рудаківська Світлана Вікторівна,
проректор з довузівської
підготовки Київського
міжнародного університету, член
редакційної ради нашого
журналу.

*Щирі сердні наші вітання
ювілярам!*

Бажаємо:
*в час дисгармонії —
гармонії в житті.
Наснаги, мудрості й краси!
Здоров'я Вам!
Хай колоситься нива
життя Вашого!
Довгих, плідних
і щасливих
Вам літ!*

ОСВІТА

ЗАРУБІЖЖЯ

*Як розумні, ми Заходу не потрібні.
Як дурні – небезпечні. Що оберемо?*

*Скільки можна їх наздоганяти? Адже земля
кругла, тож спинімося й зачекаймо!*

Борис Жебровський,
перший заступник Міністра освіти і науки України

Освіта
зарубіжжя

ДЖЕРЕЛА ФОРМУВАННЯ АЛЬТЕРНАТИВНОЇ ОСВІТИ В США

У статті розглянуто як прогресивний та релігійний рухи сприяли становленню альтернативної освіти в Сполучених Штатах Америки. Дано види освітніх альтернатив, які сформувалися та існують на сучасному етапі.

Ірина ВЕТРОВА

Викладач англійської мови
Рівненського інституту
слов'янознавства
Київського славістичного
університету

У теорії та в самій практиці педагогіки школи сформувався стійкий напрям вільної освіти, яка альтернативна традиційній та діє нарівні з нею, і з таким новим розподілом сил у міжнародній освіті вже не можна не рахуватися. У демократичному суспільстві державні та громадські складові освітньої політики користуються рівними правами. Це дозволяє говорити про два фактори формування і розвитку освітньої політики – державний і громадський.

Національна система освіти Сполучених Штатів Америки формується як складне варіативне переплетіння діяльності державних і недержавних організацій, приватних осіб. Історично в цій країні самоуправління і різноманітні інститути громадянського суспільства мали значну свободу дій, що вплинуло на їхню взаємодію з державою [3]. Тому, на відміну від багатьох європейських держав, у США завжди існувала більш демократична система освіти

як за духовною суттю, так і за структурою. Найважливішою її відмінністю є принцип децентралізації, покладений в основу управління цією важливою соціальною сферою та історично пов'язаний з іншим демократичним завоюванням – розвитком федералізму [1]. Такий підхід дозволив створити унікальну політико-правову схему взаємодії між центром, штатом, місцевою владою, причому стосунки між двома останніми рівнями в кожному штаті мають свої особливості, що сформувалися під впливом місцевих традицій, звичаїв (на території США – близько 15 тис. округів, кожен з яких відрізняється метою та філософією освіти).

Система публічних шкіл Сполучених Штатів існує близько 150 років. До кінця XIX ст. вона домінувала в наданні освітніх послуг населенню. Хоча вже тоді існували інші шляхи навчання дітей, один із яких вибирали заможні батьки, другий – релігійні громади. Із кінця XIX століття більшість батьків у США віддавали своїх дітей у публічні школи без вагань, маючи

велику довіру до таких закладів. Заможне населення мало ексклюзивне право на приватні освітні інституції; католики, протестанти – на парафіяльні школи. Деякі автори [7] стверджують, що альтернативи мали місце ще при зародженні американської публічної освіти, розрізняючи расові, гендерні та соціальні розмежування.

У подальшому найпотужнішими силами, що спонукали до появи різноманітних освітніх опцій, були гуманістично-прогресивний та традиційно-релігійний рухи.

Спробуємо з'ясувати, як ці потужні сили вплинули на появу альтернатив в освітній системі США. Історія „не любить” незбалансованих та закритих систем. Тому не випадково одночасно, на противагу державній, почали складатися альтернативні форми освіти. Уже в кінці XIX ст. система публічних шкіл, керуючись авторитарною педагогікою кальвінізму та застосовуючи концепцію індустріальної революції в організації роботи, була домінантним елементом в американській освіті. Одночасно виникали альтернативні освітні ініціативи, одні з яких, на відміну від кальвінізму, базувалися на більш оптимістичних поглядах на природу людського буття, на принцип рівності, інші – на прагненні утримати традиційну релігійну освіту з її моральними догмами. Та ще задовго до появи такої освітньої моделі в США такі визначні європейські педагоги-реформатори, як Ж.Ж. Руссо (1712-1778), його послідовник Г. Песталотці (1746-1778), керувалися іншими метою, філософією і розглядали освіту не як процес заповнення інформацією, а процес розвитку дитини, її внутрішнього потенціалу, добротності. Поширенню їхніх ідей сприяла діяльність Джозефа Ніфа, який прибув у США в 1808 році, об'їздив багато штатів і допоміг у створенні шкіл [5]. У цей час поширився рух трансценденталізму, лідери якого наголошували на розвитку критичного мислення і практичних навичок та засновували на цих принципах

школи (Генрі Девід Тор, Бронсон Алкотт і його донька Луїза Мей Алкотт). Інший визначний реформатор – Френсіс Паркер (1837-1902), який вивчав у Німеччині праці відомих педагогів-гуманістів, а пізніше в США ініціював низку реформ, наголошуючи, що школа має розвивати в дитині всі аспекти – фізичні, артистичні, соціальні. Так, у часи становлення й поширення системи публічної освіти, гуманісти започатковували альтернативні ідеї в педагогіці та засновували альтернативні школи до існуючих. Вони залишалися найяскравішим маргінальним фактором до появи Дж. Дьюї (1859-1952) – американського філософа, педагога, соціолога, книги та статті якого надзвичайно вплинули на американський освітній простір, допомагали вчителям у практичній діяльності. Критикуючи панівну шкільну систему за віддаленість від життя, абстрактний, схоластичний характер навчання, Дьюї (с.129)[] запропонував реформу всієї шкільної системи, заснованої на навчанні, при якому всі знання отримуватимуться з практичної діяльності та власного досвіду дитини. Багато послідовників Дьюї, перш за все Е. Паркхерст, У. Кілпатрік, Е. Коллінгс, створили ту „критичну масу” інновацій в освіті, яка дозволила всій національній системі в США розвиватися на принципах плюралізму та варіативності [2].

Альтернативні методики навчання викликали інтерес у сфері середньої освіти, однак загальний вплив нових прогресивних тенденцій, що могли б сприяти гуманізації масової педагогічної практики, все ще залишався несуттєвим. Офіційне шкільництво ще не було готове сприйняти новації, що проголошували альтернативні заклади освіти.

Із кінця 40-х до середини 60-х рр. XX ст. „прогресивні” ідеї перестали бути популярними в США як занадто романтичні, враховуючи стрімку гонку озброєнь та період холодної війни з Радянським Союзом. Запуск радянського супутника (1957) та міжнарод-

не тестування з математики й природничих наук, у якому американські школярі виявилися на останньому місці серед розвинутих країн, загострили ситуацію. У цьому звинувачували „прогресивізм” та ідеї Дьюї.

Інтерес американців до гуманістично-прогресивної освіти викликала поява в 1961 році книги А.С. Нілла, в якій він описав життя в альтернативній школі Summerhill, започаткованій ним в Англії. Його ідеї набули популярності в США, де в 1950 було утворено спілку Summerhill. Нілл прагнув створити школу на принципах саморегуляції та свободи дитини, вільну від авторитарності дорослих. Такі ідеї дали новий поштовх для критики загальної освітньої системи як місця, де не можливий істинний розвиток і навчання дитини (неопрогресивісти Дж. Козол, П. Гудман, Дж. Холт), та сприяли появі невеликих, неструктурованих, керованих учителями чи батьками шкіл у промислових районах, на окраїнах міст. На початку 1970-х їх налічувалося близько 1 тисячі по всій країні. Хоча більшість із них проіснувала дуже короткий час, їх вплив на систему публічних та незалежних шкіл був надзвичайно великий. Знову популярними стали педагогічні концепції експериментального, особистісно зорієнтованого навчання, змістилися акценти у визначенні ролі вчителя як помічника, гідя, а не авторитарного джерела інформації. Особливої уваги набула проектна робота, послабилася роль тестів.

Упродовж ренесансу гуманістично-прогресивної освіти з'явилися або набули нового звучання такі підходи, як цілісність у вивченні мови, керуючись реальними ситуаціями та спонукаючи до спонтанного висловлювання думок та почуттів; кооперативне навчання в групах; мультикультурна освіта з вивченням історії та традицій меншин; соціально спрямовані базові навчальні програми, засновані на демократичних принципах, що володіють технологією вирішення конфліктних ситуацій; розвивальне навчання

з поділом на групи не за віком, а за рівнем досягнень; відкритість навчання з організацією навчальних центрів, вільним вибором учнями діяльності та свободою пересування; багатогранність в оцінюванні, де використовували не тільки тести, а й проектну роботу.

На початку 1980-х рр. ідеї прогресивістів та неопрогресивістів застосовувалися найбільше в молодшій публічній школі та реалізувалися в середній та старшій на рівні альтернативних програм („школа в школі”, „школа без стін”). Щодо приватних шкіл, то багато з них утворилися на „прогресивних” засадах, а багато традиційних приватних шкіл використовували в роботі „прогресивну” методику.

Публікації доповіді „Нація в небезпеці” (1983), у якій вказувалося на низький рівень випускників шкіл США та панування консервативних настроїв, знову сприяли занепаду прогресивних ідей, що врешті привело до скорочення або й вилучення багатьох альтернативних програм.

Незважаючи на це, прогресивна освіта була і залишається важливим фактором, ідеї та практичне втілення якої знайшли своє місце як у приватному та публічному секторі, так і в адаптованій формі з новою назвою. До сьогодні існує багато прогресивних приватних шкіл, а більшість альтернативних програм, що діють у публічних школах, є прогресивними за своєю суттю.

Та не тільки реформи прогресивного руху звучали дисонансом у мережі масових шкіл США. Ще однією потужною силою, що вплинула на появу шкіл, які вважалися альтернативними щодо існуючої системи публічних шкіл, лишається релігійний рух [4]. Римо-католицькі, єврейські, квакерські, лютеранські, пресвітеріанські релігійні групи мали парафіяльні школи ще до появи мережі державних. При виникненні останніх частина батьків радо віддала туди своїх дітей, інші – не сприйняли публічні школи та зберегли свою систему

навчання (консервативні лютеранці, пресвітеріанці), а римо-католики продовжували розвивати власну освіту. Основним завданням для релігійних шкіл було виховати морально – відданих членів духовної громади, хоча в той час формально в публічних закладах освіти було дозволено читати Біблію, відводили час для молитви.

У першій половині ХХ ст. кількість релігійних шкіл (особливо римо-католицьких) і відповідно дітей, що в них навчалися, значно зросла. Це пояснювалося не стільки недовіками публічної системи освіти, яка продовжувалася розвиватися і до якої радо віддавали своїх дітей представники різних духовних громад, а збільшенням кількості населення. В останні десятиліття ХХ ст. зростання кількості релігійних шкіл зумовлено такими причинами: по-перше, виникла потреба в їх існуванні для певної категорії населення після рішення 1961 року вилучити всі релігійні елементи з публічної школи; по-друге, поширення непрогресивних ідей, що заповнили публічні школи, не відповідали духовним цінностям, не сприяли самодисципліні, високому рівню академічної компетентності. Отже, певна частина американців з більш консервативними поглядами, вважаючи масову школу все менше привабливою, складають протилежну існуючій більшості категорію населення незадоволених публічною освітою. Це сприяло широкому розповсюдженню по всій країні мережі релігійних шкіл (150000 шкіл, більше 1млн дітей), які, на відміну від раннього періоду, стали відкритими для расової інтеграції. Інша велика частина (1млн.) з християнських сімей надала перевагу домашньому навчанню зі спеціально розробленими навчальними планами. Щодо протестантських церковних шкіл, то вони теж успішно діють надаючи освітні послуги не тільки дітям прихожан, а й усім бажаючим, орієнтованим на структурно витриману традиційну

школу з релігійно-моральними елементами. Римо-католицькі освітні заклади після важких часів 1960-1970рр. переживають ренесанс. Їх багато в невеликих містах, де найчастіше діють як школи вибору для меншин. До релігійно-традиційного руху також належать школи без чітко визначеної релігійної орієнтації, організовані за ініціативою батьків чи педагогів, які незадоволені рівнем академічних та виховних вимог у традиційній школі (близько 80 шкіл, основані на теорії Mae Carden(1894-1977) <http://www.cardschool.org>, більше 150 шкіл Core Knowledge Schools, ініційовані Hirsch [6].

Тож бачимо, релігійно-традиційний рух – потенційно сильний важіль в американській освіті, надає альтернативне право вибору батьками, яких не задовольняє існуюча система публічних або заснованих на гуманістично-прогресивних ідеях шкіл.

На сьогодні проблеми переповнення класів, апатичних учителів, недостатня академічна підготовка учнів, засилля жорстокості, наркотиків, недостатня увага до виховання моральних якостей дитини зробили публічну школу середовищем, що не задовольняє різноманітні філософські, релігійні, політичні, соціальні вимоги всієї неоднорідної нації США.

Серед альтернатив, що існують на противагу традиційним школам і дають право реалізації освітнього вибору батьками, можна визначити такі:

- альтернативні школи, що виникли завдяки ліберальній гуманістично-прогресивній філософії. Вони звинувачували публічні школи в їх авторитарності, у залежності від підручників, вузькій націленості на здобуття академічних навичок, пропонуючи на противагу демократичні принципи управління, експериментальне навчання, в центрі якого – дитина, якій потрібні не тільки академічні, а й соціальні навички. У 1994 році в Альманасі освітнього вибору більше 6 тисяч „вільних”, холистичних, „прогресивних” та інших шкіл зараховано до ліберального альтернативного руху;

ЛІТЕРАТУРА

1. Дуглас К. Стівенсон. Життя та організації в США. — в-во Ernst. Klett Verlag Штутгарт Мюнхен Дюссельдорф Лейпциг, 1998. — с. 59.

2. Крылова Н.Б., Александрова Е.А. Очерки понимающей педагогики. — Москва, 2003. — с.152.

3. Яновський А. Школа громадянина: Американський досвід — наші потреби. — Львів: Літопис, 2001. — с.17.

4. Carper James C., Thomas C. Hunt. Religious Education in America. — Birmingham, Ala.: Religious Education Press, 1984.

5. Gutek Gerald Lee, Joseph Neef. The Americanization of Pestalozzianism. — Tuscaloosa: University of Alabama Press, 1978.

6. Hirsch E. Cultural Literacy: What Every American Needs to Know. — Boston: Houghton Mifflin, 1987.

7. Young Timothy. Public Alternative Education. — New York: Teachers College Press, 1990.

- альтернативні школи, що базуються на консервативних релігійних і культурних традиціях. Вони використовують традиційні навчальні програми та методи, акцентуючи на моральних, духовних цінностях, розглядають публічні школи як занадто безладні, експериментальні, всепроникні. До них відносять тисячі католицьких, протестантських, християнських, мусульманських та інших, заснованих на теоріях Mae Carden, Hirsch;

- школи, які не можуть чітко бути віднесені до лівих — правих, ліберальних — консервативних течій, бо застосовують елементи обох сторін у своїй діяльності. Серед них — Вальдорфські, Монтессорі, Friends School;

- альтернативні програми в межах публічних шкіл („школа в школі”), які застосовують окремі або багато аспектів „прогресивного” руху або використовують традиційні підходи до навчання; програми за методикою Монтессорі; школи — магніти, які пропонують спеціальну навчальну програму з окремих предметів або мистецьких дисциплін.

Зміни в освітній політиці США надали сім'ям більшу можливість у виборі навчального закладу для своєї дитини. Якщо раніше пропонувалася місцева публічна школа району, то тепер, наприклад, в Кембриджі (Массачусет) для вибору є 22 школи. У Міннесоті система „ваучерів” дозволяє послати дитину до будь-якої школи не тільки району, а й штату. В останні декілька років програма „чартерних шкіл”, запроваджена в багатьох штатах, дозволила групам батьків або педагогів

ініціювати альтернативну публічну школу. Вона має бути несектантською, базуватися на програмах, що складають так зване навчальне „ядро”, підтримуватися місцевою владою, приваблювати відповідну кількість учнів. Тоді „чартерна школа” отримує фінансування на таких умовах, що й публічна.

Батьки мають право вибрати як альтернативу домашнє навчання, яке поступово легалізується в усе більшій кількості штатів. На цей час більше 1млн дітей навчається вдома, і число це зростає.

Отже, за період 40-80-х років ХХ ст. у США утворилася ціла низка альтернативних шкіл та програм на противагу публічним з тим, щоб забезпечити потреби різних верств населення, інтелектуального розвитку чи віросповідання. Вони сформувалися залежно від суспільних потреб, державних змін та міжнародних відносин.

На сучасному етапі в США існує широкий спектр опцій та навіть креативне право в системі освіти. Це — пошук альтернатив у незалежному, недержавному секторі, домашня освіта, програми в межах публічної школи, можливість лобювати зміни в системі навчання на місцевому рівні, організовувати „чартерні школи” чи, нарешті, просто вибрати публічну школу, якщо саме вона найбільше задовольняє освітню потребу.

Надалі нами планується розглянути проблеми понятійності альтернативи в американській освіті, її варіативності.

ШКОЛА І ЦЕРКВА В КОНТЕКСТІ РЕЛІГІЙНО-ДЕРЖАВНИХ ВЗАЄМИН: АМЕРИКАНСЬКИЙ ДОСВІД*

Освіта
зарубіжжя

Америка — дуже християнська держава. За даними соціологічних опитувань, у США близько 90% американців вірять у Бога (іноді ця цифра перебільшує навіть 90% — до 94-95%). З них 80% ідентифікують себе з християнами (приблизно третину складають католики, дві третини — протестанти різних сповідань, дуже незначним є відсоток православних). Принаймні 45% віруючих активно й регулярно сповідають свою віру. На мою думку, головним фактором релігійності США є те, що люди, котрі переселилися на американський континент у XVII ст., були дуже віруючими (як, власне, і майже всі європейці того часу) і мусили полишати батьківщину через релігійні переслідування. Вони і принесли в Америку свій стиль життя, своє служіння Богові і, що найважливіше, зберегли його, передаючи з покоління в покоління.

Загалом близько 83% громадян Сполучених Штатів складають християни, 10% — атеїсти (для порівняння: число атеїстів в ЄСРП складало 50-60%), 2% — юдеї, 2% — мусульмани, 3% — представники інших релігій.

Бути атеїстом у США важко. Для цього слід бути досить сміливим, оскільки існують релігійні кола, здебільшого християнські, котрі формують відповідну гро-

мадську позицію, засуджуючи атеїстичне суспільство.

Спитаєте, як можна поєднати високу американську секулярність і водночас високу релігійність? Це дуже здорова реальність, бо така ситуація будується на принципі нашої спільності, де уряд має бути моральним агентом. Мені видається, що там, де церква і держава перебувають у значній близькості одна до одної, релігійність заважає. Тим більше пастори чи то місіонери не можуть бути на службі в державі, тобто одержувати гроші від уряду. Зрештою, вони мають бути речниками, голосом Бога!

Так ми підійшли до запитання: які ж узагалі існують форми взаємин між релігійним і секулярним світами? Щодо цього в США існують загалом три твердження:

- відокремлення церкви і держави;
- побудова громадянської релігії;

*Із виступів проф. Д. Девіса в Міжнародній молодіжній літній школі "Релігійний та секулярний світ: проблеми толерантності у громадянському суспільстві", що проходила 20-28 червня 2004 р. у м. Києві в Інституті філософії імені Г.С. Сковороди НАН України. Занотував Віталій ЧЕРНОІВАНЕНКО, магістрант Національного університету "Києво-Могилянська академія", МП "Історія".

Дерек ДЕВІС

Професор політичних наук університету Байлор (США), директор Інституту вивчення взаємин церкви і держави імені Дж. Доусона

Директор школи, ліцею, гімназії № 1'2006

Виділяють і **чотири** історичних **моделі взаємин держави й релігії** (церкви):

- модель маргіналізації;
- модель ідентифікації;
- модель корпоративізації;
- модель відокремлення.

Щодо першого, то в цьому разі релігія – зайва й непотрібна для держави, і тому основним завданням останньої є її усунення. Ця модель була притаманною СРСР, коли держава прагнула витіснити релігію зі свідомості людей. За відомою мені статистикою, за радянського часу було знищено близько **85-90%** церковних споруд. А число атеїстів, як я зазначав, складало **50-60%**.

Маргіналізаційна модель сьогодні вже занепадає, оскільки держави переважно усвідомлюють, що релігія є невід'ємною.

Модель ідентифікації можна простежити протягом усієї історії, коли держава прагне ідентифікувати себе з однією релігією. Це передбачає наявність так званої державної релігії. У Західній Європі доби Середньовіччя це був католицизм. У Греції – православ'я. У Росії держава та православна церква (РПЦ) співіснували в дуже тісному союзі.

Сьогодні ж така модель має домінуювальне становище в ісламському світі (**55** мусульманських країн). Усе інше, окрім ісламу, там сприймається як ересь.

За *моделі корпоративізації* держава надає підтримку певній церкві, інші при цьому залишаються без достатньої допомоги. Прикладом тут можуть бути Іспанія або Італія, які надають очевидну перевагу католицькій церкві.

Остання модель наразі поширюється у світі і є дуже популярною з огляду на те, що вона найкраще поєднується із засадами демократії. *Модель сепаратності* (відокремлення) і демократія мають однакові завдання, зокрема щодо поваги прав усіх громадян. *Демократія* не вивіщує певну релігію над усіма іншими і не залишає поза своєю увагою жодну релігію. У цьому разі всі релігії – рівні, а держава не може висловлювати будь-яких суджень щодо них.

Нині у світі налічують **120** країн, які декларують себе демократичними і підтримують відокремлення релігії і держави. Для порівняння, у 1980 р. таких країн було 40.

- інтеграція релігії і політики.

У США ми маємо громадянську релігію (див. вріз) (*civil religion*) за умов відокремлення релігії і держави. Громадянська релігія – це форма релігії, котра надає сакрального значення національному життю. Найпоширенішими символами американської громадянської релігії є національне гасло “*Ми віримо в Бога*” (“*In God We Trust*”), яке також присутнє на американській валюті, святкування національного *Дня молитви*, наявність утримуваних урядом капеланів в армії, президентська інавгураційна промова, де *він має визнати Бога*, тощо. Такі громадянсько-релігійні вияви не є заслугою самої держави або ж самої релігійної спільноти, але обох інституцій спільно.

Для американців громадянська релігія – шлях усвідомити суверенітет Бога через свою націю, а не “застрягання” в теологічні відмінності. Багато американців схвалюють відокремлення церкви і держави, проте це не позбавляє їх думки, що нація як громадянська сутність досі чимось зобов'язана Богові.

Зрозуміло, що уряд – це не релігійна організація і навпаки. Останні не сплачують податки державі, однак уряд не надає їм жодного фінансування. На мою думку, це є найефективніша модель.

ВЗАЄМИНИ ШКОЛИ І ЦЕРКВИ

Дискусій тут вистачає. До *1830-х років* навчання у Сполучених Штатах переважно здійснювала церква, хоча поширювалася і практика приватного навчання. *Томас Джефферсон*, скажімо, був *прихильником ідеї світського навчання*. І коли з'явилися світські школи, постало запитання: що робити з церквою? Постали й перші суперечності – вибір видання Біблії, за яким учитися (католицьким чи протестантським). Єврейське населення, як відомо, не сприймало Новий Заповіт. Були протиріччя, пов'язані й із загаль-

ною молитвою. У 1844 р. у Філадельфії відбулося засідання Міністерства освіти, яке клопоталося саме цими питаннями. Суперечки призвели навіть до бунту, внаслідок котрого було вбито дев'ять чоловік. Тоді замислилися, що ж вимагає з цього приводу від громадян *Конституція США*. І з'ясували, що слід чітко відмежувати державну і релігійну сфери. З огляду на це, окремі конфесії почали створювати приватні релігійні школи. Спочатку створювали пресвітеріани, за ними – католики, баптисти, методисти та ін. Зрештою, **89% шкіл склали світські**, які були безоплатними, на відміну від приватних релігійних, у яких сплачували за навчання.

Чітких слів, які зазначають у Конституції про **відокремлення церкви і держави**, як таких немає. Так само, як і не зазначено прямо про розподіл влад, але це є **невід'ємним принципом і традицією**. Приблизно так мова йде і щодо зазначеного нами відокремлення. *Перша Поправка до Конституції США стверджує: "Congress shall make no law respecting an establishment of religion, or prohibiting the free exercise thereof..." ("Конгрес не повинен видавати жодного закону щодо встановлення релігії або який забороняє вільне її сповідання...")*.

Звернімо увагу, *по-перше*, на те, що таке регулювання взаємин між світським і секулярним світом у США було прийняте вже Першою Поправкою до Конституції (з 27 наявних на сьогодні). Вочевидь, це вже яскраво свідчить про

Розглянемо декілька прикладів з історії США II пол. XX ст., щоб повною мірою уявити собі ситуацію і зрозуміти проблематику питання.

✓ У 1962 р. було подано позов до суду Нью-Йорка щодо короткої ранкової молитви в школі на кшталт "Боже, ми просимо Твого благословіння на сьогодні ... благослови наших учителів... Амінь". Суд постановив, що, справді, ця молитва суперечить Конституції, статті істеблішменту.

✓ У 1963 р. подано позов щодо молитви "Отче наш". Верховний Суд США заборонив і цю молитву.

Люди у відповідь обурювалися. Водночас суд аргументував своє рішення тим, що ця молитва є ще неконституційною, аніж попередня, котру заборонили 1962 р., *оскільки вона зводилася не просто до Бога, а до Ісуса Христа, тобто тільки до християнства*.

Наразі у нас немає обов'язкової молитви. Але учні можуть вільно молитися за партою, перед обідом у їдальні, у коридорах школи (це дозволено статтею вільного сповідання).

✓ Декілька років тому в Арканзасі стався такий випадок: учень перед уживанням їжі помолвився, а директор викликав батьків учня і заборонив чинити таке, пояснюючи, що школа є світським закладом і молитися там не можна. Однак у цьому разі директор *неправильно трактував конституційні пункти*.

Частина громадян, усе ж зважаючи, що варто мати хоч якусь молитву в школі, виступала за ранкову хвилину мовчання в школі. Люди обґрунтовували це так: діти впродовж цієї хвилини мовчання можуть думати про що завгодно – хто молитися до Бога, а хто думати про інші справи тогоденні. З огляду на це, мені здається, що люди, які вірять, моляться, так і продовжуватимуть молитися, не зважаючи на те, чи буде в школі якась молитва чи ні. *Просто не варто робити з релігії футбольний м'ячик у політиці. Це є зневаженням релігії*.

Однак приблизно в 40 штатах цей закон було прийнято, зокрема і в моєму консервативному Техасі. Тож сьогодні маємо в школах таку своєрідну молитву, як хвилину мовчання.

✓ У Техасі було зафіксовано позов на студентку, яка взяла мікрофон і на стадіоні прочитала християнську молитву перед початком змагання. На моє переконання, це є нормально, адже це студентка, а не *вчитель, котрого конституційні пункти чітко зобов'язують*.

✓ Інколи, до речі, інциденти траплялися і на церемоніях випуску. Група студентів зверталася до адміністрації навчального закладу з проханням надати їм окрему аудиторію для спільної молитви, а та відмовляла їм, розуміючи, певно, по-своєму Першу Поправку Конституції США.

У США існує також рух за введення табличок із дев'ятьма заповідями (мова йде про біблійний Декалог, Вих.: 20,2–17) у публічних місцях, передовсім на поштах, залізницях і, зокрема, в школах. Але і тут існують суперечки щодо того, яким тоді варіантом послуговуватися, оскільки католицький, протестантський, юдейський не на багато, проте різняться поміж собою.

Останнім часом дискутують про те, чи слід у школах носити одяг чи речі, котрі мають стосунок до релігії і підкреслюють релігійну належність (християнське розп'яття, мусульманський хіджаб тощо). Нещодавно у Франції парламент прийняв закон, за яким заборонено в школах носити будь-який релігійний одяг. Більшість французів підтримали такий закон. Але може вам сказати, що *схожий документ не мав би підтримки в американців – ані у владі, ані серед громадян*. Хоча якщо у випадку учня тут виглядає все нормально, то у разі, коли, скажімо, *вчителька приходить до школи, зодяжена в індуїстський одяг, може вбачатися вияв прозелітизму*.

Відомий проповідник Пет Робінсон стверджує, що трагічні події 11 вересня 2001 р. — це є Божя відповідь на гріхи американців. У США, між іншим, так вважає близько 10-15% громадян

важливість і актуальність цього питання.

По-друге, цій проблемі приділено всього **16 слів** у документі (англійською мовою), і вони складають ледь не половину Першої Поправки (далі просто перелічуються інші права, які Конгрес не може заборонити: *свобода слова, друку, мирних зборів*). Зазначену нами частину, своєю чергою, фахівці поділяють ще на дві: The Establishment Clause (стаття істеблішменту, тобто встановлення) — перші **10 слів**, і The Free Exercise Clause (стаття вільного сповідання) — інші **6 слів**.

Бачимо, що однозначного трактування конституційних пунктів тут немає, але офіційне тлумачення я звів би до того, що уряд не може перешкоджати діяльності релігійних організацій, а ті, зокрема, не втручаються в державні справи. У випадку освіти тут трактують децю інакше, і тут існує ряд проблем (див. вріз).

Щодо викладання релігійних дисциплін у світських школах, то вважаю, що дітям можна викладати порівняльну релігію, історію релігії та її зв'язок із розвитком цивілізації, антропологічні аспекти релігії (така практика не тільки дозволяється, а й заохочується в США, бо це не суперечить Першій Поправці), але **не викладати теологію**. По-перше, це компетенція вищих навчальних закладів. По-друге, теологія є різною. Лише в християнстві є католицька, православна і протестантські теології. Тож вибір конкретної неодмінно призведе до конфліктів. *Викладати у школах бо-*

гословські курси є неправильним рішенням. Для цього є приватний сектор релігійної освіти.

Якщо ж така потреба і виникає в учнів під час їхнього навчання в школі, то для цього в Сполучених Штатах існують біблійні клуби та інші релігійні гуртки. Якщо діти прагнуть зібратися до чи після занять помолитися, послухати своє релігійне вчення, вони можуть зробити це, об'єднавшись у гурток. Цьому не перешкоджає Конституція, оскільки такий задум є винятково ініціативою учнів (або студентів), передбаченою у статті вільного сповідання. Але, виходячи з цієї логіки, можуть бути створені й інші гуртки за уподобанням учнів, зокрема і нерелігійного спрямування (сатанінські, нацистські та ін.), звичайно, якщо вони не загрожують суспільному ладу.

Якщо оцінювати в цілому стан освіти в США, то на сьогодні за п'ятибальною системою я поставив би їй трійку з плюсом.

Усі українці чи росіяни, яких коли-небудь зустрічав, були фаховішими в таких галузях, як література, історія, філософія, природничі науки. Можливо, це пов'язане з тим, що в Україні більшу увагу приділяють навчанню, у США фокусують увагу не тільки на навчанні, але й на позанавчальній діяльності (яскравий приклад — регулярні спортивні гуртки). Тобто більшість своїх знань американці одержують поза книгами. Зрештою, то є американський досвід.

УПРАВЛІННЯ ШКОЛОЮ

*Непрофесіонал знищить навіть те,
чого не зруйнує вибухівка.*

*Добре працює той, кого часто перевіряють.
А хто часто перевіряє – той працює погано.*

“Кто вперся в чин лисой, Той в чині буде вовком”.
В.А. Жуковський.

*Отже “полювання на лис” –
обов’язкова умова при відборі керівних кадрів.
З вовками буде складніше...*

Борис Жебровський,
перший заступник Міністра освіти і науки України

Управління
школою

НЕТРАДИЦІЙНІ РЕСУРСИ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ОСВІТИ

Віра ГУМЕНЮК

Завідувачка відділу управління освітою Хмельницького ОІППО, доцент кафедри психології і управління освітою, кандидат педагогічних наук

У сучасних умовах для ви-переджувального розвитку Української Держави особливого значення набуває проблема управління якістю освіти. Якість освіти як складну категорію, що має цивілізаційний, соціально-системний, національно-регіональний вимір, характеризує освітньо-педагогічне, культурне, особистісне спрямування.

Сучасна педагогічна наука розробила необхідні концепції для постановки і розв'язання питань, пов'язаних із забезпеченням якості освіти. Їхню сутність розкрито й описано в дослідженнях О. Савченко, Г. Дмитренка, В. Лазарева, М. Поташніка, Н. Решетнікова, П. Третьякова та ін. Теоретико-технологічні засади особистісно-зорієнтованого навчання та виховання* як стратегічного напрямку забезпечення якості освіти обґрунтовуються у працях І. Якиманської, І. Беха, С. Подмазіна, О. Бондаревської, О. Сухомлинської, Ш. Амонашвілі, М. Кларіна, В. Серикова. Питання управління якістю освіти на основі нових інформаційних технологій та освітнього моніторингу досліджують Г. Єльнікова, О. Касьянова, Д. Матрос, Н. Мельникова, Д. Полев,

С. Шишов, В. Кальней тощо. Особливості підвищення кваліфікації керівних кадрів та удосконалення їх професійної майстерності з урахуванням особистісного підходу знайшли відображення в публікаціях Л. Даниленко, В. Маслової, В. Олійника, Ю. Васильєва, В. Кричевського, Т. Шапової.

Метою цієї статті є аналіз деяких нетрадиційних ресурсів управління, які допоможуть керівнику суттєво впливати на забезпечення якості освіти.

Якість освіти визначається як ступінь задоволення очікувань різних учасників процесу освіти від освітніх послуг, які надають освітні заклади. Якість освіти тлумачать як міру відповідності освіти встановленим вимогам, як сукупність властивостей освіти, які зумовлюють її здатність задовольняти певні потреби громадянина, суспільства, держави, відповідно до призначення освіти [3, с.33].

Необхідно якістю освіти розглядати і як процес, і як результат.

Якість освіти як процес — це сукупність властивостей навчання і виховання, які визначають їх пристосованість до реалізації соціальних завдань щодо формування особистості.

Якість освіти як результат — це сукупність властивостей особистості, яка

* Див. статтю: О. Виговська. Творча педагогічна діяльність як особистісно орієнтована: авторська концепція, технологія. // Директор школи, ліцею, гімназії. — № 4. — 2002. — С.70-76.

фіксується через категорії культури особистості, соціальну громадянську зрілість, рівень знань, умінь, творчих здібностей та мотивованості.

Система управління якістю освіти виступає інструментом, який забезпечує досягнення завдань стабільного функціонування й розвитку освіти.

Реалізація умов формування нової якості освіти здійснюється за допомогою науково-методичного, кадрового й організаційного забезпечення системи управління. Як відомо, управління має унікальне призначення – із аморфного „дешо” зробити „щось” визначене, із розпорошених елементів – відтворити систему, тобто управлінська діяльність відіграла і відіграє роль інтелектуального впровадження. Основний засіб управління – організація, під якою розуміються засоби для досягнення поставленої мети при заданих обмеженнях. Обмеженнями, як правило, виступають ресурси – як внутрішні, так і зовнішні.

Важливими внутрішніми ресурсами управління якістю освіти є: професійно-значущі особистісні якості керівника (рефлексивність, емпатія, мажорність), розвинуті організаторські й лідерські здібності, мотивація. Розвиток цих внутрішніх ресурсів та їх уміле використання є значним фактором успішного управління.

Зупинимося на деяких нетрадиційних ресурсах управління, використання яких суттєво допоможе впливати на забезпечення якості освіти.

Одним із таких нетрадиційних ресурсів ми вважаємо **педагогічне проектування**. Проектування – це спеціальна, концептуально зумовлена та технологічно забезпечена діяльність, спрямована на створення образу бажаної у майбутньому системи [5, с.8]. Проектування виступає сьогодні як нова методологія управління, як особливий вид творчої діяльності, тісно пов'язаний з науковим дослідженням, прогнозуванням, плануванням, моделюванням, програмуванням, соціальним управлінням.

Як стверджують науковці, саме

проектування дозволяє реалізувати ідею саморозвитку освітніх систем, сформувати особистість, здатну орієнтуватися в розмаїтті протиріч сучасного світу, визначати власний шлях саморозвитку, самонавчання і самовизначення в професійній кар'єрі [1, с.167].

Проектування в управлінні педагогічними системами розглядають як розробку основних ознак, напрямів, способів, умов педагогічної та управлінської діяльності.

Педагогічне проектування передбачає цілеспрямоване створення нових, доцільних засобів діяльності, формування свідомості та мислення людей за допомогою випереджальної уяви і практичних дій шляхом реалізації відповідного проекту. Для публікації нової процедури практичної діяльності потрібно осмислити вид і характер вихідного матеріалу перетворень, необхідного оснащення і засобів, характер окремих дій, які треба здійснити, їх порядок.

Реалізацію **компетентнісного** підходу до освіти ми теж вважаємо важливим нетрадиційним ресурсом управління її якістю. У стратегії модернізації змісту загальної освіти чітко визначається, що основними результатами діяльності закладу освіти повинна стати не система знань, умінь, навичок сама по собі, а набір ключових компетенцій учнів в інтелектуальній, правовій, інформаційній та інших сферах.

Компетенція (*competentia*) в перекладі з латинської означає коло питань, у якому людина добре обізнана, володіє знаннями і досвідом. Компетентна в певній галузі людина володіє певними компетенціями, які дозволяють їй обґрунтовано судити про цю галузь і ефективно діяти в ній.

Українськими педагогами під час дискусій, організованих у рамках проекту ПРООН „Освітня політика та освіта „рівний – рівному”, виокремлено ключові компетенції особистості [2, с.86-90]. Постає потреба відповідно до них трансформувати зміст освіти, його відбір і структуру-

вання спрямувати на кінцевий результат освітнього процесу – набуття учнями компетентностей.

Компетентнісний підхід необхідно реалізувати і щодо підготовки та вдосконалення діяльності керівника закладу освіти.

Управлінська компетентність керівника розглядається як сукупність теоретико-методологічних, спеціально-наукових знань, організаційно-методичних, технологічних умінь, відповідних моральних і психологічних якостей, які об'єктивно необхідні для виконання посадово-функціональних обов'язків [4, с.53]. Що ж це за знання, уміння, якості?

Сьогодні на основі досвіду більше 100 університетів з 16 країн-учасниць Болонського процесу **відібрано 30 загальних компетенцій** з трьох категорій: інструментальні, міжособистісні та системні. Їх **класифіковано з точки зору значення для професії і рівня опанування суб'єктом** [1, с. 154], а саме:

- **Інструментальні** – такі, що включають **когнітивні** здібності (здатність розуміти і використовувати ідеї та міркування), **методологічні** здібності (здатність розуміти і керувати оточенням, організувати робочий час, вибудовувати стратегію навчання, приймати рішення і вирішувати проблеми); **технологічні** уміння (уміння, пов'язані з використанням техніки, **комп'ютерні навички** та здібності інформаційного управління); **лінгвістичні** вміння; **комунікативні** компетенції.
- **Міжособистісні** – індивідуальні здібності, пов'язані з умінням **виражати почуття** і **формувати стосунки**, з критичним осмисленням і здатністю до **самокритики**, а також соціальні навички, пов'язані з процесами соціальної взаємодії і співпраці, умінням **працювати в групах**, брати **соціальні та етичні зобов'язання**.
- **Системні** – поєднання розуміння, відношення та знання, що дозволять сприймати співвідношення частин цілого одна з одною та оці-

нювати місце кожного з компонентів у системі, здатність планувати зміни з метою удосконалення системи та конструювати нові системи. Системні компетенції потребують засвоєння інструментальних та базових як підґрунтя.

Для кожної з трьох категорій компетенцій конкретизовано їх набір [1, с.156-158]. Окремо розглядаються спеціальні компетенції.

Визначаючи зміст роботи щодо формування та розвитку управлінської компетентності керівників закладів освіти і в системі післядипломної освіти, і у вищій школі, головним орієнтиром слід обрати саме ці компетенції.

Надійним інструментом, що дозволяє виміряти якість освіти і впливати на неї, є **комплексний моніторинг**, який ми також розглядаємо як нетрадиційний ресурс успішного управління. Моніторинг – це цілісна система досліджень, складовими якої є взаємопов'язані та взаємодоповнючі компоненти: педагогічне, психологічне, соціологічне дослідження та дослідження управління освітньою системою.

Кожний з цих компонентів окремо та сукупно надає можливість одержати, проаналізувати інформацію про стан системи, виявити основні тенденції щодо її функціонування як особистісно-зорієнтованої, визначити проблеми і перспективи, скласти прогноз її подальшого розвитку.

Здійснюючи моніторинг якості освіти, необхідно враховувати відмінність нового уявлення про освіту, а отже, і про її якість. **Сьогодні поняття „освіта” розглядається як нерівнозначне поняття „навчання”, де навчання – лише частина освіти, а не єдина, не домінуюча його складова.** Як зазначає М.М. Поташнік, результати академічних знань стають усе менш головним показником якості освіти, на зміну їм приходять такі важливі характеристики для майбутньої успішності людини в житті, як стійка мотивація пізнання, сформованість над-

предметних способів навчальної діяльності, уміння самостійно вчитися впродовж усього життя тощо. Усе це входить у такий показник, як ступінь розвитку особистості [6, с.86].

Ніколи раніше якість освіти не оцінювалася з позицій, якою ціною досягнуто її результати. Сьогодні ж в оцінку якості освіти як обов'язковий компонент мають входити її негативні ефекти й наслідки. Щоб визначити освіту як якісну, необхідно переконатися в тому, що негативні ефекти й наслідки при її отриманні мінімальні. А такі ефекти, на жаль, є. Це перевантаження дітей, перевтома, дидактогенні захворювання (дефекти зору, сколіоз, постійний стрес, нестійкий тиск), а звідси й відразу до учіння, негативний життєвий досвід.

При оцінюванні якості освіти фактор негативних ефектів, наслідків повинен бути в переліку параметрів оцінювання, якими б високими не були інші показники. Чим з більшими втрачати здоров'я, душевного спокою учня було досягнуто високий результат, тим він більше знецінюється.

Для грамотного визначення якості освіти потрібно порівнювати результати освітньої діяльності з навчальними та виховними можливостями учня, тобто освіта визначається якісною, якщо дитина навчається і виховується на максимумі можливого для неї, що кардинально змінює систему оцінювання якості роботи закладу освіти та конкретного педагога. Для цього необхідно здійснювати діагностику можливостей кожної дитини, постійний моніторинг результатів освіти, без якого її якість визначити неможливо.

Важливим ресурсом підвищення ефективності сучасного управління є управлінський консалтинг. В Україні **консалтинг** (консультації з будь-яких питань, які надають спеціалізовані фірми) **ще не сприймається як невід'ємний елемент управлінської праці**. Водночас потреба у створенні консалтингових служб, консалтинг-центрів в освіті зростає й одночасно від-

биває ступінь їх втручання в процес управління освітою, складність тих або інших проблем.

Як зазначають науковці, в управлінській науці *склалося два підходи до консультування* [8]. Відповідно до першого підходу під процесом консультування розуміється „будь-яка форма надання допомоги стосовно змісту, процесу, структури завдання або серії завдань, за якої сам консультант не відповідає за виконання завдання, але допомагає відповідальним за це” [8, с. 16].

Другий підхід розглядає консультування як особливу професійну діяльність і виділяє ряд характеристик, які їй повинні бути притаманні. „Управлінське консультування – це консультативна служба, яка працює за контрактом і робить послуги організаціям за допомогою спеціально підготовлених і кваліфікованих осіб, що допомагають організації – замовнику виявити управлінські проблеми, проаналізувати їх, дають рекомендації за рішенням цих проблем і сприяють, при необхідності, виконання рішень” [8, с. 26]. У свою чергу консультанта визначають як „особу, що володіє за своїм становищем певним впливом на особистість, групу або організацію, але яка не має прямої влади, щоб зробити зміни або реалізувати програми удосконалення” [8, с. 26].

Одним з головних напрямів діяльності консалтинг-центрів є забезпечення суб'єкта інформацією, яка допоможе самостійно прийняти правильне рішення. *Консалтинг-центри повинні розглядати себе як спеціалізовані банки даних, відшукувати нові шляхи роботи з інформацією і використовувати її для надання педагогам, керівникам педагогічних систем дієвої допомоги*. Важливим у консалтинговій діяльності є використання сучасних інформаційних та Інтернет-технологій, оскільки, за словами Н.І. Плотнікова, консалтинг живе і розвивається на стику „двох стихій” – організаційно-управлінської та технологічної.

Нетрадиційним ресурсом управління якістю освіти в регіоні є педагогічні виставки. Виставки педагогічних ідей, які сьогодні вже стали своєрідним компонентом освітньої структури, дозволяють розширити комунікації, вести рекламно-інформаційну, договірно-правову та іншу діяльність, обмінюватись новими цінностями освіти, надають можливість професійній педагогічній спільноті побачити живий досвід, типові тенденції розвитку освіти в умовах соціально-економічних змін.

На педагогічних виставках-ярмарках демонструється все, що ініціюється та продукується в освітніх системах.

Управлінськими ресурсами освітньої виставки є створення умов, сприятливих для взаємодії закладів дошкільної, шкільної, позашкільної професійної та післявузівської освіти. Така творча взаємодія і реакція педагогічної громадськості на висвітлені в матеріалах виставки пріоритети та ціннісні орієнтири – все це комплекс управлінських впливів, непрямих, опосередкованих, але дуже ефективних і необхідних для системи науково-методичної роботи.

Ресурси виставки як потужної точки перетину інформаційних потоків в освіті можуть бути використані при виконанні таких функцій управління якістю освіти на регіональному рівні:

- моніторинг стану та основних тенденцій освіти, поточних підсумків і кінцевих результатів інноваційних процесів;
- аналіз попиту на освітні послуги і потреби в освіті;
- стимулювання педагогічної діяльності;
- формування продуктивних мотивів науково-методичних досліджень і використання їх результатів у практиці;
- створення умов для становлення і зростання професійної майстерності, підвищення кваліфікації педагогів та керівників закладів освіти;

- пошук нових організаційно-господарських механізмів, розширення джерел фінансування науково-методичної роботи.

Результати і ефективність освітніх виставок можна і потрібно прогнозувати, планувати, оцінювати.

Відтак *повномірне та ефективне використання наявних традиційних і нетрадиційних ресурсів є ключем до успішного управління якістю освіти*. За наукового осмислення модернізації управлінської діяльності, комплексного підходу до використання ресурсів буде забезпечуватись системний підхід в управлінні, який передбачає всебічний розгляд рішень, що приймаються, аналіз можливих варіантів їх реалізації, координацію зусиль щодо стратегічного визначення пріоритетних напрямів подальшого розвитку освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вища освіта України і Болонський процес: Навчальний посібник /За ред. В.Г. Кременя.- Тернопіль, 2004.-384 с.
2. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики /Під заг. ред. О.В. Овчарук.- К., 2004.- 112с.
3. Кац А. Качество образования: подлинный смысл и бессмысленные процедуры //Директор школи. Україна.- 2001.- №3.-С.32-44.
4. Маслов В.І. Наукові підходи до визначення змісту управлінської компетентності керівника загальноосвітнього навчального закладу //Підготовка керівника середнього закладу освіти.- К., 2004.- С.53-61.
5. Мармаза О.І. Проектний підхід до управління навчальним закладом. –Харків, 2003.- 80 с.
6. Поташник М.М. Управление качеством образования в вопросах и ответах //Народное образование. -2002.-№1.- С.85-96.
7. Управління якістю освіти /Лавренюк А.О., Малинич Л.М., Мельник В.В., Гуменюк В.В. – Хмельницький: ХОІП-ПО; Кам.-Под., 2003. – 184 с.
8. Управленческое консультирование. – М., 1992.- Т.1.- С. 123.

МОДЕЛЬ ДЕРЖАВНО-ГРОМАДСЬКОГО УПРАВЛІННЯ ЗНЗ

Управління
школою

Моделювання педагогічних процесів та явищ – необхідний елемент пізнання та управління ними. Воно дає можливість виразити загальний аспект пізнавального процесу, перевести його в теоретичну площину, краще зрозуміти структуру і механізм взаємодії досліджуваної системи.

Як стверджує В. Пікельна, *“моделювання – це бажання людей складність навколишнього світу замінити спрощеною і зрозумілою картиною”* [10].

“Пізнати об’єкт, – пише І. Новік, – означає змоделювати його” [9].

Н. Островерхова визначає моделювання як *“специфічний спосіб пізнання, за допомогою якого одна система (об’єкт дослідження) відтворюється в іншій (моделі)”* [8], тобто кінцевим результатом цього процесу є побудова моделі як перехідного компонента від емпіричного пізнання до теоретичного.

Найпоширенішими формами зображення педагогічних моделей є графічна і текстова. Наприклад, графічне зображення моделей структури управління загальноосвітньою школою дозволяє визначити всі підсистеми, які входять до системи управління, вия-

вити зв’язки між ними, координувати їх взаємодію, коригувати навантаження на кожен структурну одиницю (підсистему), а керівникам – делегувати частину повноважень своїм підлеглим, раціонально розподіляти функціональні обов’язки між членами адміністративно-управлінської ланки, визначити найбільш доцільну структуру управління школою в сучасних умовах та в майбутньому.

У науці встановлено певний порядок побудови моделі. Він складається з визначення завдання; побудови моделі; перевірки розробленої моделі на достовірність; експериментального випробування моделі (застосування моделі (застосування в реальному житті); поновлення моделі [8].

В.С. Пікельна сформулювала основні положення теорії моделювання управлінської діяльності керівників шкіл [10]. Нижче наводимо вибірку з цих положень, яку можна використати для створення цілісної моделі державно-громадського управління загальноосвітнім навчальним закладом:

- усі види внутрішньо-шкільного управління можна та треба моделю-

**Іван
ДОВБУШ**

Спеціаліст I категорії відділу освіти Ізяславської райдержадміністрації Хмельницької області

Директор школи, ліцею, гімназії № 1'2006

вати як для глибокого пізнання суті явищ, що відбуваються, так і для свідомого управління;

- управління моделювання починається з розробки мети школи, що відображає соціальне замовлення системі освіти з боку суспільства, однак “мета школи” й “мета управління” – поняття не тотожні;
- мета школи органічно взаємопов’язана з інтересами та потребами педагогічного й учнівського колективів і пов’язана з особистими інтересами всіх учасників навчально-виховного процесу;
- моделювання управлінської діяльності слугує “механізмом переведення” соціально значущих цілей школи в мотиви діяльності кожного члена педколективу;
- конструювання ідеалізованих об’єктів методологічно пов’язане з теорією систем і системно-структурним підходом, при цьому будь-яка школа має свої стратегічні цілі, які декомпонуються на тактичні завдання (розробка дерева мети);
- модель школи або модель будь-якої її ланки має свої функції, які є відображенням функцій об’єкта-оригіналу (абстракція тотожності – об’єктивно потрібна умова моделювання);
- на основі стратегічних і тактичних завдань функціонування систем-об’єктів розробляються їхні організаційні структури (проекти структурних ієрархій) та цільові програми діяльності всіх ланок навчально-виховного процесу;
- при моделюванні слід виявляти найбільш важливі організаційні підструктури школи, оскільки число структурованих підсистем має бути оптимальним для управління школою;
- при соціологічному моделюванні особливу роль у розробці моделей відіграє алгоритм, що дозволяє розробляти структуру взаємодії;
- не зважаючи на складність і специфіку педагогічних процесів, окремі їх сторони піддаються точному обліку й можуть бути внесені в моделі управління школою, які розробляються;

- організаційне моделювання пов’язане з програмуванням діяльності підсистемних структур на основі виявлення найбільш значущих для функціонування системи “зв’язків – відносин”;
- методологія моделювання управлінської діяльності на рівні організаційного впливу пов’язана з розробкою знакових (символічних) моделей, що дають змогу пов’язати мету й результат діяльності через органічний взаємозв’язок загальних (технологічних) функцій управління (розробка графічних планів).

Розробка сучасних моделей управління вимагає глибокого системного аналізу теорії і практики соціального управління, менеджменту як його складової частини, специфічних умов функціонування навчальних закладів.

Навчальний заклад – це складне багаторівневе системне утворення, тому пошук ефективних методів управління ним можливий тільки з використанням системного підходу як основного методологічного інструментарію, всебічного аналізу функціонування досліджуваного об’єкта і його структурних компонентів [7].

Системний підхід дозволяє виявити “слабкі місця” функціонування системи, дає змогу обґрунтовано визначити мету, передбачити умови для виконання поставлених завдань і одночасно здійснювати контроль за перебігом їх розв’язання.

При побудові моделі управління школою слід пам’ятати, що навчальний заклад є соціально-педагогічною системою, характеризується величезною кількістю властивостей і зв’язків, які важко піддаються обліку. Визначити головні з них потрібно для організації ефективного управління.

Особливості системного підходу з метою аналізу й подальшого функціонування управління навчальним закладом як відкритою соціальною системою було визначено В. Масловим [7]. До них належать:

- а) відносність системи (дослідником визначаються в системі ті якості,

які він вважає істотними з точки зору завдання, що стоїть перед ним);

б) практична спрямованість системного підходу (будь-яка властивість може бути важливою і незначною);

в) об'єктивність дослідження.

Перехід від державного до державно-громадського управління освітою в Україні передбачає створення дієвих моделей такого управління, які б дали можливість у багатьох випадках формальне ставлення громадськості (особливо на рівні внутрішньошкільного управління) перевести в площину конструктивної співпраці з адміністрацією школи.

Процеси демократизації управління породили певний спектр підходів до вирішення цієї проблеми. З'явилися такі поняття, як адаптивне управління, співуправління, партисипативне управління.

Розкриємо детальніше сутність, на наш погляд, найбільш прийнятних варіантів моделювання державно-громадської форми управління в освіті, спираючись на дослідження Г. Єльнікової [3]. Вона, зокрема, виділяє такі моделі державно-громадського управління:

1. Модель структурно-громадського супроводу.
2. Модель інформаційно-громадського супроводу.
3. Модель субординаційно-проміжного партнерства.

На основі аналізу різних підходів до побудови моделі державно-громадського управління освітнім закладом вважаємо, що найбільш прийнятною для створення механізму державно-громадського управління загальноосвітньою школою є модель структурно-громадського супроводу, де субординаційна вертикаль державної природи супроводжується на кожному шаблі відповідною громадською структурою. Для координації дій суб'єктів державно-громадського управління в ній використано принцип наскрізно-рівневої адаптації та діалогічної узгодженості, що передбачає взаємну адаптацію мети державної і

громадської складової за вертикаллю та в горизонтальних шарах управління. Діалогічне узгодження забезпечує зближення різних точок зору, що допомагає досягти взаєморозуміння і запобігає виникненню конфліктів.

Специфіку школи як соціальної системи визначає склад колективу, до якого входять дорослі й діти. Водночас діяльність загальноосвітньої школи пов'язана з батьками, сім'ями учнів, громадськістю. Тому загальношкільний колектив містить у собі педагогічний, учнівський колективи та батьків, які є об'єктами управління, а в умовах демократизації виступають як суб'єкти внутрішньошкільного управління. Саме це викликає труднощі щодо організації загальношкільного колективу, особливо під час творення організаційної структури, адекватної процесам, що відбуваються у школі в умовах реформування освіти.

Під структурою державно-громадського управління школою слід розуміти таку організацію управління, в якій відповідним чином розміщені керівники школи, педагоги й інші учасники навчально-виховного процесу та встановлені між ними взаємовідносини, спосіб передачі інформації. Кожний елемент структури має чітко визначені функціональні обов'язки.

З позиції системного підходу до побудови структурної моделі державно-громадського управління загальноосвітнього навчального закладу спочатку виділимо *множину елементів, взаємозв'язок яких зумовлює реалізацію принципів державно-громадського управління*. Такими елементами в нашій моделі будуть: професійні суб'єкти (вчителі), громадські некомерційні суб'єкти (батьки, учні школи II-III ступенів), муніципальні суб'єкти (представники органів місцевого самоврядування), державні суб'єкти (відділ освіти, дирекція школи), громадські комерційні суб'єкти (представники бізнесових структур, підприємств мікрорайону школи), фі-

зичні особи (окремі громадяни, в тому числі колишні випускники школи). З цієї множини можна виділити дві підмножини: суб'єкти державної природи (відділи освіти, дирекція школи) і суб'єкти громадської природи (решта).

Кожен із цих елементів повинен мати доступ до управління загальноосвітнім навчальним закладом. Для суб'єктів громадської природи модель передбачає три рівні доступу до участі в управлінні школою.

Перший рівень – участь в управлінні через раду школи, яка приймає управлінські рішення відповідно до повноважень, визначених статутом школи.

Другий рівень – участь в управлінні школи через діяльність колегіального органу управління школою (педради, вчителі), та органів громадського і учнівського самоврядування – батьківський комітет, піклувальна рада, учнівський комітет (парламент) школи.

Третій рівень – індивідуальна участь через партисипативні структури тимчасового характеру (ініціативні групи, комісії, погоджувальні ради, конференції, збори).

Участь громадськості в управлінні через органи самоврядування в рамках школи є лише складовою частиною системи державно-громадського управління загальноосвітнім навчальним закладом. Аналіз показує, що будь-яка *освітня система* з огляду на свою специфіку має обмежені можливості для самореформування [11]. Т. Шамова вказує *ряд причин, що зумовлюють це*:

- замкнутість, корпоративність педагогічного колективу;
- авторитарна система мислення й діяльності адміністраторів освіти й учителів як наслідок тривалого панування авторитарної педагогіки.

Як показує світовий досвід, “зміни в середині освітньої системи в багатьох країнах були скоріш за все ре-

зультатом зовнішнього впливу, ніж їхньої власної ініціативи” [11]. Отже, *без громадської структури за межами школи, яка б визначала стратегічні напрями діяльності освітнього закладу, суспільне замовлення, впливала б на обсяги фінансування й кадрову політику, забезпечити його функціонування в режимі розвитку неможливо.*

У нашій моделі *таким органом є освітня громадська рада мікрорайону школи*, що має діяти згідно із законодавством України про освіту, Положенням про державно-громадське управління загальною середньою освітою в Україні (на цей час його ще не прийнято).

Державна складова в моделі представлена районним управлінням освіти та дирекцією школи і має кілька рівнів лінійного управління – ієрархічну структуру.

Вищий рівень цієї системи забезпечує районний відділ освіти, другий рівень – директор школи, третій рівень – заступники директора з навчально-виховної, виховної та адміністративно-господарської роботи, педагог-організатор.

Для поєднання в нашій моделі громадської та державної складової використано модель структурно-громадського супроводу, в якій субординаційна державна вертикаль супроводжується на кожному шаблі відповідною громадською структурою. Основним завданням громадських структур є незалежна експертиза стану справ в освіті та діалог із владними структурами для встановлення балансу інтересів громадськості та органів управління загальною середньою освітою.

На рівні районного відділу освіти перебуває освітня громадська рада мікрорайону школи. На рівні директора школи – загальні збори колективу і рада школи як постійно діючий громадський орган.

На рівні заступників – педагогічна рада, батьківський комітет, учнівський парламент, піклувальна рада.

Управління школою потребує безперервної обробки інформації. Інформація, яка супроводжує управлінський процес, створює три різноспрямовані потоки [5].

Використавши такий підхід, ми в пропонованій моделі (див. схему 1) виділяємо два вертикальних потоки: *спадний* – детермінаційна інформація управлінських підструктур державної природи, і *висхідний* – претензійна інформація громадських підструктур та *горизонтальний* діалогічний потік на кожному управлінському рівні.

Для координації дій суб'єктів державно-громадського управління використано принцип наскрізно-рівневої адаптації та діалогічної узгодженості [4]. Він передбачає взаємну адаптацію цілей державної і громадської складової за вертикаллю та в горизонтальних шарах управління. Діалогічне узгодження забезпечує зближення різних точок зору, що допомагає досягти взаєморозуміння й запобігає виникненню конфліктів.

Реалізація цього принципу здійснюється через наявність у нашій моделі адаптаційних вузлів, які є аналогом адаптаційних модулів, запропонованих Г. Єльниковою [4]. На практиці він може бути реалізований через спільні засідання, наради, погоджувальні зустрічі, круглі столи за участю представників державних і громадських суб'єктів управління.

Графічне відображення структурної моделі державно-

но-громадського управління загальноосвітнім навчальним закладом показано на схемі 1. Схема 2 показує формування висхідного інформаційного потоку, що містить претензійну інформацію органів громадського самоврядування. На схемі 3 показано джерела формування органів громадського самовря-

Схема 1.
Структурна модель державно-громадського управління школою

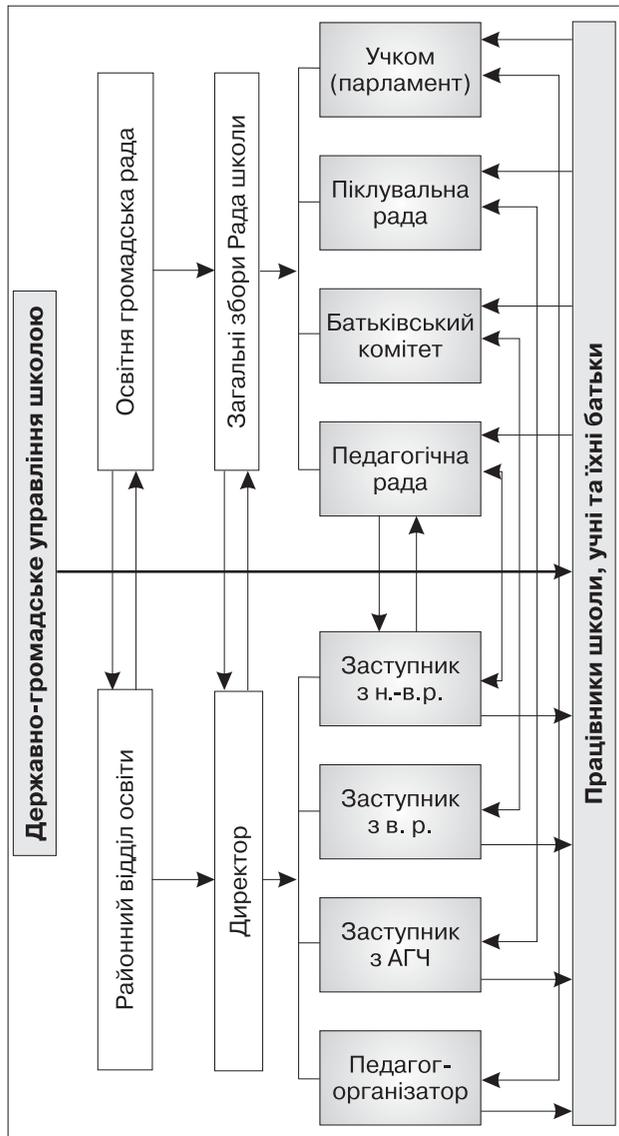

Схема 2.
Формування висхідного інформаційного потоку

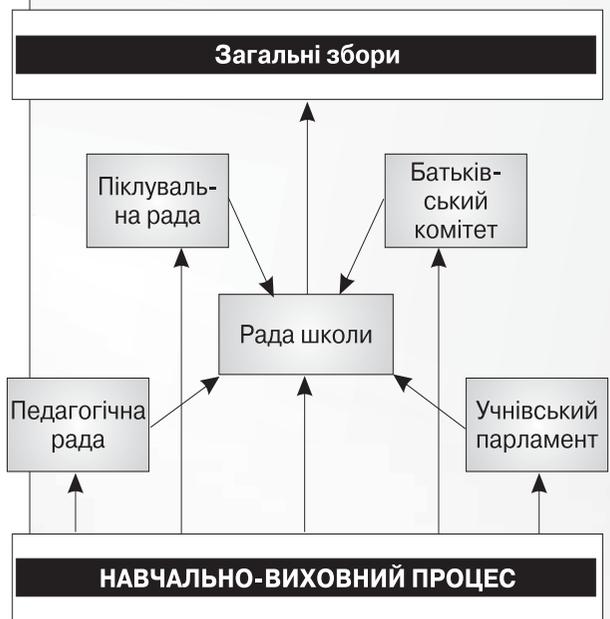

Схема 3.
Джерела формування органів громадського самоврядування школи

дування загальноосвітнього навчального закладу.

Побудована нами модель має певні відмінності й неузгодженості з реальною структурою управління загальноосвітнім навчальним закладом. Зокрема, відсутність нормативно-правової бази не дає можливості існування такої структури, як освітня громадська рада мікрорайону школи. Як уже було зазначено, її діяльність має базуватися на “Положенні про державно-громадське управління загальною середньою освітою в Україні”, однак **положення такого на цей час ще не розроблено.** Є неузгодженість у визначенні статусу педагогічної ради, **положення про яку на цей час з урахуванням переходу на державно-громадське управління також ще не розроблено.** У Законі “Про загальну середню освіту” (ст. 39) педагогічна рада визначається як колегіальний орган управління загальноосвітнім навчальним закладом [1]. У Примірному статуті загальноосвітнього навчального закладу, затвердженому наказом Міністерства освіти і науки України №284 від 29.04.02, педагогічна рада визначається як постійно діючий дорадчий колегіальний орган [2].

На наш погляд, педагогічна рада має бути постійно діючим колегіальним органом управління навчально-виховним процесом, що реалізує право педагогів на участь в управлінні школою.

Як уже було зазначено, побудована нами модель має певні відмінності й неузгодженості з реальною структурою управління загальноосвітнім навчальним закладом. Порівняльний аналіз створеної моделі державно-громадського управління з існуючою практикою керівництва в школі на основі вивчення системи державно-громадського управління Мислятинської ЗОШ I-III ступенів Ізяславського району Хмельницької області показав:

- за суб'єктивним складом у рамках школи управління відповідає нашій моделі, однак відсутність освітньої громадської ради мікрорайону школи не дозволяє повністю ототожнити структурну модель державно-громадського управління з реальною структурою управління школи;
- певна невідповідність є в механізмах функціонування інформаційних потоків процесу управління (слабко прослідковується висхідний потік претензійної інформації громадської складової управління).

Попри деякі розбіжності нашої моделі з системою державно-громадського управління Мислятинської ЗОШ I-III ступенів, планомірна і послідовна діяльність дирекції школи щодо розвитку органів громадського самоврядування дає вагомий результат: виконується право педагогів, учнів та їхніх батьків на участь в управлінні школою, створюються сприятливі передумови для адаптації дітей до умов суспільства, значно зросла підтримка школи з боку громадськості у вирішенні проблем, пов'язаних із матеріально-технічним забезпеченням освітнього закладу, комп'ютерним оснащенням навчально-виховного процесу, належна увага приділяється соціальному захисту дітей з малозабезпечених сімей.

Вибраний нами підхід у моделюванні системи управління школою на

державно-громадських засадах, на наш погляд, *дає змогу* в багатьох випадках *формальну участь громадськості в управлінні школою зробити більш дієвою і корисною*. Для цього потрібно:

- розробити власну модель демократичної школи, яка б ураховувала її специфіку, стан розвитку громадської активності мікрорайону та організовувала процес її реалізації;
- розробити внутрішньошкільну нормативно-правову базу державно-громадського управління.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України "Про загальну середню освіту". – К., 1999. – 34с.
2. Примірний статут загальноосвітнього навчального закладу, затверджений Наказом Міносвіти і науки України №284 від 29.04.02. // Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки. – 2002. – №23. – С. 12-32.
3. Єльнікова Г. Управління вертикальне і горизонтальне// Управління освітою. – 13-14 липня 2003. – С.4-5.
4. Єльнікова Г. Основи адаптивного управління: курс лекцій. – К.: ЦППО АПН України, 2002. – 133с.
5. Єльнікова Г. Новий погляд на управління загальною середньою освітою. // Імідж сучасного педагога. – 2002. – № 3-4. – С. 28-29.
6. Мескон Н.Х., Альберт М., Хедоурі Ф. Основи менеджмента. – М.: Дело, 1992. – 702с.
7. Маслов В.Й., Драгун В.П., Шаркунова В.В. Теоретичні основи педагогічного менеджменту: Навч. пос. для працівників освіти. – К., 1996. – 87с.
8. Островерхова Н. Моделювання в управлінській діяльності директора. // Директор школи. – 1999. – №8-9. – С.28-34.
9. Новик И. Вопросы стиля мышления в естествознании. – М., 1975. – С.37.
10. Пікельна В. С. Управлінські моделі в керівництві школою. // Радянська школа. – 1989. – №6. – С.56.
11. Шамова Т.И. Анализ путей развития государственно-общественного управления в образовании России// Управління школою. – 2003. – №9. – С.12-13.

Управління
школою

ЯК ЗРОБИТИ УПРАВЛІННЯ ШКОЛОЮ ДЕМОКРАТИЧНИМ

Стежачи за публікаціями в журналі „Директор школи, ліцею, гімназії”, я виділила для себе матеріали про співробітництво НПУ ім. М.П. Драгоманова і Фолькуніверситету в Умеа (Швеція) щодо підготовки керівних кадрів навчальних закладів.

Маючи деякий досвід вивчення системи освіти в європейських державах (Нідерланди, Німеччина, Польща), не була здивована основними підходами в управлінській діяльності шведських колег. Вони мені зрозумілі, і, більше того — я їх повністю поділяю. Школа має бути суспільною інституцією, де учнів навчають, як жити в демократичному суспільстві (хоча в європейських державах сталою демократією і спеціальні інституції для цього).

Але я хочу зупинитися на тому, що перешкоджає сучасному управлінню українською школою, тобто виконанню головних завдань у роботі директора, а саме — „організувати й підтримувати навчальний процес,

слідкувати за дотриманням демократичних принципів усіма суб'єктами навчального процесу в школі і т. ін.” (Директор школи, ліцею, гімназії. — 2004. — № 5. — С.92.), а також постійно особисто спілкуватися з учителями, учнями, батьками. Я думаю, що багато моїх колег однозначно дадуть відповідь на таке запитання — це паперовий вал, безкінечні перевірки шкіл з будь-яких питань. Цікавлячись цією темою — модернізація управління освітою, знайшла цікаві матеріали щодо російського проекту модернізації управління освітою на муніципальному та регіональному рівнях. Прочитала і подумала, що, практично, це написано про нас, тільки не чула я про такі українські проекти. А варто було б!

Наведу тільки основні висновки учасників проекту, підкреслені як **ключові проблеми органів управління освітою**:

- „Втручання” працівників органів управління в непридатні їм функції. Ця традиція, накопичувана десятиліттями, дуже сильно перевантажує управлінців, керівників шкіл, учителів.

- Контролю піддається все і вся, що призводить до неефективності їхньої діяльності і зменшення можливості розвитку керованого

**Тетяна
ДРОЖЖИНА**

Директор Харківського ліцею № 149, віце-президент АКШУ

об'єкта — системи освіти. Контролюється все — на кожний запит потрібно надіслати письмовий звіт. Не кажучи вже про численні тематичні й комплексні перевірки.

- Нерозрізненість основних і другорядних функцій управління. Дійсно, у величезній лавині паперів уже втрачається сенс — що головне, що другорядне.
- Позиція транслювання і контролю керівних указівок. Будь-яка вказівка зверху — нижчий рівень розробляє „детальні плани заходів” і т. ін. Дуже знайоме, чи не так?

Ось і виходить, що левову частку часу директора школи відволікають на речі, які або зовсім, або мало стосуються безпосередньо нашої роботи. Тому я *повністю погоджуюся з думкою шведських фахівців, що подальший розвиток нашої освіти лежить у напрямі повної децентралізації системи освіти, раціональної демократизації процесу управління.* Це буде дійсно демократично, якщо дати змогу працювати самостійно, визначаючи разом із батьківською громадою основні пріоритети в роботі, і повністю відповідати за результати. Мені дуже імпонує такий підхід. Кожен учитель і директор мають відповідати за свою ділянку роботи. Уже кілька років адміністрація нашого ліцею запроваджує чітке делегування повноважень у своїй роботі. З цією метою ми запровадили з цього року систему адмініс-

тративного тестування учнів, виробили систему власних цінностей, слідкуємо за дотриманням демократичних принципів спілкування.

Але, на мою думку, *не можна вимагати демократизації в школах, не модернізуючи систему управління освітою.* Зрозуміло, що не можна одночасно це зробити, але ж треба поставити цю проблему і починати її вирішувати. Пропонується взяти за основу принцип раціональної централізації управління: втручання керівного органу в діяльність підпорядкованих закладів має здійснюватися лише в тому випадку, коли він не забезпечує реалізації своїх завдань.

Не думаю, що це буде важко запровадити.

Важче буде перебудувати свідомість управлінців, щоб змінювати свої стосунки на ґрунті конструктивної взаємодії, використовуючи партнерські та договірні відносини.

А директорів слід навчати й готувати до роботи на засадах демократичної школи, запровадження сучасних досягнень шкільного менеджменту. Думаю, що це дуже важливо і корисно, а керівники проекту заслуговують на велику подяку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Жерноклеєв І. Шляхи евроінтеграції у підготовці директорів середніх загальноосвітніх шкіл України. // Директор школи, ліцею, гімназії. — 2005. — № 5. — С. 92.

2. Новиков А., Новиков Д. Модернізація управління освітою. // Народное образование. — 2005. — № 5. — С. 74-76.

Левову частку часу директора школи відволікають на речі, які або зовсім, або мало стосуються безпосередньої роботи

Це буде дійсно демократично, якщо дати змогу працювати самостійно, визначаючи разом із батьківською громадою основні пріоритети в роботі, і повністю відповідати за результати

Управління
школою

ЦІЛІСНИЙ РОЗВИТОК ДИТИНИ:

ЕЛЕМЕНТИ АВТОРСЬКОЇ ТЕХНОЛОГІЇ

**Ольга
ВИГОВСЬКА**

Старший науковий співробітник відділу теорії та практики педагогічної майстерності Інституту педагогіки і психології професійної освіти АПН України, доцент, кандидат педагогічних наук, головний редактор Всеукраїнського науково-практичного журналу „Директор школи, ліцею, гімназії”

Розв'язок проблеми цілісного розвитку дитини у навчально-виховному процесі визначено АПН України одним із пріоритетних напрямлень. У своїй новій книзі президент АПН В.Г. Кремень до пріоритетів педагогічної підготовки вчителів відносить: „...готовність учителя до цілісного бачення дитини і готовність, викладаючи конкретний предмет, забезпечувати системний розвиток школяра, системне бачення світу, *готовність органічно поєднувати навчальний і виховний процес* (курсив наш – О.В.).

... Ми повинні забути часи розподілу сфер навчання і виховання. Це єдина діяльність щодо сприяння формуванню особистості” [15, с.110].

Аналіз дисертаційних досліджень з проблеми підготовки вчителів свідчить про неможливість їхнього природного переходу до зазначеної діяльності. Тож остання потребує свого наукового проектування і є сучасною науковою і практичною проблемою.

Дійсно, сучасна українська школа потребує нового вчителя, а педагогічна наука – нових засад, у першу

чергу, самої педагогічної діяльності.

Розробка наукових засад сучасної педагогічної діяльності є одним із завдань нашого дисертаційного дослідження.

Система таких умінь, що відповідає певному рівню сформованості у вчителів педагогічної діяльності як категорії особливості і, фактично, забезпечує вчителям готовність здійснювати сучасну педагогічну діяльність, презентує розуміння ними суті, її кінцевого результату, і складає педагогічні засади його проективної діяльності.

Про деякі з таких умінь йтиме мова у цій статті.

Тож завдання цієї статті наступні:

- **Продемонструвати**, за яких умов навчально-виховний процес стає засобом розвитку дітей, перетворюється у люднотворчий – означити з принципом конструювання такого підходу.
- **Показати**, що вчителям треба знати і вміти, щоб „вести дітей за собою”, щоб забезпечувати дитині індивідуальну траєкторію її власного розвитку, до того ж все це одночасно з предметно-методичною діяльністю учителя. Покликана це зробити авторська техноло-

гія створення адресного середовища, що ґрунтується на основі авторської педагогічної концепції людини та забезпечує індивідуальну траєкторію навчання, виховання й розвитку кожної дитини, яку й має опанувати учитель – у цій статті знайомимо з її деякими можливостями.

Передумовою здатності вчителя здійснювати людинотворчу освіту є оволодіння ним авторською педагогічною концепцією людини (див. вріз на с. 79,80).

Достатньою умовою для запровадження у школах цілісного людинотворчого навчально-виховного процесу є забезпечення науково-методичного супроводу індивідуальної траєкторії розвитку як дитини, так і вчителя. Його складниками є системно-точкова методика та технологія визначення „тонких місць”, яка виявляє внутрішні чинники потенційних тем для розробки адресних педагогічних проєктів, здійснення яких гарантує природовідповідність діяльності вчителя.

З ними далі й познайомимо читача.

МЕТОДОЛОГІЧНИЙ ОРІЄНТИР У ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ

Щоб зрозуміти практичну роль педагогічної концепції людини у реальній діяльності вчителя, почнемо з прикладу, бо добре пам'ятаємо слушне зауваження О. Савченко: „Нам не бракує концепцій, нам бракує кон-

КОНЦЕПЦІЯ ЛЮДИНИ:

відмінна ознака і суть

З цією концепцією наш читач вже мав можливість познайомитися у попередніх числах нашого журналу [8, с. 41]. Тут же викладемо лише її основні позиції.

Її квінтесенцію складає поняття „людина”, яке виокремлюється серед усталених в українській педагогічній науці і практиці понять.

Центральна позиція в ньому належить не „особистості”, а людині по суті.

Зіставний аналіз проаналізованих нами психологічних теорій розвитку дитини [7, 63–65; 8; 17, 3–14; 20], теоретичний аналіз суджень різних наукових шкіл [1, 2, 3, 5, 6, 12, 13, 14, 16, 18, 19, 21, 22, 24, 25, 26, 27] дозволяє у контексті авторської концепції стверджувати наступне:

- *людина первісно (від народження) є індивідуальністю*, „природне в людині” характеризується тими особливостями, що і складають сутність індивідуальності, що і дає нам право вважати новонароджену людину вже індивідуальністю, а тому її виникнення й не залежить від навчання – *дозрівання дитини йде попереду навчання*;
- людина розвивається протягом свого життя разом зі своєю індивідуальністю як *незалежно від навчання*, так і у свідомому періоді – саме у *процесі навчання*, якщо воно розвивально-цілеспрямоване, що на пряму залежить від тих умов, що створюються у шкільному колективі та й у навчально-виховному процесі;
- *особистість розглядається нами як інструмент пошуку людської сутності* (відповіді на одвічне питання „Хто Я?”) – і так до досягнення нею своєї вершини в собі.

Є суттєва відмінність між поняттями „індивідуальність” і „особистість” – останнє не є вродженим, а отже її якість на пряму залежить від якості, насамперед, процесів навчання і розвитку.

Виходячи з нашого розуміння людини, її призначення і становлення, перефразуємо широко відому в педагогічних колах Ільєнківську фразу: „Індивідом народжуються, особистістю стають, індивідуальність обстоюють” [2] і висловимося щодо цього тезисно: „*Народжуються людиною-індивіду-*

Схематично це можна проілюструвати так:

Людина у момент народження	Людський розвиток у навчально-виховному процесі	Людина у момент досягнення своєї вершини
індивід + індивідуальність	Враховуємо: індивід + індивідуальність Розвиваємо: особистість + індивідуальність	Людина-вершина

альністю, яку обстоюють все життя. Стають особистістю і з її допомогою розвивають, являють та обстоюють власну індивідуальність і у такий спосіб досягають вершини в собі – Людини”. Коротко це може виглядати так: „**Людиною-індивідуальністю народжуються. Особистістю стають. Індивідуальність обстоюють. Людини-вершини досягають!**”. У цій фразі – квінтесенція авторської концепції людини, суть шкільної програми розвитку дитини та головні орієнтири для педагогічної діяльності.

Чому ми вважаємо, що назріла потреба переосмислити крилату фразу В. Ільєнкова?

На нашу думку, з одного боку, її лаконічність приваблює і вчених, і вчителів, а, з іншого, розставлені в ній пріоритети щодо понять, складових поняття „людина”, про які йдеться у статті, заважають розумінню вчителями, до чого саме (в людині) їм слід прикладати свої зусилля, а де їм краще не втручатися, але знати і розуміти, що відбувається і чому. Тож користування Ільєнківською фразою загальмовує процес становлення людини через невідповідність йому його фундаменту – базового поняття „людина” і у такий спосіб перешкоджає ефективній педагогічній практиці.

Відповідно на запитання, а що зміниться у педагогічному процесі, якщо станемо користуватися цією концепцією людини.

Перш за все, має ствердитись безумовне, сутнісне сприйняття маленької людини-індивідуальності, на яку вже не можна не зважати. Мало того, **первісно закріплюється інша позиція як самого педагога, так і представників, що оцінюють його діяльність, – визнання наявності в дитині її індивідуальності з моменту народження.** Така позиція багато до чого зобов'язує усіх причетних до процесу розвитку дитини і передусім це торкається вчителів як партнерів, спів суб'єктів цілісного навчально-виховного процесу.

Тепер відносно стає і оцінка результатів педагогічної праці, бо опосередковується індивідуальними особливостями школярів, індивідуальними можливостями вчителя.

Вчителям ще належить навчитися працювати з цим: **природо відповідна діяльність повинна восторжествувати в українській школі; поки що вона частіше декларується, оскільки сьогодні ціллію і головним, безпосереднім результатом школи та вчителя є становлення особистості дитини в навчальному процесі, а „індивідуальність” – всього лише аспект, і цим усе сказано.**

В контексті даної концепції ми розглядаємо і поняття „цілісності”, яке стосується і поняття людини – цілісної людини, і навчально-виховного процесу – цілісного навчально-виховного процесу (або цілісного людино творчого навчально-виховного процесу), та й, взагалі, підходу до розв'язання педагогічних задач і проблем – цілісного підходу. Всі зазначені різновиди понять мають спільну основу – розуміння цілісності людини як комплексу її складових: індивід, індивідуальність, особистість, „вершина” людини.

кретних пропозицій, як це робити!” Тож і проілюструємо на прикладі конкретного учнівського колективу реальні результати педагогічної діяльності вчителя, який працює в цьому класі, але не опанував педагогічну концепцію, а також результати гіпотетичні, які він зможе досягти у природовідповідній педагогічній діяльності, розробленій у відповідності до зазначеної педагогічної концепції людини.

За даними, зібраними нами за допомогою системно-точкової методики (С-Т методика вже відома читачам за публікаціями у Всеукраїнському науково-практичному журналі „Директор школи, ліцею, гімназії” та й за іншими виданнями – див.: [9, 10, 11], а також вріз на с.82), у реальному 7-Б класі половина дітей – представники сильного (швидкого – див. табл.1, колонка 3) типу вищої нервової діяльності, а половина – слабкого (повільного – див. табл.1, колонка 2) типу.

Останніх, які від народження мають зазначену індивідуальну особливість, у класі 14. Показово, що під час педагогічного консилиуму вчителі, які працюють із цим класом, до слабких і дуже слабких учнів (таких, за їх думкою, 5 і 9 – див. табл.2, колонки 4 і 5) віднесли саме дітей з повільним типом реагування.

Ототожнення вчителями типу людської індивідуальності дитини з її якістю як учня демонструє абсолютне нерозуміння ними людської природи, наслідком чого

стає невміння самого педагога творити адекватні умови для усіх без винятку дітей щодо їхнього цілісного людського розвитку. Наслідки, гадаю, всім відомі. До них, вважаю, слід віднести і дидактогенічні хвороби у школярів, кількість яких з кожним роком зростає.

Задамо собі запитання: „Якби наш учитель добре знав пропоновану в цій статті педагогічну концепцію людини, чинив би він так само як зараз?” Напевно, ні! Він був би обізнаний з роллю природних індивідуальних рис дитини, знав, що кому притаманне й враховував це у своїй педагогічній діяльності. Правило „не нашкодь” стосується саме „індивідуальності” як компоненту поняття „людина”.

Отже, аналіз отриманих експериментальних результатів обґрунтовує необхідність опанування кожним вчителем концепції людини, про яку йдеться у статті, як методологічного орієнтира педагогічної діяльності вчителя, яка за виконання зазначеної умови набуває здатності бути природовідповідною.

Тоді *точками прикладання сил педагога стають* структурні компоненти людини як поняття, а саме: *індивід, індивідуальність, особистість*. Вчитель стає здатним навчити дітей свідомо вибудовувати компенсаторні стилі своєї навчальної діяльності, а також і сам набуває такої спроможності по відношенню до власної педагогічної діяльності. *Допомогти дітям зробити це завчасно, поки не втрачено віри в себе, в красу природи людської, у вищу справедливість наявного індивідуального різноманіття – це головне завдання педагога, його професійний обов’язок, до речі, за виконання якого вчитель має нести персональну відповідальність*.

Наш вчитель знає не лише “що?”, “як?”, а і “чому так треба робити?”, які можливі наслідки такої діяльності та як запобігти небажаному. Очевидно для вчителя й те, які наявні фактори людського розвитку слід задіяти (їх з’ясуванню й слугує *системно-точкова методика виявлення чинників розвитку дитини в конкретному учнівському колективі*), щоб у вихованців

Таблиця 1.

Клас	Фізіологічний потенціал учнів			Прогностичний потенціал особи					
	Повільний (П)	Швидкий (Ш)	Відповідальний (відсутня різниця між П і Ш – Змішаний)	Спрямованість			Рівень домагань		
				С (суспільна)	П (пізнавальна)	Я (на гарантований успіх для себе)	Високий (В)	Середній (С)	Низький (Н)
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
7-Б	14	14	-	-	17	7	7	14	3

Таблиця 2.

Клас (кількість дітей)	Сильні	Середні	Слабкі	Дуже слабкі	Опора вчителів у вихованні	«Складні»	Достатньо виховані в сім’ї	Добре виховані, але потребують корекції	Діти, якими ніхто не займається	Діти, які перебувають під впливом сім’ї вулиці	Діти, виховані в сім’ї і педагогічної допомоги не потребують
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
7-Б (30)	12	4	5	9	11	-	17	3	1	9	21

АЛГОРИТМ ДІЯЛЬНОСТІ УЧИТЕЛЯ З ТВОРЕННЯ АДРЕСНОГО СЕРЕДОВИЩА З ВИКОРИСТАННЯМ СИСТЕМНО-ТОЧКОВОЇ МЕТОДИКИ:

- Оберіть клас, з якого Ви хочете почати запровадження у свою педагогічну діяльність людинотворчої технології.
- Проведіть анкетування учнів класу за системно-точковою методикою. (З анкетною та методикою обробки даних Ви можете ознайомитися за вище вказаними джерелами). Фактично діагностуємо лише те, що потрібно для ефективної роботи учителя, що сприяє свідомій діяльності учителя – йому стає зрозумілим усе, що він робить, для чого, як робить і чому?
- Проаналізуйте дані і зафіксуйте їх у таблиці стану чинників особистісного розвитку учнів такого-то класу. – Отримайте точки адресної роботи з вихованцями (приклад таких даних для конкретного класу, в нашому випадку 7-Б – див. табл.1, 3, 4, 5).
- Дані діагностування покладіть в основу розробки адресної педагогічної діяльності.

Наявна діагностична інформація надає можливість створювати значущі як особистісне, так і інформаційне середовища. Отже, з'являється можливість наповнювати урок значущими видами діяльностей та такими ж відносинами між дітьми, ними і вчителями, їхніми батьками; користуватися значущими джерелами й отримувати значущу інформацію для дітей саме цього класу. У такий спосіб, до речі, економиться час і енергія педагога, а учень набуває здатності рухатися по власній траєкторії розвитку.

Отак і твориться значуще людське інформаційно-розвивальне середовище.

“ТОЧКИ ОПОРИ” У ПЕДАГОГІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Впадає в очі значний перепад у результатах ПІФ (ПІФ – показник інтелектуального фону класу, поняття введено в педагогічну практику В.О. Сухомлинським) щодо гуманітарних і фізико-математичних дисциплін, з одного боку, і природничо-географічних – з іншого; вони відповідно дорівнюють 6, 5 і 9 балам за 12-бальною шкалою оцінювання (див. табл.4, колонки 4, 3, 2). Враховуючи те, що діти цього класу мають навчальні здібності вище середніх, напрашується висновок, що причина такого розкиду зумовлюється інтересом дітей до вивчення природничо-географічних дисциплін. Звідси випливає, що діти повинні цікавитися додатковою літературою у вказаному напрямі, займатися самостійно.

Справді, це підтверджується тим, що 17 дітей класу орієнтовані на пізнання (див. табл.1, колонка б), їм цікаво багато знати. Проте при подальшому розгляді даних, що характеризують стан класу, виникає суперечність: чи можливо, щоб для 30 дітей отакого класу книга як засіб добування нової

формувалася їх особистість, а з'ясовані й зрозумілі індивідуальні особливості школярів прислужилися їм у творенні їхнього стилю життєдіяльності.

У такий спосіб вчитель має можливість керуватися не зовнішніми, а внутрішніми чинниками у педагогічній діяльності, бо останні не є кимсь надуманими, а органічними як для учнів, для яких проводиметься урок, так і для вчителів, що його розробляють. А це вже – найвищий теоретичний рівень такої готовності, якого так не вистаєє сучасним педагогам! *Погодьтесь – це під силу лише Майстру педагогічної справи!*

Тож результатами власного експериментального дослідження, проведеного на основі системно-точкової методики, *вдалося наочно показати незамінну роль для здійснення природовідповідної діяльності вчителя авторської педагогічної концепції людини*, саме у зміні в ній позиції вчителя:

- педагог, передусім, звертає увагу на ті індивідуальні особливості дітей, які йому належить враховувати як даність;
- він має можливість не просто звертати більше уваги на укріплення особистісних якостей дітей, а точно знати, в яких уміннях є потреба у вихованця, щоб той був успішним і самодостатнім;
- відтак прогнозує те, що залежить від його роботи, знає, що саме відстежувати – це те в дитині, що залежить від самої природи;

- стає свідомим (зараз вчитель працює більш інтуїтивно ніж свідомо!) **результатів, зусиль, які вимагаються від вчителя, й точно знає, що йому під силу, а що ні.** Таку діяльність і вважаємо природовідповідною людській природі учнів, а самого вчителя, здатного її здійснювати, – професіоналом, Майстром!

Тож зміна акцентів у трактуванні поняття „людина”, розробка педагогічної концепції людини як методологічного орієнтира для нової діяльності – природовідповідної – сучасного вчителя та її запровадження у шкільний навчально-виховний процес спричиняють радикальні зміни у педагогічній практиці.

ТЕХНОЛОГІЯ ПРОЕКТУВАННЯ АДРЕСНОГО УРОКУ

Далі на прикладі конкретного класу покажемо реальні прогностичні можливості, знову ж таки, системно-точкової методики (див. врізи на с.82-84), але вже в якості основи для обґрунтування адресного вибору найактуальніших тем-проблем, які має розв'язувати саме педагог, розробляючи і здійснюючи на їх основі вже власне проєктивну діяльність.

До особливостей цієї технології відносимо:

- її спрямованість на потреби учнів і вчителів, а не на запити суспільства;
- наявність внутрішньої, органічної основи для вибору актуальних тем проєктів натомість зов-

інформації не була цінністю (див. табл.5, колонка 7)? „Звичайно ж, ні!” – може сказати наш читач. Або всі ці діти – активні користувачі Інтернет! Але реальність така, що *для жодної дитини книга не є джерелом інформації. Та й Інтернет їм поки що не доступний* (див. табл.5, колонка 8). Парадокс?! І так, і ні! Із аналізу інших даних з'ясовується, що ці школярі не вміють самостійно працювати. Маючи доволі високі навчальні здібності, вони в змозі черпати знання з інформації на уроці, але, як видно, такою інформацією задовольняються лише 7 дітей класу (див. табл.5, колонки 6 і 9). В основному ж, необхідну інформацію вони одержують зі спілкування з батьками (11 осіб – див. табл.5, колонка 11) та учнями (16 осіб – див. табл.5, колонка 10). При цьому *інформація, що надходить від батьків, буде найзначущішою, оскільки серед батьків 18 осіб – референтні лідери для своїх дітей* (див. табл.3, колонка 9), серед однокласників – таких шість (див. табл.3, колонка 8), а *серед вчителів – лише один* (див. табл.3, колонка 7).

Зіставивши описані дані, отримаємо, що *не інтерес до предмету є причиною розкиду результатів ПІФ, а невміння і, швидше за все, просто небажання самостійно працювати над здобуттям знань.* Тому, з тих дисциплін, що вимагають для свого засвоєння не лише репродуктивних здібностей, а й уміння застосовувати отримані під час спілкування знання для розв'язання задач і виконання інших завдань, які не формуються за межами самостійної власної діяльності, ПІФ не може бути високим. Таким він і є – 6 і 5 балів (див. табл.4, колонки 3, 4).

Діагностується ще одна проблема, що спричинена наявними взаєминами між учнями цього класу, якістю взаєморозуміння між ними і вчителями. Порівнявши між собою дані стосовно рівня домагань, спрямованості (див. табл.1), соціометричної та референтнометричної методик (див. табл.3), побачимо, що комфортно себе відчувають в усіх відношеннях лише 5 дітей, будучи соціометричними зірками цього класу (див. табл.3, колонка 2). Для половини дітей клімат залишається сприятливим, оскільки він характеризується 14 взаємними виборами (див. табл.3, колонка 3). У над напружених стосунках знаходяться два учні, які взаємно відкидають один одного (див. табл.3, колонка 4). До того ж ці учні усвідомлюють своє положення в класі і, на жаль, самі не можуть змінити свого статусу. Вони ж і увійшли до складу групи учнів, які не вірять у свої можливості, знижують свою самооцінку і тому вибирають для себе легкі завдання; таких дітей троє (див. табл.1, колонка 10). Інші школярі орієнтовані на виконання завдань середньої трудності – таких більшість (14 осіб – див. табл.1, колонка 9), і важких – (7 осіб – див. табл.1, колонка 8). Переважно зберігаючи пізнавальну спрямованість (17 дітей – див. табл.1, колонка 6), все ж таки 7 учнів орієнтовані на досягнення за всяку ціну гарантованого успіху (див. табл.1, колонка 7). Все це дає нам право припускати, що ціннісна орієнтація далека від істинно людських цінностей. То-

му, напевно, цінності, вироблені у класному колективі, приймаються лише шістьма дітьми (див. табл.3, колонка 8), а суспільна спрямованість взагалі перестала бути цінністю для всіх дітей класу (див. табл.1, колонка 5). В 7-Б класі половина дітей – представники сильного (швидкого – див. табл.1, колонка 3) типу вищої нервової діяльності, а половина – слабкого (повільного – див. табл.1, колонка 2) типу. Уважніше придивившись до дітей, їх фізіологічних та індивідуальних особливостей, переконуємося, що діти (7 осіб), які прагнуть досягти гарантованого успіху, є представниками слабкого (повільного) типу вищої нервової діяльності. Невміння вчителів враховувати, як ми вже вище зазначали, ці особливості, призводить до того, що у них не виробляється індивідуальний стиль здійснення будь-якої діяльності, у тому числі й навчальної. Це створює для дітей непереборні труднощі в їхній навчальній діяльності. Тому діти й не цінують своїх педагогів. Лише для однієї дитини вчителі залишаються значущими людьми (див. табл.3, колонка 7). Тож проблема – очевидна: відсутність належних умов для людського (в даному прикладі – індивідуального, індивідуального та особистісного) розвитку дітей цього класу, наслідком чого стає неефективність як навчальної діяльності учнів, так і педагогічної – вчителів.

Наголосимо, що на основі діагностування умов для цілісного людського розвитку учнів і вчителів у реальному класі (7-Б) за системно-точковою методикою виявлено ту „хворобу”, що тільки-но зароджується в ньому.

Думка вчителів про дітей цього класу вступає в суперечність з нашими висновками, і тим самим лише посилює значення запропонованої методики для діагностично-прогностичної діяльності вчителів, а, отже, і для проективної, бо, як свідчать наведені приклади, *ця методика здатна діагностувати те, чого не видно „неозброєному цією методикою, але досвідченому оку” педагога.* Аби переконатися в цьому, звернемося до думок про дітей до педагогів, які працюють у 7-Б (див. табл.2).

Із наведених даних видно, що вчителі неадекватно оцінюють ставлення до себе, оскільки вважають, що їх опорою у вихованні є 11 дітей цього класу (див. табл.2, колонка 6), тоді як, насправді, лише одна дитина може бути такою (див. табл.3, колонка 7), з огляду на викладене вище щодо референтності вчителів. Думка ж вчителів про те, що 21 учень не потребує педагогічної допомоги (див. табл.2, колонка 12), викликає подив і глибоку заклопотаність з приводу майбутнього дітей цього класу. Хіба відсутність бажання трудитися, читати книги, наявність споживацької орієнтації у дітей не привід для надання їм негайної педагогічної допомоги?! **Чи не це є найтоншим місцем можливого „провалу”, „розриву” педагогічної діяльності?! І чи не це має стати „точкою опори”, приклавши до якої педагогічні зусилля зможемо вилікувати „хворобу” ще в зародку.**

нішнім чинникам;

- можливість свідомо вибирати як теми проектів, так і способи їхнього здійснення.

Щодо першої позиції наведемо твердження академіка *В.І. Бондаря з його нової монографії: „Усі дидактичні концепції, спрямовані на виконання замовлення держави виявилися нездатними задовольнити потреби вільного, природного розвитку дитини”* [4, 12]. Наша технологія принципово вирізняється серед інших саме тим, що витікаючим її моментом є дитина-учень і педагог, їх реальний стан в учнівському дитячому колективі, їхні взаємини, що спричинюють дію факторів людського розвитку, які сприяють йому, або гальмують, чи є нейтральними по відношенню до кожної людини, учасника навчально-виховного процесу. Тож якщо вчитель прагне сприяти розвитку дитини, то він мусить уміти свідомо керувати цим процесом. На цьому раніше наголошував видатний *вчений-педагог Ф. Корольов, який вважав, що майбутнє приведе до того, що ідеї оптимального управління процесами розвитку стануть характерними для всіх галузей діяльності, вони будуть керівними і в педагогіці. А щоб управляти, треба добре знати об’єкт управління.*

Останньому й покликана допомагати та ж сама системно-точкова методика. Але ж в заявленому аспекті і розглянемо її можливості у визначенні тем для педагогічних проектів. Сподіває-

мося у такий спосіб привернути увагу вчителів і вчених до сутнісних педагогічних проблем, які лише і є для педагога головними в його діяльності, їх і треба у першу чергу розв'язувати вчителям замість цікавих „проектів”, але другорядних по відношенню до сутнісних завдань педагога. Сьогодні, на жаль, часто розпорозуються ресурси вчителів, коли їхній час і сили відволікаються на безліч саме отаких, другорядних проектів. *В наших педагогічних проєктах вчитель спрямовується на вирішення суто педагогічного завдання – людський розвиток дітей, а в результаті і себе, як суб'єкта творчої педагогічної діяльності, яка в зазначеному контексті є наслідком проєктивної діяльності вчителя.*

За класифікацією *проєктивну діяльність, про яку йдеться у цій статті, відносимо до розряду педагогічних проєктів – проєкту людського розвитку школярів і вчителів засобами педагогічної діяльності.*

Проєктивна діяльність вчителя – це „система цільових проєктів”. Невичерпним джерелом тем для педагогічних проєктів є ланцюг проблемних ситуацій, що провокується різнобарвним спектром людських особливостей усіх учасників педагогічного процесу, наявним станом атмосфери учнівських колективів, від якості якого безпосередньо залежить як людський комфорт учнів і вчителів, так і їх успішність. Саме через вирішення життєво важливих завдань, актуальних для усіх учасників навчально-виховного процесу, й вибудовується проєктивна діяльність учителя.

Принциповою відмінністю нашої проєктивної діяльності є зміна послідовності технологічних вимог до освітнього проєктування: спочатку вияв і усвідомлення проблеми, на основі з'ясування чинників „живого педагогічного процесу”, а потім її моделювання, дослідження, пошук версій та шляхів розв'язання, їх захисту та впровадження, які мають чітко окреслений структурний вигляд проєкту. Класи-

кою проєктивної технології є початок проєкту – наявність (даність) теми, усвідомлення її значущості [23].

Отже, далі проілюструємо на конкретному учнівському колективі технологію вибору проблеми-теми проєктивної діяльності вчителя, який працює в цьому класі.

Для такого прикладу ми обрали той самий 7-Б, додамо лише, що у школі його вважають „благополучним”. Свідченням цьому є думка вчителів про цей клас (див. табл. 2). Узагальнений висновок педагогів такий: інтерес учнів до різних предметів є причиною розкиду результатів ПФ, майже половина дітей мають високі навчальні здібності, 21 учень не потребує педагогічної допомоги, а 11 дітей цього класу є для вчителів опорою у вихованні однокласників.

Інтерпретуємо дані про 7-Б клас, які зібрано нами за допомогою системно-точкової методики (див. табл. 1, 3, 4 і 5 та візи на с.82-84)

Даним прикладом намагалися продемонструвати, як системно-точкова методика може допомогти вчителю віднайти саме ті проблеми у дитячому колективі (в нашому прикладі – це небажання (за наявності умінь „вчитися”) дітей самостійно вчитися, працювати, щоб опанувати знання, наявність у них споживацької орієнтації), які потребують першочергового свого розв'язання та є у педагогічній діяльності „точками опори”, що дозволяє концентрувати зусилля педагогів в найслабкій ланці педагогічної діяльності та не дає можливості розпорозувати їхні зусилля, а, отже, підриває основи роботи „на холостому ході” – *тож педагогічна діяльність приречена бути ефективною! Крім того, „проявляються” невміння і самого педагога – у зазначеному випадку це невміння творити адекватні умови для усіх без винятку дітей для їхнього цільного людського розвитку.*

Слід також відзначити, що така діяльність для педагога, хоча і трудоміс-

тка, але не представляється “безпросвітною”, бачиться не тільки “купина”, але і “Казбек”, з’являється радість і задоволення собою, результатами своєї праці. Відбувається обопільний процес, коли,

з одного боку, творчість вчителя веде за собою творчість учня, а з іншого – творчість учня породжує творчість вчителя, тобто відбувається процес співтворчості.

Таблиця 3.

Виховний потенціал дитячого (учнівського), батьківського та педагогічного колективів 7-б класу – суб’єктів навчально-виховного процесу

Клас	Морально-психологічні умови					Особі, з думкою яких рахуються			Творчий потенціал за методикою „креативне поле”		
	Соціометричні зірки (СЗ)	Взаємні вибори (+ВВ)	Взаємні відкидання (-ВВ)	Соціометрично необрані (СН)	Соціометрично відкинуті (СВ)	Референтометричні лідери – РЛ			(рівні за ІnА)		
						Вчителі (В)	Діти (Д)	Батьки (Б)	Стимульно-продуктивний (С-П)	Евристичний (Е)	Креативний (Кр)
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
7-Б	5	14	2	-	2	1	6	18	5	18	3

Таблиця 4.

Характеристика результатів навчальної діяльності учнів

Клас	Навчальні досягнення школярів									
	Знання (за ПІФ)				Уміння					
	Природничо-географічні дисципліни	Фізико-математичні дисципліни	Гуманітарні дисципліни	Систематично працювати – займатися навчальною працею	Реконструктивні (Р)	Творчі (Т)	Рационально організувати свою працю	Загально-навчальні	Спеціальні	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
7-Б	9	5	6	14	23	3	27	17	10	

Таблиця 5.

Характеристика навчальної діяльності учнів за джерелами інформації та якістю розумового процесу

Клас	Якість розумового процесу школярів					Джерела отримання інформації					
	Мають розвинену пам’ять	Усвідомлено засвоюють знання, тобто запам’ятовують, розуміючи їх.	Набувають повноти знань	Набувають глибини знань	Уроки з навчальних предметів	Книги	Інтернет	Вчителі (В)	Діти (Д)	Батьки (Б)	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	
7-Б	30	21	8	11	7	-	-	7	16	11	

ВИСНОВКИ

Знайомство з цією технологією набуває вирішального значення для ефективного здійснення вчителем власної педагогічної діяльності через те, що він стає здатним конструювати системний об'єкт своєї педагогічної діяльності (а не лише діагностувати й цілепокладати!) та свідомо з розумінням наслідків своїх дій відбирати засоби, умови і того, хто буде реалізовувати все це.

Опанувавши технологію, вчитель підніметься на інший рівень розуміння власної діяльності та свого місця в ній: цілей та завдань її здійснення, свідомого вибору в плануванні, організації, прогнозуванні її результатів.

Ми, фактично, познайомили читача з педагогічним проектом оптимального уроку, з технологією пошуку актуальної педагогічної теми для нього, яка не є кимсь надуманою, а є органічною, адресною, природовідповідною як для учнів, так і вчителів. За таких обставин створюватимуться на уроці найкращі умови для досягнення такого рівня успішності, вихованості й розвиненості кожним учнем, який відповідатиме його реальним можливостям як навчальним, так і людського розвитку в межах зон актуального й ближнього розвитку. Такими умови будуть і для вчителів.

Результатами власного експериментального дослідження автор зробив спробу довести *незамінність в цих цілях системно-точкової методики та нової педагогічної концепції людини.*

ЛІТЕРАТУРА

1. Ананьев Б. Человек как предмет познания. — Л.: Изд-во Ленингр. ун-та, 1968. — С. 3.
2. Асмолов А.Г. Личность как предмет психологического исследования. М.: Изд. МГУ, 1984. — 104 с.
3. Богоявленская Д.Б. Пути к творчеству. — М.: Знание, 1981. — 96 с.
4. Бондар В.И. Дидактика. — К., Либідь, 2005. — 264 с.
5. Борытко Н.М. В пространстве воспитательной деятельности: Монография / Науч. ред. Н. К. Сергеев. — Волгоград: Перемена, 2001. — 181 с.
6. Братусь Б. Аномалии личности. — М., 1988. — С. 9.
7. Вікова та педагогічна психологія: Навч. посіб. / О.В. Скрипченко та ін. — К.: Просвіта, 2001. — 416 с. — С. 63-65
8. Виговська Ольга. Авторська концепція людини та особистісно орієнтоване навчання: наукове обґрунтування семантичних змін // Директор школи, ліцею, гімназії. — № 5-6. — 2005. — С.41-47.
9. Виговська Ольга. Творча педагогічна діяльність як особистісно орієнтована: авторська концепція, технологія. // Директор школи, ліцею, гімназії. — № 4. — 2002. — С.70-76.
10. Виговська О. І. та ін. „Точка опори” у педагогічній діяльності. // Рідна школа. — № 12. — 1991. — С. 41-48.
11. Виговська Ольга. Підготовка сучасного вчителя до творчої педагогічної діяльності: авторська концепція, технологія. — К.: НПУ, 1997. — 22 с.
12. Зинченко В. Человекознание: теория, история, метод // Человек. — 1990. — № 2.
13. Зязюн І. А. Три кити нової філософії освіти: гуманізація, індивідуалізація, інтеграція // Директор школи, ліцею, гімназії. — 2000. — № 1. — С. 74-79.
14. Колесникова И. А. Педагогическая реальность в зеркале межпарадигмальной рефлексии. — СПб., 1999. — 242 с. С. 117 — 118.
15. Кремень В.Г. Освіта і наука в Україні — інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати. — К.: Грамота, 2005. — 448 с.
16. Леонтьев А. Деятельность. Сознание. Личность // Избр. психол. произведения. — М.: Педагогика, 1993. — Т. 2. — С.195-196
17. Максименко С.Д. Особистість: проблема структури (генетичний аспект). /Актуальні проблеми сучасної української психології. — К., Нора-Друк., 2003. — Вип. 23. — 436 с. — С. 3-14.
18. Наумов Б.Н. Педагогическая деятельность как целостный процесс. — Харьков: ХГПИ, 1992. — 80 с.
19. Ничкало Н.Г. Філософія сучасної освіти // Педагогіка і психологія — 1996. — № 4. — С. 49-57.
20. Общая психология: Учеб. для студентов пед. ин-тов. /А.В.Петровский, А.В.Брушлинский, В.П.Зинченко и др.; Под ред. А.В.Петровского. — 3-е изд., перераб. и доп. — М.: Просвещение, 1986. — 464 с. — С. 193.
21. Оконь В. Введение в общую дидактику. — М., 1990. — С. 204.
22. Пирогов Н. И. Избранные педологические сочинения. — М., 1985.
23. Перспективні освітні технології: Наук.-метод. посібник. /За ред. Г.С. Сазоненко. — К.: Гопак, 2000. — 560 с.
24. Рубинштейн С. Человек и мир. — М., 1997. — С. 79.
25. Савченко О. Я. Цілі і цінності реформування сучасної освіти // Філософія освіти в сучасній Україні: Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. — К.: 1997. — С. 47-54.
26. Сухомлинська О. В. Про стан теорії та практики виховання в освітньому просторі // Шлях освіти. — 1998. — № 3. — С. 4.
27. Шубинский В. Человек как цель воспитания // Педагогика. 1992. — № 3-4.

Управління
школою

ВАШІ ЗАПИТАННЯ — ВІДПОВІДІ МОНУ

Чому вчителям (директорам шкіл та заступникам директорів з навчально-виховної роботи) за звання „Вчитель-методист” виплачують лише половину, а саме 8 грн. 59 коп., тоді як оплата за це звання складає 17 грн. 18 коп.? Міський відділ освіти це мотивує тим, що в адміністрації лише 9 годин на тиждень.

Мажара С.В.,

директор школи №19 м. Павлограда Дніпропетровської області

**Ольга
ЩЕГЛОВА**

Заступник начальника відділу праці та нормативно-інформаційного забезпечення департаменту економіки та фінансування МОН України

Ставку заробітної плати вчителям виплачують за 18 навчальних годин.

Справді, згідно з п.24 та п.34 інструкції, затвердженої наказом Міністерства освіти України від 15.04.93 р. №102 „Про порядок обчислення заробітної плати працівників освіти”, ставки заробітної плати і посадові оклади підвищуються за звання „Вчитель-методист”, „Викладач-методист”, „Військовий керівник-методист”. За педагогічне звання йде підвищення

ставки на 17 грн. 18 коп. При *підвищенні ставок і посадових окладів утворюються нові ставки (посадові оклади).*

Відповідно до п.91 цієї ж Інструкції „керівні працівники закладів освіти можуть вести викладацьку роботу чи заняття в гуртках в цьому закладі, але не більше 9 годин на тиждень (360 годин на рік), якщо вони на основній посаді отримують повний посадовий оклад (ставку)”.

Але **9 годин** — це *половина підвищеної нової ставки*, яку директору виплачують за його викладацьку діяльність як учителя.

Чому в школах, які мають один-два комп’ютерних класи, не передбачено посаду лаборанта або інженера системотехніки?

Мажара С.В.,

директор школи №19 м. Павлограда Дніпропетровської області

На сьогодні згідно з п. 41 інструкції, затвердженої наказом Міністерства освіти України від 15.04.93 р. №102 „Про порядок обчислення заробітної плати працівників освіти”, зазначено: „У школах, школах-інтернатах, училищах фізичної

культури, ВНЗ I-II рівнів акредитації та професійно-технічних навчальних закладах, у яких створено кабінети обчислювальної техніки, вчителям, викладачам та іншим працівникам, на яких покладено обслуговування цієї техніки, здійсню-

ється доплата за кожний працюючий комп'ютер”.

Але вона дуже мала. Тому, на мій погляд, і виникає це питання. Існує Указ Президента України від 4.07.2005 року за №1013/2005 „Про невідкладні заходи забезпечення функціонування та розвитку освіти в Україні”, відповідно до нього Міністерством освіти і науки України розроблено проект постанови, згідно з якою всі доплати буде виражено у відсотках до посадових окладів (ставок заробітної плати). Доплата виступить майже в 10 разів.

На сьогодні Міністерством освіти і науки України розроблено проект на-

казу щодо затвердження типових штатів та штатних нормативів денних загальноосвітніх навчальних закладів, професійно-технічних навчальних закладів та позашкільних навчальних закладів. Проект розіслано в обласні управління освіти і науки, ми чекаємо від них обґрунтованих пропозицій щодо таких штатів. Проект передбачає введення посади лаборанта комп'ютерного класу, так само як у кабінеті фізики та хімії.

Сподіваємось, що до наступного навчального року ми будемо мати типові штати та штатні нормативи вищезгаданих типів навчальних закладів.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАКАЗ

м. Київ, 21.01.2006

№ 30

Про організаційні заходи щодо підготовки та проведення у 2006 р. зовнішнього незалежного оцінювання та моніторингу якості освіти випускників навчальних закладів системи загальної середньої освіти.

На виконання Указу Президента України від 4 липня 2005 р. № 1013 „Про невідкладні заходи щодо забезпечення функціонування та розвитку освіти в Україні”, Доручення Президента України від 1 листопада 2004 р. № 1-1/1199, постанови Кабінету Міністрів України № 1095 від 25 серпня 2004 р. „Деякі питання запровадження зовнішнього оцінювання та моніторингу якості освіти”, постанови Кабінету Міністрів України № 1312 від 31 грудня 2005 р. „Про невідкладні заходи щодо запровадження зовнішнього незалежного оцінювання і моніторингу якості освіти” та з метою утвердження відкритості й прозорості у діяльності навчальних закладів, забезпечення рівного доступу до освіти.

НАКАЗУЮ:

1. Затвердити:

1.1. План заходів щодо запровадження зовнішнього незалежного оцінювання, що додається.

1.2. Квоти учасників зовнішнього незалежного оцінювання з числа випускників загальноосвітніх навчальних закладів, що додаються.

1.3. Графік проведення зовнішнього незалежного оцінювання та державної підсумкової атестації випускників загальноосвітніх навчальних закладів у 2006 ро-

ці, що додається.

2. Провести у 2006 році етап впровадження зовнішнього незалежного оцінювання випускників пілотних загальноосвітніх навчальних закладів Чернігівської області та окремих адміністративних одиниць Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя. Передбачити проведення зовнішнього незалежного оцінювання випускників, які виявлять бажання вступати до вищих навчальних закладів.

ПЛАН ЗАХОДІВ ЩОДО ЗАПРОВАДЖЕННЯ ЗОВНІШНЬОГО НЕЗАЛЕЖНОГО ОЦІНЮВАННЯ

№№ п/п	Зміст заходів	Термін виконання	Виконавці
1	Розміщення, ремонт та обладнання Українського центру оцінювання якості освіти (Центр)	Березень 2006 р.	Український центр оцінювання якості освіти (Центр)
2	Розроблення і затвердження штатного розпису та умов оплати праці працівників Центру та його регіональних підрозділів	Березень 2006 р.	Департамент економіки та фінансування, Український центр оцінювання якості освіти (Центр), Департамент загальної середньої та дошкільної освіти
3	Закупівля обладнання для регіональних підрозділів УЦОЯО	Квітень 2006 р.	Центр
4	Створення системи підготовки фахівців для проведення зовнішнього незалежного оцінювання та моніторингу якості освіти	2006 р.	Центр, інститути післядипломної педагогічної освіти (ОІППО), педагогічні університети, Департамент загальної середньої та дошкільної освіти, Департамент вищої освіти
5	Розроблення навчальних модулів з питань зовнішнього незалежного оцінювання та моніторингового дослідження якості освіти для курсів підвищення кваліфікації педагогічних працівників	Квітень 2006 р.	Центр, ОІППО, Департамент загальної середньої та дошкільної освіти, Департамент вищої освіти
6	Проведення циклу семінарів для спеціалістів районних (міських) управлінь освіти, керівників вищих навчальних закладів щодо впровадження зовнішнього незалежного оцінювання	Березень – квітень 2006 р.	Центр, ОІППО Департамент загальної середньої та дошкільної освіти, Міністерство освіти і науки Автономної Республіки Крим, управління освіти і науки обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій
7	Розроблення бази стандартизованих тестових завдань, створення тестів та видрук тестових матеріалів з української мови, історії, географії, математики, фізики, хімії, біології, підготовка відповідних інформаційних матеріалів	Квітень, Червень 2006 р.	Центр, Департамент загальної середньої та дошкільної освіти
8	Розроблення бази стандартизованих тестових завдань та підготовка відповідних інформаційних матеріалів з іноземної мови	Грудень 2006 р.	Центр, Департамент загальної середньої та дошкільної освіти
9	Видрук інформаційних матеріалів щодо строків та порядку проведення зовнішнього незалежного оцінювання	Квітень 2006 р.	Центр, Департамент загальної середньої та дошкільної освіти
10	Проведення пілотного випробування зовнішнього незалежного оцінювання	Травень 2006 р.	Центр, Департамент вищої освіти, Департамент загальної середньої та дошкільної освіти, Міністерство освіти і науки Автономної Республіки Крим, управління освіти і науки обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій
11	Проведення пілотного моніторингового дослідження якості природничо – математичної освіти учнів початкової та основної школи TIMSS	Квітень – травень 2006 р.	Центр, Департамент загальної середньої та дошкільної освіти Міністерство освіти і науки Автономної Республіки Крим, управління освіти і науки обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій
12	Проведення моніторингового дослідження якості читання та розуміння прочитаного тексту учнями основної школи	Листопад 2006 р.	Центр, Департамент загальної та дошкільної освіти Міністерство освіти і науки Автономної республіки Крим, управління освіти і науки обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій

3. Передбачити у 2006 р. проходження випускниками зовнішнього незалежного оцінювання з української мови, математики або історії. Зараховувати результати зовнішнього незалежного оцінювання за бажанням випускників як державну підсумкову атестацію та вступне випробування до вищого навчального закладу.

4. Українському центру оцінювання якості освіти (Гриневич Л.М.) (далі – Центр) спільно з департаментами загальної середньої та дошкільної освіти (Полянський П.Б.), вищої освіти (Болюбаш Я.Я.) у двомісячний термін розробити проекти нормативно-правових актів, що впливають з постанови Кабінету Міністрів України № 1312 від 31 грудня 2005 р. „Про невідкладні заходи щодо запровадження зовнішнього незалежного оцінювання і моніторингу якості освіти”, та забезпечити приведення чинних нормативно-правових актів у відповідність з цією постановою.

5. Департаменту економіки та фінансування (Куліков П.М.) забезпечити фінансування Центру.

6. Міністерству освіти і науки Автономної Республіки Крим, управлінням освіти і науки обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій забезпечити виконання заходів щодо впровадження зовнішнього незалежного оцінювання у 2006 р.:

6.1 Забезпечити до 25 березня розміщення регіональних центрів оцінювання якості освіти в м. Вінниці, Дніпропетровську, Донецьку, Івано-Франківську, Києві, Львові, Одесі, Сімферополі, Харкові;

6.2 Призначити до 15 березня заступників директорів (ректорів) інститутів післядипломної педагогічної освіти з питань зовнішнього оцінюван-

ня та моніторингу якості освіти;

6.3. Внести пропозиції, щодо адміністративних одиниць, у яких буде відбуватися зовнішнє оцінювання у 2006 році у межах встановленої квоти;

6.4. Визначити до 1 квітня з кожного навчального предмета кількість випускників, які проходять зовнішнє незалеж-

Затверджено наказом МОН №30 від 21.01.06

КВОТИ УЧАСНИКІВ ЗОВНІШНЬОГО НЕЗАЛЕЖНОГО ОЦІНЮВАННЯ З ЧИСЛА ВИПУСКНИКІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Регіон	Орієнтовна кількість випускників 2005/2006 н.р.	Пропонована кількість учасників тестування
Автономна Республіка Крим	25210	1980
Вінницька	16482	1300
Волинська	12029	900
Дніпропетровська	36022	2800
Донецька	40066	3300
Житомирська	13529	1000
Закарпатська	13684	1000
Запорізька	18540	1400
Івано-Франківська	14311	1100
Київська	19750	1600
Кіровоградська	11558	900
Луганська	20647	1600
Львівська	28477	2250
Миколаївська	12206	900
Одеська	24463	1900
Полтавська	16815	1300
Рівненська	14297	1100
Сумська	11522	900
Тернопільська	10564	800
Харківська	28915	2250
Херсонська	12067	900
Хмельницька	14401	1100
Черкаська	15637	1200
Чернівецька	9725	700
Чернігівська	13220	3220
м. Київ	26463	2300
м. Севастополь	3848	300
Всього	484430	40000

не оцінювання, взявши до уваги, що кожен із випускників, які вступатимуть до вищих навчальних закладів, має право пройти зовнішнє оцінювання з двох предметів;

6.5. Визначити до 15 квітня спільно з регіональними центрами оцінювання якості освіти пункти проведення зовнішнього оцінювання на базі навчальних закладів;

6.6. Забезпечити широке інформування педагогічних працівників, випускників, батьків щодо термінів, правил і умов проведення зовнішнього незалежного оцінювання;

6.7. Створити до 1 травня спостережні ради для громадського нагляду за дотриманням процедур зовнішнього незалежного оцінювання;

6.8. Сприяти Центру та його регіональним підрозділам у кадровому забезпеченні проведення зовнішнього незалежного оцінювання;

6.9. Організувати у співпраці з Центром та його регіональними підрозділами проведення навчальних семінарів з питань впровадження зовнішнього незалежного оцінювання.

7. Департаменту загальної середньої та дошкільної освіти (Полянський П.Б.) спільно з Академією педагогічних наук

України (Кремень В.Г.), Центром до 1.06.06 р. розробити план проведення моніторингових досліджень якості освіти на 2006 – 2008 рр.

8. Департаменту загальної середньої та дошкільної освіти (Полянський П.Б.) забезпечити участь учнів 4-х та 8-х класів загальноосвітніх навчальних закладів у міжнародному порівняльному дослідженні якості природничо-математичної освіти TIMSS, передбачивши у 2006 р. проведення пілотного дослідження, у 2007 р. – основного дослідження, у 2008 р. – аналіз результатів дослідження.

9. Ректорам вищих навчальних закладів до 25.06.06р. погодити з Центром оцінювання якості освіти методику зарахування при вступі до вищих навчальних закладів результатів зовнішнього незалежного оцінювання випускників загальноосвітніх навчальних закладів, що братимуть у 2005/2006 навчальному році участь в експериментальному апробуванні незалежного зовнішнього оцінювання.

10. Контроль за виконанням наказу покласти на заступників Міністра Огнев'юка В.О., Огня Ц.Г., Степка М.Ф.
Міністр **С.М. Ніколаєнко**

Затверджено наказом МОН №30 від 21.01.06

Графік проведення зовнішнього незалежного оцінювання та державної підсумкової атестації випускників загальноосвітніх навчальних закладів у 2006 році

Перелік предметів	Дата проведення зовнішнього незалежного оцінювання	Дата оприлюднення результатів зовнішнього незалежного оцінювання	Дата проведення державної підсумкової атестації
Українська мова	13.05.2006	01.06.2006	06.06.2006
Математика або Історія	20.05.2006	09.06.2006	Після 10.06.2006

УРОКИ РІДНОЇ МОВИ

Управління
школою

УВАГА –
НОВА
РУБРИКА У
ЖУРНАЛІ

Від редакції. Шановні наші читачі, певне, чули вельми в'дливий і жорстокий жарт: "Яка мова поміж усіма світовими є найважчою – китайська, японська, гінді, банту чи якась інша?" – "Найімовірніше, що українська, бо трохи не половина українців її не знає і за 15 років незалежності так і не спромоглася її вивчити". Так, дійсно, цей дотеп жорсткий у своїй правдивості! Найбільш прикрим є дуже малий відсоток людей, які бездоганно освоїли мову освіти (а для багатьох це ще й рідна мова!), знають її доглибинно і можуть свої знання передати іншим. Особливо ж неприємне враження справляє освітянин, який не знає мови, оскільки для педагогічних працівників різних спеціалізацій головним знаряддям праці було і залишається все-таки слово. І від рівня оволодіння цим інструментом великою мірою залежить якість, успішність, результативність діяльності педагога. Визнаймо слухність за відомим сучасним поетом та політичним діячем Д.Павличком:

*На все впливає мови чистота:
Зір глибшає і крацають уста,
Стає точнішим слух, а думка летить,
Як вітром розколихані жита.*

Тож, колеги-освітяни, будьмо бездоганними й досконалими в нашому мовленні, адже нас слухають діти і один із важливих уроків, який ми їм даємо, – це урок плекання рідної мови!

Задля піднесення мовної культури керівників закладів освіти, науковців та вчителів редакція нашого часопису відкриває на його сторінках нову рубрику – "Уроки рідної мови". У цій рубриці намагатимемося подавати інформацію про найпоширеніші мовні помилки, які трапляються в дописах наших авторів, у живому мовленні наших сучасників, у мові фахової преси, художньої літератури... Первісний намір редакції – використати як ілюстрації для матеріалів нової рубрики різноманітні мовні помилки, вивуджені зі статей та дописів наших авторів, з розшифрованих інтерв'ю, рекламної інформації та інших матеріалів, які потрапляють до нас. Але, поміркувавши, ми відмовилися від цього задуму – не хочеться завдавати прикрощів нашим прихильникам і відтручувати від себе однодумців. Тож усі ілюстративні матеріали для з'ясування найпоширеніших мовних помилок вирішено добирати з „нейтральних” джерел. Матеріали рубрики стосуватимуться найпоширеніших мовних помилок – евфонічних і орфографічних, лексичних і фразеологічних, морфологічних і синтаксичних та інших. Вестиме рубрику літературний редактор нашого часопису *Валерій Федоренко*.

Сподіваємося, що нова наша рубрика прислужиться піднесенню на якісно вищий щабель мовної культури освіти, яка є й одним із найважливіших складників загальної культури людини, і однією з провідних рис педагога-професіонала, і потужним засобом розбудови національної держави.

Валерій ФЕДОРЕНКО

Ведучий нової рубрики нашого часопису "Удосконалюємо культуру власного мовлення: сторінка літературного редактора"

ЕВФОНІЧНІ ЧЕРГУВАННЯ

Українська мова славиться своєю милозвучністю, м'яким, ніжним звучанням, тонкою мелодикою. Ми давно вже звикли, що іноземці подивовують саме звучання української мови, сприймають його за спів, захоплюються досконалістю звукового оформлення нашого слова. На багатьох престижних мовних фестивалях українську мову відзначали серед найприємніших для слуху, мелодійних і бездоганно впорядкованих на фонетичному рівні. А що ж робить нашу мову такою милозвучною? Одним із найголовніших засобів поліпшення її звучання є розгалужена система евфонічних чергувань ("евфонія" у перекладі з давньогрецької мови – милозвучність, благородне звучання). Ці чергування проявляються з різною інтенсивністю і поширюються на різні звуки та звукосполучення. Проте найуживанішим з-поміж них є чергування у з **в** як префіксів-прийменників та і з **й** як сполучників і початкових елементів кореня. Це чергування, справді, є доволі продуктивним і покликане усувати складні для вимови поєднання приголосних та голосних звуків. Послідовно фіксується воно й на письмі. Розглянемо найпоширеніші випадки цього чергування.

У//В

1. У позиції між двома голосними послідовно вживається **в**, між двома приголосними – **у**: *приїхали в*

Одесу, забули в Оксани, заблукав у лісі, ночував у готелі.

2. Якщо на межі двох слів опиняються і голосний, і приголосний, то між ними, як правило, вживається **в**: *купили в супермаркеті, повернулися ввечері.* Навіть якщо попереднє слово закінчується на **в**, правило зберігає свою дію: *пірнув в озеро, потонув в океані.* Винятком із цього правила є випадки, коли наступне слово починається літерами **в**, **ф** або сполуками на кшталт **тв**, **хв**, **св**, **зв**, **сф** і под., тобто такими, у яких на другому місці виступає **в** або **ф**: *написали у творах, сказав у своєму виступі, зустрілися у Львові, побачили у вікні, знялася у фільмі, у сформованій системі.*

3. Якщо йдеться про позицію на початку речення, то в дію вступає інше правило: якщо на другому місці в першому слові речення виступає голосний, то перед ним використовується **в** (*В обідню перерву дівчата забігли до кав'ярні. В одному з класів слід зробити ремонт.*), якщо приголосний – то використовується **у** (*У мене починаються заняття. Уже світає.*). Це ж правило регулює вживання **в** та **у** після паузи, яка на письмі позначається комою, двокрапкою, тире або іншим розділовим знаком: *Чекати довелося довго, у мене вже й терпець урвався. Потяг зі станції так і не виїхав – в однієї пасажирки стався серцевий напад.*

4. Правила чергування у з **в** поширюються й на ті випадки, коли ці елементи виступають префіксами: *він*

уважає — вона вважає, він утомився — вона втомилася, правило вноормує — правилом унормовується, приїхала вранці — приїхав уранці й под.

5. Зрідка як паралельні використовуються й інші фонетичні варіанти префікса-прийменника **у/в — ув, уві** й под.: *блиск ув очах, побачити вві сні, побачив уві млі, все ввібрати — зміг увібрати.*

Чергування **у з в** не відбувається в таких випадках:

1. У словах іншомовного походження: *увертюра, ультиматум, університет, утопія.*

2. У власних назвах українського та іншомовного походження: *Ужгород, Угорщина, Уганда, Урал, В'єтнам, Врубель, Владислав.*

У деяких випадках дія цього правила обмежується традицією; так, зокрема, в поетичних текстах назва нашої країни та похідні від неї можуть уживатися з обома цими літерами: *Україно, Україно, оце твої діти? (Т.Шевченко); Як умру, то поховайте мене на могилі, серед степу широкого, на Україні милій (Т.Шевченко).* Трапляються у власних назвах й інші відхилення, теж зумовлені традицією: *Улас, Уласенко — Влас, Власенко, Удовиченко — Вдовиченко* й под.

3. Якщо слово узвичаєно вживати з однією з цих двох літер (*найкращий учень, укласти угоду, президентський указ, розбуркати уяву*) і якщо їх заміна спричинюватиме зміну в значенні слова (*удача — вдача, уступ — вступ, управа — вправа*).

Також слід пам'ятати про те, що в запозичених

власних і загальних назвах початковий **w** передається не як **у**, а як **в**: *Вільям, Вінстон, Вайлд, Вашингтон, Вайт, Вебстер, Волт Вітмен, вік-енд* і под.

І//Й

З тією самою метою, що й попереднє, встановлюється та приблизно за тими самими правилами здійснюється й чергування **і з й**. Чергування **і з й** відбувається в таких випадках:

1. У позиції між двома голосними виступає **й**, у позиції між двома приголосними — **і**: *Іван і Марія, Марія й Іван.*

Винятками з правила є такі позиції, перед якими послідовно вживається **і**:

- перед наступними **й, я, ю, є, ї** (*Марія і Йосип, ти і я, пити і їсти*);
- контексти з протиставленням двох понять (*дні і ночі, війна і мир, живі і мертві*);
- після пауз, переданих на письмі розділовими знаками (комою, двокрапкою, тире, крапкою з комою): *Учні розгорнули підручники — і враз закипіла робота.*

2. На початку речення виступає **і**: *І нашу школу буде комп'ютеризовано. І озеро вже почало висихати.*

3. У позиції між голосним та приголосним використовується **й**: *удома й на роботі, знайшли й повернули.*

4. Дія правила поширюється не тільки на **і та й** як сполучники, а також і як початковий елемент кореня: *іти — йти, імовірно — ймовірно, імення — ймення* й под.

ЕТИЧНИЙ КОДЕКС УКРАЇНСЬКОГО ПЕДАГОГА (ПРОЕКТ)

Управління
школою

Укладачі
кодексу:

МОВЧАН П.І.

керівник проекту, кандидат
філософських наук, вчитель-методист

**БЕРЕЗАНСЬКА Н.І.
ДЕКАР О.Ю.
ВДОВИЧЕНКО А.М.**

викладачі

ТАРАСОВ О.М.

психолог

ОБҐРУНТУВАННЯ ЕТИЧНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНСЬКОГО ПЕДАГОГА

Нам випало жити на зламі епох, у світі, який швидко змінюється. Змінюється планета, а найголовніше – змінюється людство. Воно переходить від науково-технічної до інформаційної ери, де освіта буде відігравати ключову роль та стане найпрестижнішою сферою людської діяльності. Освіта буде формувати ті принципові засади, які стануть фундаментом розбудови людських відносин інформаційної ери. Отже, сама освіта потребує докорінних змін, а найперше – переходу від „силових” методів виховання до ненасильницьких, тобто партнерських стосунків між учнем та педагогом.

Першим кроком до цього може бути прийняття нашою школою Етичного кодексу, що регулюватиме відносини з усіма учасниками педагогічного процесу. Етичний кодекс педагога не замінює собою чинного законодавства чи відповідних положень та інструкцій, які повинні сьогодні впорядковувати міжособові відносини в школі. Етичний кодекс являтиме собою вищу форму загальнолюдських стосунків, бо етичні принципи походять від Божих заповідей та приймаються добровільно як особисті

зобов'язання перед Богом та людьми.

Етичний кодекс не є догмою, він має містити в собі принципові положення, на основі яких навчальні та виховні заклади можуть створювати власні „Кодекси честі” чи інші форми для визначення етичних стосунків у конкретному навчальному закладі. Бажано це робити не формально, а як важливу святкову подію для всього колективу.

Етичний кодекс також не є примхою групи людей, а є велінням часу. Інформаційна ера – це ера високих технологій, яка потребує високого рівня суспільної свідомості. Тому в усьому світі міжнародні та національні громадські організації започаткували рух за створення етичних комітетів різних рівнів. Так в Україні виникла і функціонує Асоціація з біоетики, члени якої розробили проект Етичного кодексу українського лікаря. Нещодавно в Києві створено громадську організацію „Комітет з етики та гуманітарної експертизи”, який проводить етичну експертизу деяких державних законопроектів гуманітарного спрямування. Група освітян – членів цього комітету – розробила проект Етичного кодексу українського педагога, спираючись на свій досвід та досвід багатьох педагогів-практиків. Ідею створення кодексу було проголошено під час роботи V Міжнародного форуму „Шляхи духовного розвитку людини і суспільства” (Київ, травень 2005р.). Принципові засади цього кодексу було розроблено та обговорено методом брейнстормінгу на IX Міжнародному фестивалі „Педагогіка XXI століття” (Одеса-Коблево, серпень 2005р.).

ПРЕАМБУЛА ПРОЕКТУ*

Етичні засади у стосунках між людьми є основою збереження і прогресу демократичного суспільства, основою всебічного розвитку людини.

Особливого значення мораль набуває в професійній діяльності педагога, що зумовлено характером його взаємовідносин з дітьми та молоддю, а також специфікою проблем, які постають перед ним. Оскільки педагогіка має прямий стосунок до майбутнього життя людини в суспільстві, її фізичного, психічного і духовного здоров'я, вона перебуває під особливою увагою і контролем з боку державних та громадських організацій. Педагог-професіонал особисто відповідальний за виконання своїх обов'язків. Ця відповідальність має бути спільною, узвичаєною, загальноприйнятою для всієї педагогічної корпорації у вигляді правил і принципів професійної педагогічної етики.

Покликання педагога – не тільки і не стільки, передача знань, умінь та навичок, але й усебічний гармонійний розвиток здібностей та можливостей учня, виховання порядного, відповідального, свідомого громадянина країни. Професійна діяльність педагога ґрунтується на верховенстві загальнолюдських цінностей і принципів моралі. При її виконанні педагог виступає носієм обов'язків стосовно:

- учня;
- батьків учня;
- самого себе;
- фахового педагогічного співтовариства і окремих педагогів;
- суспільства в цілому.

Досягнення мети виховання та навчання потребує від педагога усвідомлення високих етичних стандартів ді-

яльності й поведінки, принципів істини, добра, краси і досконалості, гармонійного поєднання інтересів учня та інших людей.

Розробка і дотримання педагогами специфічних етичних норм та правил розглядається професійним педагогічним співтовариством як необхідна й фундаментальна засада повноцінного функціонування системи освіти та головна умова реалізації ним важливої соціально-культурної і духовної ролі в сучасному суспільстві.

Цей кодекс покликаний упорядкувати та закріпити єдину систему критеріїв моралі в усіх видах діяльності педагога.

РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Співвідношення „Етичного кодексу українського педагога” і чинного законодавства про педагогіку та виховання дитини

(1) Норми „Етичного кодексу українського педагога” (далі – Кодексу) не відмінюють і не замінюють положень чинного законодавства, а доповнюють та конкретизують його.

(2) Педагог поважає закон і визнає свою відповідальність перед учнем та законом.

(3) Виконання педагогом своїх професійних обов'язків є персональним; кожний педагог несе особисто відповідальність за свої рішення та дії.

(4) Педагог, що порушує закон, з етичної точки зору не може займатися професійною практикою. Однак це не відмінює права педагога на протест проти соціальної несправедливості та інші дії, спрямовані на відстоювання своєї громадянської позиції та демократичних свобод.

Стаття 2. Дія Кодексу за предметом, колом осіб та в часі

(1) Дія Кодексу поширюється на всі види професійної діяльності педагога та на іншу його діяльність, яка може суперечити його професійними обов'язкам як педагога або підірвати престиж професії.

(2) Дія цього Кодексу поширюється на всіх, хто працює в системі освіти.

* Цей варіант є проектом, а тому складає лише основу для подальшого вдосконалення змісту етичного кодексу. Остаточний варіант Етичного кодексу українського педагога має бути затверджений Всеукраїнським з'їздом педагогів.

Просимо всіх зацікавлених осіб прилучитися до роботи та направити свої побажання за адресами: e-mail: netibe@ukr.net або director@oldbank.com,

або за поштовими адресами редакції журналу: 01033, м. Київ, а/с 116.

(3) Дія цього Кодексу поширюється також на всіх, хто працює в системі освіти, на стосунки й обставини, що виникли після його прийняття.

Стаття 3. Основні терміни Кодексу

Вживані в Кодексі терміни слід уважати такими, що мають такий зміст:

Педагог — особа (учитель, викладач, вихователь, наставник), яка веде викладацьку та виховну діяльність або розробляє проблеми педагогіки у громадській сфері освіти та виховання.

Учень — об'єкт педагогічної діяльності, дитина чи інша особа, які добровільно і свідомо або за проханням батьків звернулися за навчанням чи вихованням.

Місія педагога — всебічний гармонійний розвиток учня та його здатностей до самостійного мислення, виховання свідомого громадянина, тобто формування відповідальності за власне життя та життя тих, хто його оточує.

Автономія — право, яке має особа на визнання сталості системи цінностей, життєвих позицій та планів особи, спроможність до прийняття усвідомленого й вільного від зовнішнього впливу рішення; уособлення певних моральних цінностей.

Дієздатність — громадська юридична повноправність та незалежність.

Компетентність — здатність учня та педагога, інших зацікавлених сторін розуміти інформацію і приймати самостійні рішення відповідно до поставленої мети і притаманної кожному суб'єкту системи цінностей.

Конфіденційність — нерозголошення інформації, довірливість, сутоприватність.

Угода про надання освіти — письмова чи усна угода (контракт), згідно з якою одна сторона — педагог, що практикує індивідуально, або педагогічний заклад — бере на себе доручення другої сторони — учня або його представника — про надання освіти на умовах, передбачених угодою, а друга сторона — учень або його представник — зобов'язується дотримуватися і виконувати норми та правила, відповідні розпорядження та рекомендації педагога чи вихователя.

Навчальний заклад — організація, заклад, установа чи об'єднання (різних форм управління та власності), які згідно з чинним законодавством України працюють у системі освіти та виховання.

РОЗДІЛ 2. ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ЕТИКИ ПЕДАГОГА ТА ВИХОВАННЯ

Стаття 4. Твори благо

(1) Діяльність педагога спрямована на всебічний розвиток учня з метою виховання гідних громадян країни, допомоги в його адаптації до життя в суспільстві.

(2) Педагог, який навчає учня, має виконувати свою місію з любов'ю та повагою до життя учня.

(3) Педагог у всіх випадках запобігає завданню шкоди учневі, дотримується принципів моралі, беззастережної відданості своїм обов'язкам.

(4) Педагог не має права наражати учня на небезпеку, повинен захищати учня від будь-яких шкідливих впливів.

(5) Педагог не може пропонувати учню знання, які загрожують життю учня або суспільству в цілому, використовувати методи, які негативно впливають на психічний стан здоров'я.

Стаття 5. Професійна незалежність педагога

(1) Необхідною умовою педагогічної діяльності є максимальна незалежність у дотриманні своїх професійних прав і обов'язків, що передбачає свободу педагога від будь-якого зовнішнього тиску чи втручання в його діяльність, а також від впливу своїх особистих інтересів.

(2) Педагог не допускає у своїй професійній діяльності компромісів, якщо такі компроміси розходяться з інтересами мети освітньої діяльності.

(3) Педагог має право на вільний творчий експеримент у межах чинного законодавства України.

(4) Педагог не нав'язує навчання лише з метою прибутку.

Стаття 6. Домінантність інтересів учня

(1) У межах дотримання вимог законодавства педагог у своїй професійній діяльності дотримується переваги інтересів учня над власними інтересами,

балансу своїх професійних інтересів, інтересів колег, партнерів, співробітників, інтересів батьків або законних представників дитини.

(3) Педагог має вміти вислуховувати та давати поради, розуміти глибинні причини психологічних ускладнень усіх учнів, незалежно від факторів, що зумовлюють проблему.

(4) Педагог допомагає учневі за всіх обставин коректно та дбайливо.

(5) Педагог має підводити учнів до саморозкриття і творчості, управляти педагогічним процесом без примусу, вселяти в учнів радість, доброзичливість, упевненість і оптимізм, відповідальність за власне життя, життя на Землі.

(6) Педагог зобов'язаний (у межах можливого) використовувати всі необхідні для досягнення блага засоби, сучасні знання, методи педагогіки та виховання, у разі потреби – звертатися до інших спеціалістів.

(7) Педагог дотримується узятих на себе моральних зобов'язань стосовно учня, навіть у тому випадку, якщо він через певні причини не в змозі надати адекватні знання.

(8) У всіх випадках, коли погляди учня на процес навчання в чомусь відрізняються від думки педагога, останній, не зважаючи на це, повинен прагнути знайти порозуміння з учнем, морально його підтримати.

Стаття 7. Компетентність та сумлінність

(1) Суспільна значущість і складність професійних обов'язків педагога вимагають від нього високого рівня професійної підготовки, фундаментальних знань теорії і практики виховання та навчання, опанування вмінням, тактикою, відповідними методами та прийомами педагогічної діяльності.

(2) Педагог докладає необхідних зусиль для підтримки й удосконалення компетентності в загальноосвітніх питаннях та свого професійного рівня, виходячи із сучасних вимог сфери освіти.

(3) Педагог користується науковими досягненнями, проявляючи обачливість і беручи до уваги можливі наслідки

своїх висловлювань серед учнів. При цьому необхідно уникати вчинків та висловлювань рекламного характеру як на свою особисту користь, так і на користь установ і організацій, які педагог представляє, на користь справи з сумнівними наслідками.

Стаття 8. Чесність та порядність

(1) Педагог як у своїй професійній діяльності, так і в приватному житті чесний і порядний в усіх питаннях.

(2) Педагог поважає права, законні інтереси, честь, гідність, репутацію та почуття осіб, з якими він спілкується.

(3) Педагог уникає:

- прояву авторитаризму, образ, роздратування, крику, гніву;
- будь-якої дії, спрямованої на ствердження несправедливості;
- вимагання винагороди, яка не встановлена чинним законодавством України.

Стаття 9. Культура поведінки

(1) Педагог гідний свого покликання в усіх проявах свого життя, дотримується високого рівня культури поведінки, поводиться стримано й тактовно, зберігає самоконтроль і витримку, слідкує за своїм зовнішнім виглядом.

(2) У вихованні педагог має відмовитися від авторитарності та імперативності, таких форм спілкування, як крик, лайка, ураження самолюбства, насмішка, грубість, погроза, примус, насильство.

(3) Педагог повинен бути чесним перед учнем, бути вірним слову, даному учню.

РОЗДІЛ 3. ЗОБОВ'ЯЗАННЯ ПЕДАГОГА ЩОДО УЧНЯ

Стаття 10. Вищий обов'язок педагога – виховання гідної, освіченої відповідно до вимог часу людини

(1) Життя учня – це найвища цінність, на розвиток та збереження якої повинна спрямовуватися професійна діяльність педагога.

(2) Педагог приймає на себе особисту моральну відповідальність за всебічний розвиток учня.

(3) Педагог розвиває в учні віру у своїх вихователів, товаришів, у людей, у самого себе.

(4) Педагог відкриває учневі радість спілкування; радість спільного пізнання, спільної праці, гри, відпочинку.

(5) Педагог сприяє реалізації права учня на здобуття ним сучасних всебічних знань, необхідних умінь і навичок.

(6) Виховання чесних і благородних почуттів у серцях учнів потрібніше і дорожче, ніж збагачення різними знаннями.

Стаття 11. Педагог має поважати автономію учня

(1) Педагог поважає психофізичну і духовну цілісність, моральні ідеали, гідність і достоїнство особистості учня та сприяє їх розвитку при наданні педагогічних послуг.

(2) Педагог поважає автономію учня навіть у тому випадку, якщо він не схвалює його рішення про відмову від запропонованих дій.

(3) Учень має право вільно виражати свої думки та мати свою позицію.

(4) Негуманне ставлення до учня, приниження людської гідності, використання в особистих інтересах праці учня не припустимо.

(5) Педагог поважає право кожного учня вільно вибирати для себе педагога, він зобов'язаний допомогти учню здійснити це право.

Стаття 12. Своєю діяльністю педагог забезпечує конфіденційність і зберігає педагогічну таємницю

(1) Педагог не вправі розголошувати без дозволу учня чи його законного представника відомості про особисте життя, отримані в процесі виховання та навчання.

(2) Усі відомості, передані педагогу учнем або його батьками в особистій бесіді, є конфіденційними.

(3) Педагог вживає всі необхідні заходи для збереження і нерозголошення педагогічної таємниці, а також конфіденційність інформації про учня на електронних носіях.

(4) Педагог не має права розголошувати особисту інформацію навіть після закінчення навчання учня за винятком випадків професійних консультацій, чи обставин передбачених законом.

(5) При використанні інформації, що становить педагогічну таємницю, в

навчальному процесі, науково-дослідній роботі, в публікаціях забезпечується анонімність учня.

(6) Представлення учня (колишнього учня) на наукових конференціях, у наукових публікаціях, у засобах масової інформації є етичним тільки в тому випадку, якщо учень або його батьки цілком поінформовані про можливу втрату конфіденційності, усвідомлюють це й у письмовому вигляді дають добровільну згоду на таке представлення.

Стаття 13. Педагог зобов'язаний усіма своїми діями сприяти встановленню з учнем відносин взаємного співробітництва та співтворчості на його благо

(1) Педагог розглядає навчальний процес як відкритий процес соціального партнерства, якому притаманна особиста відповідальність усіх учасників.

(1) Педагог виявляє особливий такт і високу культуру в спілкуванні та роботі з учнем.

(2) Встановлення довірчих взаємовідносин і співробітництва та співтворчості між педагогом і учнем визначають успіх навчання та виховання і є одним із головних обов'язків педагога.

(3) Педагог сприяє усвідомленню та реалізації відповідального ставлення учня до процесу навчання, активно залучає учнів до розвитку шкільного самоврядування.

(4) Авторитарне ставлення педагога до учня без урахування ставлення останнього до процесу навчання неприпустиме, крім тих ситуацій, що вимагають невідкладного педагогічного втручання.

(5) Якщо стан учня виключає можливість довірчих відносин з педагогом, їх встановлюють з його законними представниками, родиною чи близькими йому людьми або звертаються за допомогою до психолога.

Стаття 14. Пасивне чи активне, неповажне ставлення педагога, що принижує гідність учня з огляду на стать, є порушенням рівних прав чоловіків і жінок і є неприпустимим

(1) Педагог сприяє реалізації принципу рівності чоловіків та жінок на основі паритетності при наданні їм освіти.

(2) Педагог враховує роль жінки, відведена їй у розвитку суспільства, та сприяє розкриттю цих знань у процесі виховання та навчання.

(3) Вступ у сексуальні відносини з учнем є неетичним, а в деяких випадках злочинним.

Стаття 15. Відмова педагога від надання педагогічних послуг

(1) Педагог не несе відповідальності за виховання та навчання учня в разі відмови останнього від послуг педагога. Він має право відмовитися від подальшого навчання учня, якщо останній не здатен сприймати знання, що надає педагог, чи неодноразово порушував правила внутрішнього розпорядку закладу освіти.

(2) Якщо учень має можливість вибору педагога, останній може скористатися своїм правом відмовитися від виховання та навчання з особистих причин.

Стаття 16. Оплата праці педагога визначається нормами чинного законодавства

(1) У випадках, якщо не визначено норми, педагог не може оцінювати свою діяльність невинувато високо.

(2) Оцінка діяльності педагога повинна враховувати

- складність і унікальність запропонованих послуг;
- необхідні вміння та досвід педагога,
- якість виконаної роботи,
- репутацію педагога, навчального закладу тощо.

(3) Педагог, якщо це можливо, попередньо інформує родину учня про вартість навчання.

(4) Педагог не має права нав'язувати учню будь-який особливий спосіб розрахунку.

РОЗДІЛ 4. ЗОБОВ'ЯЗАННЯ ПЕДАГОГА ЩОДО БАТЬКІВ УЧНЯ

Стаття 17. Надання педагогічної допомоги батькам учня

(1) При вихованні та навчанні учнів педагог отримує згоду та допомогу батьків, опікунів чи їхніх законних представників, залучає їх як співробітників та однодумців до процесу вихо-

вання учня. Педагог та батьки мають бути єдиною командою у вихованні та навчанні учня.

(2) Педагог зрозуміло та чесно інформує батьків про стан навчання та виховання учня для вироблення спільної позиції стосовно допомоги учню в навчанні.

(3) Педагог ділиться з батьками учня своїм професійним досвідом та знаннями у вихованні учня.

(4) Педагог буде відносини з батьками учня на правах взаємної поваги, довіри, доброти, тактовності та відвертості.

Стаття 18. Педагог не втручається без професійно зумовлених причин у справи родини та приватне життя своїх учнів

(1) Ступінь втручання педагога в приватне життя учня визначається винятково професійною необхідністю, коли існує загроза життю та розвитку учня з боку батьків.

(2) Педагог роз'яснює батькам, опікунам чи законним представникам учня необхідність, мету і методи передбачуваного педагогічного втручання.

(3) Якщо неповнолітній вимагає конфіденційності в наданні педагогічних послуг, педагог з'ясовує причини, з яких його учень не бажає інформування батьків або інших законних представників, і пояснює необхідність залучення останніх до його виховання.

РОЗДІЛ 5. ВЗАЄМОВІДНОСИНИ І ВЗАЄМОДІЯ ПЕДАГОГІВ

Стаття 19. Взаємини між педагогами

(1) Принцип поваги до своєї професії домінує в усіх сферах діяльності педагога – професійній, громадській, публіцистичній та ін. Своєю діяльністю він сприяє збереженню та підвищенню її престижності педагогічної професії.

(2) Педагог поважає права іншого педагога як фахівця та людини.

(3) Педагог виступає поборником законної педагогічної діяльності.

(4) Взаємини між педагогами будуються на підставі колегіальності, рівноправності, чесності, справедливості, порядності, а також готовності передати свої професійні знання та досвід.

(5) Педагоги допомагають один одному у подоланні труднощів та у склад-

них випадках. У разі виникнення розбіжностей між колегами, слід шукати шляхів їх усунення, у разі потреби – за посередництвом етичного комітету відповідної професійної асоціації.

(6) Обов'язок кожного педагога – неупереджено аналізувати як власні помилки, так і помилки своїх колег. Виявлення незгоди з їхніми думками чи діями, критика на їхню адресу повинні бути об'єктивними, аргументованими і необразливими. Слід уникати некоректних висловлювань про роботу колег у присутності учня чи його близьких, за винятком випадків, пов'язаних із оскарженням дій педагога. Спроби завоювати собі авторитет шляхом дискредитації колег є неетичними.

(7) Моральний обов'язок педагога активно протидіяти практиці безчесних і некомпетентних колег, а також різного роду непрофесіоналів, що завдають шкоди розвитку та життю учня.

Стаття 20. Педагог-репетитор

(1) Педагог (за необхідністю) може запропонувати репетиторство свого колеги залежно від обставин або погодитися на консультацію, бажану учню чи його батькам.

(2) Педагог, що навчає учня, який має особистого педагога, повинний дотримуватися інтересів учня, підтримувати вільний вибір учнем іншого педагога.

(3) Учень не повинен страждати через розбіжності між педагогами, які його навчають. Якщо кілька педагогів спільно навчають одного учня, вони постійно обмінюються інформацією про нього, кожний із цих педагогів бере на себе персональну відповідальність і стежить за інформуванням учня.

(4) Кожний з педагогів має право відмовитися навчати чи припинити навчання за умови, що це не заподіє шкоди учню і що про це буде попереджено його колег.

(5) Особистий педагог узагальнює результати різних досліджень, інформує учня про отримані дані та спостереження, пояснює йому в зрозумілих для нього виразах висновки, яких дійшла група фахівців.

РОЗДІЛ 6. САМОВДОСКОНАЛЕННЯ ПЕДАГОГА

Стаття 21. Межі компетенції педагога

(1) Кожний педагог, як правило, має повноваження виконувати всі дії у сфері виховання та навчання. При цьому він не може, крім виняткових обставин, починати чи продовжувати навчання, давати рекомендації в галузях, що виходять поза межі його знань, досвіду і наявних у нього можливостей.

(2) Знання, досвід і наявні можливості педагога застосовуються в кожному окремому випадку таким чином, щоб забезпечити найкраще надання освіти.

(3) Обов'язок педагога – свідомо оцінити роль, яку він може взяти на себе в конкретному випадку залежно від своєї компетентності, інтелекту, обставин та середовища.

(4) Педагог може не виконувати своїх професійних обов'язків в умовах, які істотно знижують якість освіти.

(5) Педагог дбає про компетентність осіб, з якими він співпрацює в наданні знань учням.

Стаття 22. Підтримання професійної компетентності

(1) Педагог відповідальний за безперервне підвищення власної кваліфікації. Педагог сам повинен бути вихованим і володіти сучасними знаннями, що постійно розвиваються, бути людиною широкого кругозору, чуйним, доброзичливим, принциповим, творчим, здатним засвоювати передовий досвід і передати його іншим.

(2) Педагог здобуває, застосовує і поглиблює наукові знання, поширює відповідну інформацію серед учнів, колег і громадськості, одержує консультації і використовує допомогу спеціалістів інших спеціальностей, якщо це необхідно.

(3) Якщо педагог бере на себе роль співробітника чи керівника іншого спеціаліста, він усвідомлює власну відповідальність і має бути впевненим, що учень отримує необхідні та якісні знання.

ОБГОВОРЮЄМО ПРОЕКТ

Управління
школою

“ЕТИЧНИЙ КОДЕКС” І СУСПІЛЬНІ ПЕРСПЕКТИВИ

В умовах потужної прискореної суспільної трансформації, коли стихія ринкових процесів потужно увійшла в усі сфери нашого життя, коли „товаром» дедалі більшою мірою стають зовсім не матеріальні речі (інформація, зв'язок, послуги, взаємини), які реально вкорінились і працюють у суспільній свідомості (індивідуальній і колективній), будь-які, навіть найсправедливіші етичні чинники не можуть просто декларуватися. Вони покликані реально працювати в суспільному (освітнянському) середовищі; бути дієвим інструментом впливу на розвиток і корекцію суспільних взаємин; інструментом дозрівання і трансформації суспільної свідомості.

Наведу приклад: кілька років тому мій син-підліток у відповідь на мої благі увіщування, що „совість і гідність не купиш ні за які гроші”, кинув у відповідь (навіть не замислюючись): „А чого ж тоді варта совість, якщо її не можна ані купити, ані продати?..” І я замислилась...

Діти „ринкового середовища” ще не розуміють мови старих ідеалів високої моралі.

У них треба вдихнути нове життя! Наповнити їх живим сучасним і дієвим сенсом, відчутним і зрозумілим

для кожного.

Отже, щоб підняти суспільну свідомість до нових вершин моралі і духовності, нам необхідно зануритись у саму гушавину матерії, одухотворити й гармонізувати реальне повсякденне життя кожного.

Не можна далі заплюшувати очі на те, що в нашому соціумі існує реальний конфлікт між економікою й етикою, який пролягає крізь сферу професійної діяльності (в нашому випадку – крізь усю тканину навчального процесу). Саме він породжує непорозуміння, суспільні протистояння і запускає мережу деструктивних процесів на всіх рівнях. Розв'язання цього конфлікту вимагає цілісного комплексного підходу до дотримання балансу інтересів усіх учасників педагогічного процесу (педагогічного колективу – учнів – батьків) – усіх, хто навчається, набуває суспільного досвіду і робить свій внесок у розвиток української школи.

Учням уже не цікава пасивна роль „акумулятора” теоретичних знань і суспільного досвіду. Кожному треба думати і діяти самому, накопичувати власний суспіль-

О. ГОРДІЄНКО

Аналітик-дослідник Центру сприяння суспільному розвитку ім. Миколи Пирогова, лікар вищої категорії, експерт Української Асоціації з біоетики

Директор школи, ліцею, гімназії № 1'2006

Етичні чинники мають стати інструментом дозрівання і трансформації суспільної свідомості

ний досвід, тримати у власних руках важелі впливу на власний статус і власну долю.

Саме міра зрілості власної свідомості й відповідальності, особистий творчий внесок у спільну справу мають визначати місце (особистий статус) кожного в суспільному середовищі, у якому б моральне право кожного й фінансова самодостатність були еквівалентними реальному суспільному внеску.

Сучасна школа реально повинна стати живою, діяльною, мобільною за суспільною функцією і стабільною за організаційними принципами моделлю нового соціуму, нової якості суспільних

взаємин. Стати джерелом суспільного навчання і суспільної трансформації.

Ці принципи і форми не можуть бути нав'язані й продиктовані ззовні!!! Вони повинні народитись і визріти всередині системи – у самому її Серці – в Душі кожного, хто навчається і збагачує своїм унікальним особистим досвідом, творить своє довкілля: Клас – Родину – Школу – Соціум – Державу.

Спробуймо розробити саме таку – живу – модель! Суспільний ґрунт для цього вже є, суспільна свідомість уже дозріла і готова для сприйняття і генерації нових ідей і нових принципів. Запрошуємо всіх небайдужих до Співтворчості!

ПРО ЕТИКУ ПЕДАГОГІЧНОГО СПІЛКУВАННЯ

Альфой і омегой людських взаємин є ділове спілкування, яке виступає цариною людської моральності.

Сучасна ділова людина у своєму спілкуванні повинна прагнути до самовдосконалення. Відомо, що діамант не може служити прикрасою, доки не матиме відповідної оправи. Ділова людина також стає окрасою

товариства тільки тоді, коли узгоджує свої наміри і вчинки з певними правилами, суспільними нормами.

Дотримання норм ділової етики пов'язане із загальною культурою людини, її самоусвідомленням, самоповагою

та мірою гречного ставлення до інших.

Але що таке педагогічне спілкування? І.М. Цимбалюк визначає його як взаємодію суб'єктів педагогічного процесу, що здійснюється знаковими методами і спрямовується на значущі зміни властивостей, стану, поведінки й особистісно-сміслових цінностей партнерів [1, 134].

Педагогічне спілкування є основною формою здійснення навчального процесу. Його продуктивність визначається, насамперед, цілями і цінностями спілкування, що мають бути прийнятні всіма суб'єктами педагогічного процесу як імператив їхньої індивідуальної поведінки.

Педагогічне спілкування

О. ВАУЛІНА

Кандидат філософських наук, доцент кафедри теорії і методики освіти ДОІППО

створює умови для реалізації потенційних суттєвих сил суб'єктів навчально-виховного процесу. Щоб усвідомити сутність педагогічного спілкування, слід визначити основні ціннісні орієнтири.

Одним із принципів культури педагогічного спілкування є толерантність. Бути толерантним і означає терпіти, витримувати іншого – такого, яким він є, визнавати за ним право жити, мислити й чинити по-своєму. Досить суперечливе трактування „природи” толерантності подає М. Кренстон в „Енциклопедії філософії”: „Толерувати – значить спершу засудити, а потім змиритися з тим, що засуджується” [2, 143]. Особі потрібно, щоб їй не лише з необхідності дозволяли бути собою, але й визнавали її гідність, цінували її самобутні прояви, симпатизували їй, захоплювалися нею. Людині потрібні повага, співчуття, любов. Толерантне ставлення до людини не замінює всього цього. Призначення толерантності інше – забезпечити людям можливість жити, творити, працювати разом навіть за відсутності перелічених високих моральних чинників.

На жаль, чимало педагогів ототожнюють цей принцип з покорю, пасивністю, потуранням. У дійсності толерантність корисна, оскільки допомагає усвідомити неможливість подолання складності спілкування „з ходу”, з моменту появи складності. Здатність до толерантності допомагає гуманізувати педагогічне спілкування, оскільки воно вини-

кає як наслідок усвідомлення самоцінності людини.

У школі вирішальною умовою толерантності, демократії і гуманізму є відповідний характер стосунків між адміністрацією школи й учителем, у вчительському колективі.

Тим, що школа має стіни, дах, обладнання, режим функціонування, систему управління і персонал, вона не відрізняється від інших установ. Відрізняє її лише дух. Лише дух школи робить її або фабрикою отримання атестата, або гуманним домом дитинства, людяності. У нас чимало таких шкіл, де вчителі розуміють свою професію не лише як спосіб заробляти гроші, але і як місію перетворювати минуле на майбутнє, яке має бути кращим за минуле [3, 174].

Для виконання такої місії навчальному закладу потрібно орієнтуватися на загальнолюдські етичні цінності.

Однією з найвищих цінностей у педагогічному спілкуванні є особистість педагога й учня, їхні честь і гідність, взаємоповага та пошана. У зв'язку з цим провідним принципом педагогічного спілкування може бути прийнятий імператив І. Канта: завжди ставитись до своїх колег і до учнів як до мети спілкування, у результаті якого здійснюється вплив на особистість.

Імператив – безперечна вимога. Саме така вимога до особистості в процесі спілкування і є вираженням честі й гідності суб'єктів спілкування.

***Завжди
дійте так,
щоб у вас і у
ваших учнів
створювалося
відчуття
власної
значущості,
щоб ви могли
спостерігати
не лише
піднесення
особистості
ваших учнів,
але й власне
особистісне
зростання***

ЛІТЕРАТУРА

1. Цимбалюк І.М. Психологія спілкування. – К., 2004. – С. 134.
2. Cranston M. Toleration // The Encyclopedia of Philosophy/Paul Edwards Ed. in Chief. – N. Y. L. Vol. . 7.- P. 143
3. Поза межами можливого: школа, якою вона є. – К., 2004. – С. 174.

ЮВІЛЕЇ СВЯТКУЮТЬ ЛЮДИ І... УСТАНОВИ

ГЕНЕРАТОР ІДЕЙ, СТРАТЕГ І ТАКТИК... СЛОВО ПРО В.І. БОНДАРЯ – ВЧИТЕЛЯ ДИРЕКТОРІВ

*Я прощаю,
бо я педагог.
Володимир Бондар*

Володимир БОНДАР

Директор Інституту педагогіки і психології НПУ імені М.П. Драгоманова, академік АПН, лауреат Премії В.І. Вернадського

Наш ювіляр –
фундатор науко-
вого напрямку –
управлінська
дидактика

Редакційна
стаття *Ольги
Виговської*,
головного ре-
дактора журна-
лу “Директор
школи, ліцею,
гімназії”

НА ПЕРЕХРЕСТІ ПРОФЕСІЙНИХ ДОРІГ

З першої зустрічі, коли я прийшла працювати у ЦІУВ УРСР завідуючою кабінетом фізики і астрономії, і донині для мене Володимир Іванович як згусток творчої мудрої енергії, як єдиний прорив, завжди спрямований у лише йому відомому напрямі. Коли попадаєш в його енергетичне поле, то обов’язково переймаєш його вболіваннями. Пригадую першу для мене його лекцію “Методи навчання” – я серед слухачів курсів директорів шкіл сиділа зачарованою від завзяття молодого, але і досвідченого лектора, який під час лекції продукував потік яскравих і як підтверджено часом доленосних для управлінської справи ідей, а краса трикомпонентної структури методів навчання безповоротно захопила мене. З того моменту у мене й почала складатися своя дидактична система поглядів на діяльність вчителя і директора школи. Потім з’явилися мої практичні заняття, які до речі визнавалися слухачами курсів резерву директорів

шкіл найкращими, а в методичних матеріалах до них стояло посилання, що вони розроблені на основі таких-то ідей або праць В.І. Бондаря. *Тому я з того часу і вважаю себе його ученицею, хоч офіційно це й не так!*

А в проблемі оптимізації навчально-виховного процесу за ідеєю Ю.К. Бабанського ми йшли паралельними курсами. Мене вела ідея впровадження у шкільну практику усіх найзначущих наукових досягнень та розуміння науки як продуктивної сили.

Щоб поширити ці ідеї серед вчителів фізики республіки, мною для них та завідувачів кабінетами фізики обласних ІУВ був організований та проведений двотижневий семінар на базі вчителя-новатора, вчителя фізики СШ № 45 м. Донецька Бориса Івановича Дегтярьова – носія передового педагогічного досвіду з проблем оптимізації, який тоді тільки-но захистив кандидатську дисертацію і підтримував творчі зв’язки безпосередньо з Юрієм Костянтиновичем. Отже, для забезпечення успішності цього заходу, треба було підібрати відповідну лектуру: практик, носій передового досвіду,

вже був, методист в моїй особі був, залишалося тільки знайти справжнього теоретика, вченого та й, бажано, прекрасного лектора, педагога.

В цей час Володимир Іванович очолював творчу групу науковців і практиків, якою успішно розроблялась система роботи щодо впровадження в практику шкіл Дніпропетровської області теорії і технології оптимізації навчально-виховного процесу академіка Ю.К. Бабанського, який потім став науковим консультантом докторської дисертації В.І. Бондаря. Заради історичної правди скажу, що тоді в ЦІУВ були створені й інші творчі групи з впровадження науково-методичних надбань і вся ця важлива робота проводилася з ініціативи директора нашого Інституту І.П. Жерносека.

Додам ще один факт: у 80-х роках Володимир Іванович піднімає ще одну важливу для справи вирощування творчих колективів, авторських шкіл проблему – виявлення, створення і поширення передового педагогічного досвіду.

Тож найкращим вченим-лектором міг бути лише Володимир Іванович!

На цьому семінарі він й **апробував свою технологію аналізу уроку.**

Згодом вийшли друком його відомі статті „Системний підхід до аналізу уроку” та „Наукові основи процесу аналізу уроку”.

На моїх очах В.І. Бондар ставав фундатором нового наукового напрямку в педагогіці – **управлінська дидактика.**

Рада тому, що **ідеї Володимира Івановича – найактуальніші й сьогодні!** Вони не підвладні часу!

Академік Володимир Бондар – авторитетний і в Україні, і за її межами вчений.

50 років науково-педагогічної діяльності – це творчий злет Володимира Івановича від вчителя сільської школи, викладача кафедр до відомого вченого, якого чекає попереду осягнення все нових і нових вершин в ім'я прогресу освіти в Україні.

Наведу влучні слова Івана Зязюна про нашого ювіляра: “Мені видається, що Бог через батька і матір дав Володимирі Івановичу проникливий розум, дуже світлу душу. Наділив його найважливішою рисою педагога – **робити людям добро.**”

Створив школу науковців-керівників та “кузню” молодих педагогічних кадрів. продовжує розвивати свою наукову школу, поповнюючи її новими кандидатами і докторами наук.

Володимир Іванович за суттю – генератор ідей, стратег, і тактик.

Тож до власної ювілейної дати він **спромігся подарувати Собі і нам** ще одну свою унікальну роботу – **підручник “Дидактика”.**

У вітальному слові на святковому круглому столі на честь ювіляра Іван Андрійович додав: “Щиро раді появі конче необхідного і студентам, і викладачам-педагогам підручника “Дидактика” і сердечно вітаємо його творця Володимира Івановича Бондаря з прекрасним витвором”.

Від себе додам, що наш Володимир Іванович – творець цілої планети на ім'я “Дидактика”, яка з'явилася на освітянському небосхилі України. Цей образ народився через усвідомлення наслідків великої і значної праці В.І. Бондаря: **чим міцніше стоїмо на фундаменті його праць, тим далі сягає наше око, розум, тим більше здатні охопити, а отже і бути більш ефективними, продуктивними.**

Погляди у майбутнє: президент АПН, академік В.Г. Кремень і академік В.І. Бондар.

ПРО ПІДРУЧНИК В.І. БОНДАРЯ “ДИДАКТИКА”

У передмові до цієї книжки – підручника для студентів педагогічних навчальних закладів, академік І.А. Зязюн, директор Інституту педагогіки і психології професійної освіти АПН України, *назвав її блискучою дидактикою, блискучою філософією освіти, настільною книгою кожного учителя* і зазначив, що така книга на Україні з'явилася вперше.

“Впевнений, що дана книга посідає чільне місце серед провідних дидактичних джерел, відомих навчальних посібників з педагогіки, рекомендованих педагогам ХХІ століття. Вона здатна виконати свою освітню функцію в підготовці педагогічних працівників для середньої загальноосвітньої й вищої школи” (академік І.А. Зязюн).

НЕСПОДІВНА ФУНКЦІЯ ЖУРНАЛУ!

Аналітики нашого журналу помітили певний пророчий зв'язок між редакційними матеріалами і реаліями освітнього життя. У редакційній статті* ми знайомили читачів з Інститутом духовного розвитку людини – першим і єдиним в Україні спеціалізованим державним науководослідним навчальним закладом, із засновником і керівником наукової школи професором, член-кореспондентом АПН

Галиною Павлівною Шевченко. До речі сказати, що школа постійно поповнюється новими науковцями, які духовно і науково зростають під опікою Галини Павлівни – їх уже 60! А наприкінці зазначили, що вагомий доробок Галини Павлівни сягає справ святої княгині Ольги. Цього року у переддень жіночого свята пророцтво відбулося. *Вітаємо Галину Павлівну з нагородою – орденом княгині Ольги!* Відомо, що *Луганицина для України є її східною брамою, завдячуючи колезі, вона стала ще і духовним оберегом України!*

* Див.: *Нас об'єднують ідеали духовного життя* //Директор школи, ліцею, гімназії. – 2004. – № 5. – Друга обкладинка.

ПРАЦЮВАВ ДЛЯ ВАС, КОЛЕГИ-ДИРЕКТОРИ – БАГАТО ЗРОБИВ... І ДЛЯ СЕБЕ!

Оскільки діяльність директора школи вимагає знання теорії управління і теорії навчання, то Володимир Іванович ще у 80-х роках, коли він був завідувачем кафедри педагогіки Центрального ІУВ УРСР, поставив дослідницьке завдання: *забезпечити їх оптимальну взаємодію і взаємопроникнення. Ним воно і вирішене на “5” (не менш ніж “3” – ці оцінні межі ще у дитинстві визначив для себе малий Володя й дотримується їх і зараз, хоч вже і визнаний педагог-академік) – кожен може пересвідчитись, коли далі уважно познайомиться з його перлинним доробком.*

Ось деякі ідеї-перлинки, що не підвладні часу:

- **Уперше** в українській науці **розроблено** теоретико-методологічні засади управлінської діяльності директора школи.
- **Вперше до наукового вжитку ним введено терміни** „дидактико-управлінська діяльність”, “дидактико-управлінська підготовка”.
- **Діяльності директора школи відтепер приписуються ознаки дослідницької роботи**, а сам директор стає **керівником інноваційної діяльності педагогічного колективу** – як схоже на сучасні завдання, хоч і пройшло більше двадцяти років, хіба не так?!

Очевидно: *вченість – результативна!*

НАРИС ПРО 55-РІЧНИЙ ЮВІЛЕЙ
КІЇВСЬКОЇ ШКОЛИ №18

**Чи можна пізнати школу?
Як проникнути в її суть,
дух, в якому зростає ма-
леча?**

Філософи стверджують: „людину пізнати не можна, з нею можна лише спілкуватися”. Що тоді казати про школу, де людей, малих і дорослих, кілька сотень?!

Отримавши запрошення на зріле свято школи – її 55-ліття, захотілося з'ясувати усі її родзинки, щоб ними поділитися з Вами, шановний читачу. Тож і вирішила скористатися порадою філософів, і саме через спілкування – з усіма: учнями, педагогами, іншими працівниками школи, батьками, колегами-директорами, керівниками освітянських й інших установ, численними гостями, шефами – дістатися суті, відчутти серце школи, її пульс.

Проникнення в суть школи почалося з розповіді її директора – Марії Никифорівни Надточій. Вона ділилася з колегами, директорами шкіл Оболонського району м. Києва, які завітали на свято чисельною командою, своїми давніми враженнями від школи, коли вона уперше переступила її поріг як новий директор. З розповіді поставав образ укладу школи, коли для прибиральниці за 25 років, які вона пропрацювала у школі, жодного разу не

знайшлося ні доброго слова, ні грамоти, ні ще чогось, щоб відмітити роботу цієї відданої дітям і школі жінки... Приємно було чути, як Марія Никифорівна намагалася виправити становище і цієї жінки, і багатьох інших людей, – усі вони прийшли на свято своєї школи, хоч і вік декого з них за 80!

З того часу й почав вибудовуватися стрижень у роботі майбутньої школи-родини, сьогоднішнього лауреата районного конкурсу „На кращу модель виховної роботи”, переможниці районного конкурсу на кращу шкільну родину.

У сучасному суспільстві вже склалася думка, що від позиції директора школи залежить, перш за все те, якою буде ця школа, і чи стане вона, взагалі, школою у вищому своєму розумінні. Тому цікаво було дізнатися про настанови директора школи-ювіляра.

- Щодо себе, то Марія Никифорівна вважає головним „уміння віддавати іншій людині частину себе. Це й є талант. А на роботі треба бути донором – коли тільки від себе, а не собі. І люди це відчують!” Налаштована на „формування у переважної більшості вчи-

Ольга ВИГОВСЬКА

Головний редактор журналу
„Директор школи, ліцею,
гімназії”

телів, учнів, батьків позитивного, емоційно-піднесеного ставлення до школи, її вимог”.

- Щодо шкільного колективу, то мріє про “узгодженість дії всіх. І

**Марія
Никифорівна
Надточій,**
директор
київської
школи № 18

Формуються ідеали сучасної української сім'ї

Батьки і діти – всі одна велика родина

жодних пліток, суперечок і розборок. Так чинять тільки профі, закохані в свою справу. Моя мета – мати такий колектив”.

- Щодо вихованців, то у методкабінеті школи давно вивішено вислів Я. Корчака як девіз-наказ вчителям: “Щоб там не було, винну дитину можна або зрозуміти, або виправдати, або вибачити”.

Сама директор вихована класичною системою радянського інтелектуального виховання й досягла значних успіхів в опануванні знань. Якщо вже згадувати, то свого часу **Марія Никифорівна Надточій** разом із нинішнім президентом АПН **Василем Григоровичем Кременем**, а тоді, як і вона, – десятикласником, брали участь у одній і тій же районній олімпіаді з хімії. Тож переконавшись на собі у перевагах і недоліках тодішньої шкільної освіти, **сьогоднішній директор інакше розставляє шкільні пріоритети**: спочатку людське, а вже потім знання. „Сучасна людина третього тисячоліття, – говорить Марія Никифорівна, – має бути всебічною, вихованою, високоморальною особистістю. Натхненною працею вчитель покликаний творити на землі людину. Саме *вчителів називають „сіячем зерна добірного*”. А „добірне зерно” – це чисте сумління і благородство, міцний дух і неспокійне серце, світлі думки і працьовиті руки, це безмежна любов до рідного краю, материнського слова, України. Це також і міцні знання та якісний розум”.

А на святковому вечорі на честь школи читала свої вірші Людмила Гнатюк, поетеса, яка виявилася прихильницею виховних традицій цієї школи. Присутні чули:

„ ... І, допоки золотітиме
Нам надія із небес,
Що твої, згадаймо, діти ми,

Що прадавній дух воскрес!..

*У провині серце кається —
Бо не все ми вберегли...*

*Та з високістю єднуються
Золотаві куполи”.*

В якийсь момент подумалось, що саме такими високими словами насичено й виховний простір цієї школи. Перебуваючи в душевно-піднесеному стані, відчула радість, що я серед справжніх, роботящих, душевних людей, які щедро дарують свою працю дітям, від того, що *ми в лісі* — школа розташована у лісі, по дорозі на Вишгород. (Не одразу й усвідомила, що розхожим висловом „*Ми не в лісі!*” зазвичай користуються зовсім в інших ситуаціях, коли хочуть осудити чиясь поведінку, — ніби поводити себе непристойно можна саме в лісі).

Це місце в лісі освітлено

Школою! І школярі, і батьки, і вчителі шануються в любові до людей, природи, до всього живого, до навколишнього світу. *Модель виховної роботи виявилася дівою, а отже є головною родзинкою школи.*

Так з чого, або з кого починається школа? Чим вона має бути для людей і не лише для своїх учнів? Відповідей буде стільки, скільки людей захоче їх дати!

Я ж коротко висловлюсь так: кожна хороша школа сприяє саморозвитку людини, її людському збагаченню.

Вітаю з красивим ювілеєм і педагогічний колектив, який під проводом людяного директора, мудрої жінки, сягає педагогічних висот, і дитячий — кожен із них отримав по „5”, і школу, якій вже 55! Хай і надалі сіється й родиться на Вашій ниві, дорогі вчителі!

*Дякую школі,
бо відтепер
вислів
“Ми не в
лісі” звучить
для мене
по-новому*

У НАШІЙ ШКОЛІ — ЮВІЛЕЙ!

Неподалік Києва, в мальовничому Приірпінні, в селищі Буча, розташована наша школа. Ми часто жартуємо з приводу того, що живемо в курортному містечку. Бо й справді, після столичної суєти спокійно і легко стає людській душі на цій багатій лісами землі.

...Якщо звернутися до історії, то за віком наша школа вже давно відсвяткувала свій столітній ювілей, саме та старенька

школа, яку було побудовано у селі *Яблунька*, що поблизу *Бучі*. Наприкінці XIX ст. (1892 р.) землевласник Єрофей Корченко виділив під будівництво кілька соток власної землі. На них і зведено було однокласну церковно-прихідську школу з російськомовним навчанням. Навчав дітей грамоти, математики та читання вчитель, а Закону

Ірина ЛЕСЬКІВ,

учитель ЗОШ I-III ступенів
№ 9 м. Ірпеня.

Божого – священник. Охочим навчатися далі потрібно було їхати аж у село Гостомель, де тоді розмішувалася двокласна школа. У 1917 році навчання в школі стало проводитися українською мовою, а трохи згодом вона стала семирічною, а 1959 року – восьмирічною школою № 9 Києво-Святошинського району. Будівництво нової школи розпочалося у 1974 році, і вже у вересні 1975-го вона радо відкрила двері своїм учням як загальноосвітня школа I-III ступенів м. Ірпеня. Зводили її не лише будівельники, а й самі вчителі на чолі з директором Володимиром Захаровичем Мізаріцьким. Вони склали цеглину до цеглини, вони були малярами і штукатурами, сто-

лярами і різьбярями...

Перший рік, напевно, був найтяжчим. Але вчительські руки і серце не знали спочинку. Школа піднімалася, мов немовля: спочатку несміливо спиналася на ніжки, а тоді крок за кроком, щоразу впевненіше та твердіше ступала по життєвій дорозі. Вона ставала кращою, тому що вели її мудрі керманічі.

3 листопада 1988 по 1990 рік шкільний корабель упевнено плыв під керівництвом *творчої мудрої людини, директора Дмитра Яковича Кушніра*, з 1990 по 1994 рік естафету твердо тримав директор Михайло Михайлович Піскун, з 1994 по 1996 рік директорський штурвал взяли жіночі руки – колектив очолила Любов Федорівна Гудзенко. З 1996 по 2003 рік школу очолював директор Петро Павлович Швай.

І тепер нова школа вступає у своє перше тридцятиріччя з молодим та вимогливим директором Віктором Івановичем Корчовним.

Кажуть, що легко працюється директору, коли у нього дружний колектив. Саме це можна сказати про працівників нашої школи. Це люди, які з напівслова розуміють одне одного, люди, які всі свої знання, всю свою любов віддають дітям. Скільки років працюють тут Івашенко Н.Я., Опанасенко Л.М., Строкоус З.О., Тарасова В.С., Подолинна К.Г., Удовенко А.Г., Забавська Н.В., Романко І.В., Скарбовенко С.П., Йошенко Т.В., Мельсітова Л.М., Цикалюк В.Д.! Вони є гарним взірцем для молоді, яка щороку поповнює педагогічний колектив школи.

29 жовтня 2005 році школа святкувала своє перше тридцятиріччя. А яке ж свято без гостей?

*Звідуєть свою родину
Школа радісно зустріла!
Було в школі гарне свято,
Було в ній гостей багато!*

ВИПУСКНИКАМ

*Здається, недавно до школи
Вели вас і мама, і тато,
І ви дріботіли за ними,
А хтось упирався і плакав.*

*Удома лишилися ляльки,
Машинки лишилися вдома,
Вже кликала зранку до себе
Малечу з портфелями школа.*

*Летіли, як віхола, чверті,
А ви розгрібали „замети»,
В шаленій такій круговерті
Ділили удачі й секрети...*

*А зараз – рукою подати
До того „дорослого світу»,
В політ самостійний рушати
Прийдеться вам, діточки, діти.*

*Тож будьте душею багаті,
В житті своєму будьте щасливі,
Умійте любити й прощати,
І сіяти вмійте на ниві –*

*Прекрасне, розумне і вічне, –
Воно не старіє ніколи!
А ще ви приходьте у гості,
Так, просто приходьте до школи!*

І. Леськів